

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sifre Ḳodesh

‘im targumim u-ve’urim mi-meḥabrim shonim

Sefer Daniyel

Landau, Moses I. Landau, Moses I.

Prag, 597 [1836 oder 1837]

ארזע רפס

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9191

ספר עזרא

מבואר

מאת החכם המדקדק מוהר"ר וואלף מאיר

מורה לשון עברי וספרי חנ"ך כבית חנוך הנאָרמאלי אשר בפראג.

ומתורגם

מאת החכם מוהר"ר מרדכי גאָלדמאן נ"י

ונלוה אליו

פירוש רש"י והעתקה וכאור כל מלות כלע"ז

מאת המדפיס

משה הלוי לנדא.

שנת ת"ק"צ"ז לפ"ק.

ESRA.

פראג

דרוק אונד פערלאַנדעס משה הלוי לנדא.

א (א) ובשנת אחת לכורש מלך פרס לקח את כל כלי הזהב אשר נתן יהוה ללואי ונתן להם את כל כלי הזהב אשר נתן יהוה ללואי ונתן להם את כל כלי הזהב אשר נתן יהוה ללואי

א (א) אונד אים ערסטען (רע) גיערונס) יאהרע, דעם כורש קעניגס פאן פרס, אלס דיא געטטליכע פעהרהייסונג דורך ירמיה צו ענדע גינג, ער רענטע דער עוויגע דען וויללען

כרש

ר ש י

א (א) ובשנת אחת לכורש מלך פרס. סדר ספר זה סדור ומשך אחר ספר דניאל במפוי נבנא נחרא והמלה מוסבת מזה לזה שנאמר בדניאל בשנת ח' למלכו אני דניאל בינתי בספרים מספר השנים אשר היה דבר ה' אל ירמיה הנביא למלאות לחרבות ירושלים שנעים שנה (דניאל ט') וכן הולכות ומספרות כל הפרשה בחורבן הבית וחסן גלות בבל ואח וידויו אשר החוודה על חטאת ישראל ותחילת סדר ספר זה כך הוא שלאחר שנהרג בלשנר מלך דרוש המדי שנ' ודריוש מדחה קביל מלכותא וגו' ולאחר מיתת דרוש מלך פרס ובשנת אחת למלכו הושלמו שנעים שנה לפקידת גלות בבל מיום שגלה יהויקים (ירמי' כ"ט) לפי מלאת לבבל שנעים שנה אפקוד אחכס וגו'. שחזרו ישראל מגלות בבל לארץ ישראל ובאותה שנה בשנת אחת לכורש יסוד ישראל יסוד ב"ה ולרי יהודה ובנימן הלשינו עליהם לכורש מלך פרס ולוה לבטל המלאכה שלא לבנות עוד בניין בית המקדש והיו ישראל בטלים שלא בנו הבית כל מלכות כורש ואחשורוש שמלך אחריו עד שנת שתיים במלכות דרוש בן אחורוש מלך פרס שהוא דרוש בן אסתר ובשנת שתיים למלכותו החמילו לבנות בית המקדש עד אשר הושלם הבנין ומשנה אחת לכורש עד שנת שתיים לדרוש בן אחשורוש מלך פרס שנבנה הבית בימיו היו י"ח שנה לקיים מה שנאמר (דניאל ט') למלאות לחרבות ירושלים ע' שנה וגו' ועבשו בשנת שתיים לדרוש הושלמו ע' שנה למלאות לחרבות ירושלים חורבן הבית שגלה לדקיה ומגלות יהויקים עד גלות לדקיה שנחרב הבית היו שמונה עשר שנה ועבשו בשנה אחת לכורש מלך פרס הושלמו ע' שנה מנכות יהויקים שגלו ישראל לבבל ובכך נתקיים המקרא שנאמר (ירמיה כ"ה) כי לפי מלאות לבבל ע' שנה אפקוד אחכס וגומר וזו היא הפקידה שחזרו ישראל על אדמתם ובנו יסוד בניין הבית אע"פ שלא נגמר עבשו נמלא שהיה נ"ב שנה מגלו לדקיה שנחרב הבית עד שנה אחת לכורש מלך פרס אחת לכורש שנה אחת לכורש שנה אחת לכורש שנה אחת לכורש עד שתיים לדרוש מלך פרס הושלמו ע' שנה לחרבות ירושלים מגלות לדקיה שנחרב הבית ובספר זה באשר בארמי: לכלות דבר ה' מפי ירמיה. לזמן אשר הושלם דברו של הקב"ה אשר דבר ירמיהו הנביא שנ' (שם כ"ט) כי לפי מלאות לבבל וגו': העיר ה' את רוח. רכון:

ב א ו ר

א (א) ובשנת אחת, דעת רש"י בא הוי"ו לפני הספר הזה אל דניאל (עיין בדבריו), ולכאורה אין לורך לזה, כי כל המאמרים מן ובשנת פסוק א' עד ויעל פסוק ג' כמה לקוחים מחתימת ספר דברי הימים ואם המה מחוברים לענין למה שקדם ע"ש ולכן הועתקו נכחנם וכלשונם — אולם כבר אמרתי לך במבוא לספר מלכים, כי לדעתי נהפך והפסוקים האלה הועתקו מספר עזרא לחתימת ספר מלכים מטעם הנזכר שם (עיין עליו) וא"כ דברי רש"י נכונים וישרים. לכורש, הראש"ע פתח שם כורש בהיפך האותיות לאחור כשר, לפי שמלך כשר היה, ובעל ס"הד הניח בשם אברבנאל ורבי ישעיה כי מלאו בספר ד"הי למלכי פרס כי כורש היה נכד דרוש הראשון נולד מנחו מאת שר אחד, והמלך כשמעו זאת ליה להשליכו תחת אחד השיחים במדבר, ונעשה לו נס ונודמוה בלכתא אשר הניקתהו וכרש בלשון סורסי בלב. ע"ש בדבריו וחראה כי הסופר הזה לא יביר בין זאב לבלב ולא יבדיל בין רומי לפרס. וחכמי העמים אמרו כי כורש בלשון פרסי שמש, וידוע הוא כי בן ה"ה מדרך בני קדם לבנות מלכיהם ושניהם בשם שמש וירח ובנו בני אור ואסתר לעד (שהוראתו כונן) ויאה לי כי כורש בפרסית הוא כמו פרס בעברית האמר לחרס ולא יזרם (איוז ט' ז') ונחלפו הדומות לבלות, כמפורש בספר דניאל פרש"י ע"ו. ויעבר קול, שמוש הוי"ו

ע ז ר א א

כָּרַשׁ מֶלֶךְ פָּרִס וַיַּעֲבֹר קוֹל בְּכָל-
מַלְכוּתוֹ וְגַם בְּמַכְתָּב לְאָמֹר:
(ב) כֹּה אָמַר כָּרַשׁ מֶלֶךְ פָּרִס כָּל
מַמְלָכוֹת הָאָרֶץ נָתַן לִי יְהוָה
אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וְהוּא פָקַד עָלַי
לְבָנוֹת-קָו בֵּית בִּירוּשָׁלַם אֲשֶׁר
בִּיהוּדָה: (ג) מִי-בְכֶם מְכַל-עַמּוֹ
יְהִי אֱלֹהֵיו עַמּוֹ וַיַּעַל לִירוּשָׁלַם
אֲשֶׁר בִּיהוּדָה וַיִּבֶן אֶת-בֵּית יְהוָה
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הוּא הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר

בירושלים

תרגום אשכנזי סח

דעם כורש קעניגס פֿאַן פֿרס,
אינד דיעזער ליעס דורך זיין
גאנצעס רייך איינע קונדמאָ-
כֿונג ערגעהען, וויא אויך טיפֿ-
טעלסט זענדשרייבענס וויא
פֿאַלגט, (ב) זאָ שפֿרייבט
כורש קעניג פֿאַן פֿרס: אַללע
רייכע דער ערדע, האָט דער
עוויגע דער גאָטט דעס הימֿ-
מעלס מיר פֿריווגענעכעו, אונד
דיעזער, האָט מיר בעפֿאהלען
איהם איינען טעמפעל צו בוֿי-
ען, צו ירושלים אין יהודה.
(ג) ווער פֿאַנדעססען פֿאַלקע,
אונטער אייך נאָך דאָ איזט,
אונד ווינען גאָטט אים הערצען
טרעגט, קאָן הינויף ציהען,
נאָך ירושלים אין יהודה, אונד

בויען דען טעמפעל דעם עוויגען, דעם גאָטטעס ישראל'ס, דאָן איזט דעם גאָטטעס דער

אין

ר ש י

קול. כרוז הכרוז בכל מלכותו: וגם במכתב. ואף מכתבו שלם בכל מלכותו על דבר זה: לאמר.
וכה אמר להם בהכרוז הכרוז אשר הכרוז ונאגרת מכתבו אשר שלם בכל מלכותו: (ב) כה אמר
כורש מלך פרס וגו': נתן לי. שאני מלך ושלט על כל הממלכות: והוא פקד עלי. כיה
ע"י ישעיה הנביא לנבוא לו בית המקדש בירושלם כמו שנאמר בספר (ישעיה מ"ד) האומר
לכורש רועי וכל חפצי ישרלם ולאמר לירושלם חנה והיכל חוסד כה אמר ה' למשיחו לכורש
אשר הזקיתי בימינו וגומר (סס מ"ה) וכבר נאמרה נבואה זו ע"י ישעיה: בירושלם אשר
ביהודה. אשר במדינת יהודה: (ג) מי נכס. כך היה מכרוז וכותב לכל הממלכות מי נכס
מכל

ב א ו ר

הוי"ו במקום כי, ה' העיר את רוחו (רלונו) כי יעבור (או להעביר) קול. וגם במכתב,
הענין לדעתי כי מלבד שהכרוז בכל מקומות מלכותו הדברים הנאמרים להלן אצל גם הוסיף
פתשגן הדת נראש כל חולות אצל כל פנה למען תהיה לעיני כל קורא. (ב) כל ממלכות
הארץ, ע"ד הפלגה. אלהי השמים, יען היא אלהי שמים, לכן הוא בידו לתת לי כל
ממלכות הארץ כי לנא מרוס במרוס פקודים על מלכי ארץ מתחת כאשר ידעת מספר דניאל.
והוא פקד עלי, לפי הכשוע הענין רק כי העיר ה' את רוחי וקדע כי רוח שדי הביניני,
וזה היה מדרך המלכים בימים ההם ליחס את עלתם לעלון עליון, וכבר אמר גם סומכ
(מ"ב י"ח כ"ה) ועמה המבלעדי ה' עליתי וגומר ה' אמר אלי וגומר. (ג) יהי אלהיו עמו,
הוא מאמר מוסגר ולכן נא בז"ק שמפסיק יותר מו"ג במלת ויעל והבן. וידידי הכנס המתרגם
ני' בסערומוי על הספר הזה פתר יהי אלהיו עמו אשר יראת אלהים תגע בלבנו, וזה לדעתו
גם כוונת הכתוב יהי ה' אלהינו עמנו (מ"א ח' ג"ו), שיהיה תמיד בלבנו לנלתי לכת אחרי
הכלי שוא כמו שנראה מפסוק הבא (סס נ"ח) להטות לבנו וגו' וכן מתורגם. ויעל, לדעת
הראב"ע תהיה הוי"ו נוסף בתחלת האלה ללא ענין כי היה לו רק לימר יהי ה' עמו (כלומר
אשר היה ה' עמו ונתן לו יכולת ממון בפירושו) יעל, והנה שני עדים בדבר כי מלת ויעל
אינו

בִּירוּשָׁלַם: (ד) וְכָל־הַנְּשֹׂאֵר מִכָּל־
 הַמְּקוֹמוֹת אֲשֶׁר־הוּא גָר־שָׁם
 יִנְשְׂאוּהוּ אֲנָשֵׁי מְקוֹמוֹ בְּכֶסֶף
 וּבְזָהָב וּבְרִכּוּשׁ וּבְבִהֵמָה עִם־
 הַנְּדָבָה לְבֵית הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר
 בִּירוּשָׁלַם: (ה) וַיְקוּמוּ רָאשֵׁי

האבות

אין ירושלים טהראנט. (ד) אונד
 יעדען, דער נאך דא איזט,
 אין יעדעם ארטע וואָ ער זיך
 אויפהעלט, זאללען זיינע
 ארטסבירגער אונטערשטיצען
 מיט זלבער אונד גאלד, מיט
 האַבע אונד פֿיהע, נעכסט זאָגן.
 סטיגען מילדען גאבען, פֿיר
 דען געטטליכען טעמפעל צו
 ירושלים. (ה) דא מאַכטען זיך

רשי"י

ככל עמו של הקב"ה יהי הקב"ה בעזרו ויעלה לננות ביתו אשר בירושלים: (ד) וכל הנשאר
 וכל יכודי הנשאר במקומו שלא יוכל לעלות מחמת שאין לו ממון: ינשאוהו. מלוה אני לאנשי
 מקומו שיעניקוהו וינשאוהו בכסף ובהב ורכוש ובהמות לשען יוכל לעלות לירושלם עם הנדבה
 אשר יתנדבו אנשי מקומו לננין הבית שאף האומות יש בהם אשר היו מחנודנים נדבה לבנין
 הבית: לבית האלהים אשר בירושלם. מן כה אמר נורש עד כאן הכרות הכרוז ושלחות
 אגרת

באר

אינו נמשך לאחריו כאשר חשבו המפרשים, האחד כי בא ויעל בז"ג והיה לו לחברו עם
 לירושלים, ועוד כי נד"הי כבר חתם במלת ויעל ואיך נפרש שם מלת ויעל, גם אין לומר
 שפירושו כי ה' יהיה עמו כי יעל שהרי גם כאן גם שם בא מלת עמו במפסיק (וכאן במפסיק
 יותר ממלת ויעל כאשר אמרנו), ולזה לזקו דברי הראב"ע כי שער הכתוב מי בנס מכל עמו
 (יהי ה' עמו) יעל — ובכך נודע מן הענין אן ילכו ולכן נחתם שם בזה, וכאן בא חוספית
 באור כי יעל לירושלים וגומר. (ד) וכל הנשאר, רוב המפרשים פירשוהו כדעת רש"י עיין
 בדבריו, אולם פה העיר החכם רש"ד שאין הלשון מסכים לדעת הזאת ובחר בדרך אחר, וגם
 אני אבחר את דרכי והוא, כי בתחלה אמר כי היהודים נשאר ארצות ממלחתו יחאספו
 לעלות לירושלים, ועתה יאמר כי גם כל הנשאר (בארץ יהודה) מכל המקומות אשר גר שם
 גם הוא יעלה לבנין לננות את בית ה', והיאמר ינשאוהו וגומר הוא מאמר נפשי עלמו (ונחמך
 צו וי"ו העטוף כאשר העירונו בספר דניאל כמה פעמים) והוא מוסב גם על הקרובים גם
 על הרחוקים כי אנשי העיר יתמכו ידי האיש ידבנו לנו לעלות, ולפ"ו אין אנו לריבין לומר
 כי המ"ם במלת מכל במקום ב"ח ובכך הרחיה הרד"ק החילוף הזה כאן כי זה לשונו נשאר
 שאר וכל הנשאר מכל המקומות אשר הוא גר שם קשור מ"ם מכל דבק עם ינשאוהו אנשי
 מקומו לא עם הנשאר כי אין קשורו כ"א בני"ת עכ"ל. והנה בוודאי אין כוונתו כי הנשאר שאר
 לא יתקבר עם מ"ם כי לא יעלים הרב את עיניו מן והוא נשאר מיחר הרפאים (דברים ג'
 י"א ויהושע ח' י"ז), אשר נשאר מן השני (נחמיה א' ב' וא' ג') ועוד הרבה כיוולא בו ובפרט
 שהרב בעלמו כתב כאן כי יתר ושאר המה ענין אחד ושרש יתר יבוא לרוב ביחס שממנו כנודע,
 אבל כוונתו מבוררת שהיא כי במקום הזה אם יהיה מכל מוסב על כל הנשאר תהיה קשורו
 עם ב"ת והוא נכון כי אף שגם הרד"ק במכלול הביא החילוף ב"ת במ"ם, זה רק ע"ד זר,
 אך עוב הוא אם לא נחליפנו. ולידי החכם מהר"מ ג"מ נ"י בהערותיו הנ"ל דרך אחרת בזה,
 לדעתו וכל הנשאר כל שארית יהודה הנשארים בארץ שוביהם מיום גלות עד היום הזה, על
 דרך והיה שארית יעקב בקרב עמים רבים (מינה ה' ו') ולפי זה יהיה מי מכל עמו בפסוק
 הקודם וכל הנשאר בפסוק הזה ענינם אחר, כלומר כל שארית יהודה אשר נכנס (אנשי
 בבל מדי ופרס) ויראת ה' בלבנו לעלות, ינשאו אותו אנשי מקומו (אשר לא מנני יהודה המה)
 בכסף וגו' ואנשי מקומו אלה נקראים ג"כ לקמן פסוק ו' וכל סביבותיהם וכן ר' ר' ר' ר' ר' ר' ר' ר'
 ינשאוהו, לדעת הרש"י והראב"ע מענין מתנית ומשאות, גם יסורש כמשמעו כי עי"ז כאלו
 ינשאוהו

ע ז ר א א

האבות ליהודה ובנימן והכהנים
והלויים לכל העיר האלהים את-
רוחו לעלות לבנות את-בית
יהוד אשר בירושלם: (ו) וכל-
סביבתיהם חזקו בידיהם בכלי-
כסף בזהב ברכוש ובבהמה
ובמגדנות לבד על-כל-התנדב:
(ז) והמלך כורש הוציא את-
כלי בתי-יהודה אשר הוציא
נבוכדנצר מירושלם ויתנם

בניה

תרגום אשכנזי סט

אויף, דיא פאמיליענהייפטער
פאן יהודה אונד בנימן אונד
דיא פריסטער אונד לעוויטמען
יעדער, דעם גאטט זיינען וויל-
לען עררעגט האט, הינויף צו
ציעהען, אונד צו בויען דען
טעמפל דעם עוויגען צו
ירושלים. (ו) אונד אללע איה-
רע אויבגעכינגען אונטער-
שטיצטען (זיח) מיט דעם וואס
זיא האטטען, מיט זילכערנען
געפעסען, מיט גאלד, מיט
האבע מיט פיעה אונד מיט
קאסטבארקייטען אויסער דעם
וואס זיא נאך וואנט שפענדע-
טען. (ז) אונד דער קעניג כורש
גאב הערויס, דיא געפעסען

דעם טעמפלען דעם עוויגן, וועלכע נבוכדנצר אויס ירושלים געבראכט, אונד אין דען טעמ-
פל

ר ש י

אגרת המכתב: (ח) ליהודה ובנימן. אותן ראשי האבות אשר לשבטים הללו של יהודה ובנימן:
לכל העיר. עסכל אותם שהעיר ה' רוחו לעלות ולבנות הבית עלו לירושלים לבנות הבית:
(ו) וכל סביבותיה. וכל האומות שהיו שניהם של ישראל סייעו והחזיקו ידי היהודים בזהב
וכסף ומחנות הלל למען יוכלו לעלות לירושלם: לבד על כל התנדב. כל זאת היו עושים
שביני היהודים לבו מה שהם מתנדבים מעצמם לבנין הבית: (ז) ויתנם בניה אלהיו. אשר
נתנם

ב א ו ר

ינשאבו אותו מקומו לשום לדרך פעמיו. (ח) ליהודה ובנימן, כתב הראש"ע כי ירושלים
בחלק יהודה והבית בחלק בנימן ע"כ, יראה לי כי רצה לתת טעם בזה מדוע לא עלו מנבל רק
אנשי יהודה ובנימן ולימיתר השבטים אף שכרש היה מושל בכל ענף הנהר והעביר את הקול
בכל מלכותו, ולזה אמר כי המה התאמרו ניותר לעשות כדבר המלך, לפי שהי' העיר הקודש
והמקדש בחלקם. לכל העיר, הלמ"ד היא למ"ד הכללי כמו לכל כלי המשכן וענינו לכל אשר
העיר וכן אמר הראש"ע זכר מלח אשר. (ו) וכל סביבותיהם, העמים הסונים סביבותיהם
כמ"ש רש"י. חוקו בידיהו, פעל חזק בנין פעל יבוא בכל המקרא נקשר עם יחס הפעול
(ופעם אחד מלאוהו עסלמ"ד לחזק לבית ה' (ד"הי א' כ"ו כ"ז) והוא כמו הרגו לאבנר
שענינו את אבנר) וכאן הוא נקשר עם ב"ת, לזה יראה כי הכנוי של בידיהם מוסב על הנושאים
כלומר כל סביבותיהם חזקו אותם (ונחמך יחס הפעול ואין זה זר בנודע) בזה שבידיהם,
גם יתכן שנחלק ה"ק בני"מני הם דומים במכתב ושעורו כ"דיהם, ונענין ניד המלך (אסמך
א' ז'). ובמגדנות, שרשומגד הנו"ן למשקל וענינו כל דבר המשונה והמעולה יהיה פרי הארץ
או שאר דבר, רד"ק בשרשים. ואב"ע כתב, יתכן מן מגדנים ע"כ. ואמר עליו חכם אחד מי
יתן ודע כוונתו ואולי הוא יעות הדפוס ול"ל מגדים ר"ל שהוא נרדף עם פרי מגדים
בתוספות נו"ן עכ"ל. ואין ספק שכן הוא כי זה לשון הראש"ע על ונגדנות נתן לאחיה
(בראשית כ"ד נ"ג) מגורת מגדים או פירושו מלנושים נכבדים ויהיה הנו"ן שרש כמו מטפחות
ע"כ

פעל ויינעס נאָטטעס געגעבען
 האַט. (ח) כורש קעניג פֿאַן פֿרס
 ליעס זיא (נעהמליך) הערויס=
 געבען דורך מיטהערעדאָטהעס
 דען שאַצמייסטער, אונד דיע=
 זער צעהלטע זיא צו, דעם
 שושבצר פֿירשטען פֿאַן יהודה.
 (ט) אונד דיעזעס איזט אַ הרע
 אַנצאָהל: דרייסיג גאַלדענע
 בעקען, טויזענד זילבערנע בע=
 קע, גיין אונד צוואַנציג שלאַכט=
 מעססער. (י) דרייסיג גאַלדע=
 נע בעכר, פֿיער הונדערט אונד
 צעהן פֿאַר זילבערנע בעכער
 אונד טויזענד אַנדערע געפֿע=
 סע. (יא) אַללע גאַלדענען
 אונד זילבערנען געפֿעסע

בבית אלהיו: (ח) ויזציהם כורש
 מלך פרס על יד מתרדת הגזבר
 ויספרם לשבצר הנציא
 ליהודה: (ט) ואלה מספרם
 אגרטלי זהב שלשים אגרטלי
 כסף אלה מחלפים תשעה
 ועשרים: (י) כפזרי זהב שלשים
 כפזרי כסף משנים ארבע מאות
 ועשרה כלים אחרים אלה:
 (יא) כל כלים זהב ולכסף

חמשה

ר ש י

נחם נבוכדנצר בבית ע"א שלו: (ח) על יד מתרדת הגזבר. כך שמו של גזבר אור לכורש ולכורש
 בורש להוליאם: ויספרם. הגזבר הזה מנה אותם ומסרם לשבצר למין ישאס ויוליכס
 לירושלם ואמרו רבותינו הוא שבב' הוא דניאל ולמה נקרא שמו שבצר שגמד בשש לרות:
 הנשיא ליהודה. הוא הנשיא אשר לשבט יהודה: (ט) מספרם. של כלי בית ה': אגרטלי. מיני
 כלים הם: מחלפים. הם סכינים והוא ל' בית החלפות שעל כן שהיו נונין בה הסכינין
 היתה נקראת לשנת בית החלפות: (י) כפזרי. מזרקיס. ונקראו כפזרי כל' קנות כמאן
 דכפר ידיה בגלימא דחזריה על סס שהמקבל דם במזרק היה מקנה נלווי הדם שנתזו על
 ידו בשפת המזרק: משנים. שניים. כלים אחרים של מין אחר: (יא) ג כלים עתה כולל
 חשבון המניין ושאינן מניין כולן במניין אחד אבל החשובין הוא מונה. העלת לשון (הכפל):

ב א ו ר

ע"כ. לבר על כל, כמו שפירוש רש"י ע"ש. (ח) הגזבר, המלה הזאת נודעת בדח"ל, ולדעת
 החכם געזעניוס הוא אחד עם גזבר כמו גדבריא (דניאל ג' ד'), ונגזמן גזו כלומר הממונה
 על האור (עיין בספר המלים שלו בערך גזבר). (ט) אגרטלי, אין בוא עד חכונת המלה
 הזאת הראב"ע פירש גביעים אך שגא עוד שם אגרטלי מזרקיס ופירו בירושלמי שנקרא כן
 לפי שאוגרים בו דם הטלה (וא"כ שרשו אגר וגם החכם געזעניוס היא הדעת הזאת), אך
 שאכל הדברים האלה נחב שלח מן הספר, ולא ידעתי מנען מי ילאו הדברים האלה.
 ור"ק נשרשים כתב שהוא הכלי שמיים בו מים לרחלה. וגם חכמי המים לא הנריעו בזה ואין
 להאריך. מחלפים, סכינים ששחטין בהם והוא מענין כליל יחלוק (ישעיה' י"ח) בני חלוק (משלי ל"א ח')
 שטעמם כריחה. והחכם געזעניוס אמר שגם כל' סוריא נקרא המאכלת. (י) כפזרי זהב, עיין ד"ה
 א' כ"ח י"ז. משנים, לדעת ידידי החכם מהר"מ ג"מ מלת משנה יפה לרוב על כפל הדבר (לזווייח=
 פֿאַך, פֿאַר) כמו וכסף משנה קחו (בראשית מ"ג י"ג) וכדומה, וייה לפי זה הרבים ממנו משנים
 (פֿאַרע) ובהוראה הזאת מהורגם. (יא) כל כלים, עיין פירושד"י וקורב לזה פירש הראב"ע
 שאמר שעתה יספר כל הכלים הקטנים עם הגדולים וכמו שבו בד"ה (ב' ל"ו י"ח) וכל כלי
 בית אלהים הגדולים והקטנים וגומר הכל הניא בכל בני הכלם שזכרו בפסוקים הקודמים
 המה אך הגדולים והחשובים גם יחנן כי נמה שקדם ספר ק הכלים מבית ה' אשר הניא
 נבוכדנצר בבלה וברש הוליאם ועתה ימנה כל הכלים אשר מסרו לשבצר להעלותם לירושלים
 לבית ה' הן אותם אשר לוקחו משם והן אותם אשר התנדב עמה המלך ויתר העם כאשר זכרו.

בני

ע ז ר א ב

תרגום אשכנזי ע

הַמִּשְׁתָּה אֲלֵפִים וְאַרְבַּע מֵאוֹת
הַכֹּל הָעֵלָה שֶׁשֶׁבֶצֶר עִם הָעֵלוֹת
הַגּוֹלָה מִבְּבֶל לִירוּשָׁלַם :

צוואממען, וואָרען, סײַנף
טייענד פֿיער הונדערט. אללע
דיעזע בראַכטע ששכצר הינויף
אים היימצונע דער אויסנע-
וואַנדערטען, פֿאַן ככל נאָך
ירושלים .

ב (ח) וְאֵלֶּהוּ בְנֵי הַמְּדִינָה הָעֵלִים
מִשְׁבֵּי הַגּוֹלָה אֲשֶׁר
הִגְלָה נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ-בָּבֶל
לְבָבֶל וַיָּשׁוּבוּ לִירוּשָׁלַם וַיְהוּדָה
אִישׁ לְעִירוֹ: (ג) אֲשֶׁר-בָּאוּ עִם-
זְרַבְבָּד יֵשׁוּעַ נְחֻמְיָה שְׂרָיָה
רַעְלִיָה מְרַדְכֵי בִלְשַׁן מִסְפָּר בְּגוֹי
רְחוּם בְּעֵנָה מִסְפָּר אַנְשֵׁי עַם-

ב (ח) פֿאַלגענדע זינד דיא
לייטע דער לאַנד-
שאַט (ככל'ם) וועלכע הינויף
צאָגען אויס דער געפֿאַנגענע-
שאַט דער אויסגעוואַנדער-
טען, דיא נביכדנצר קעניג
ככל'ם פֿערטויעבען האַטטע
נאָך ככל, אונד צוריקקעהר-
טען (טהיילס) נאָך ירושלים אונד
(טהיילס) נאָך יהודה, יעדער,
נאָך זיינער פֿאַטערשאַט.
(ג) וועלכע (נעהמליך) הייט-
קעהרטען, מיט זרבבל, ישוע

ימיר ו'
ישראל
נחמיה, שריה, רעליה, מרדכי, בלשן, מספר, בניו, רחום, בענה, דער אנצאהלדער אנ-
זעהנ.

ר ש י

ב (א) ואלה בני המדינה. אלה בני ישראל אשר ממדינת ארץ ישראל העולים עמה מן השני
אשר בגולה לירושלם: וישבו. ועמה חזרו לירושלם: ויהודה. ובני יהודה חזרו כל
אחד ואחד לעירו: (ב) אשר באו. בני המדינה הללו נתחילה כאשר גלו מארץ ישראל ללכבל
עם זרובבל וגו'. מספר הראשון פ"א קאולה גדול ושם אדם הוא מספר השני פ"א פתחה
עס

ב א ו ר

ב (א) בני המדינה, הנה כבר בארתי לעיל (א' ד') כי סקודת המלך היתה שגם היהודים
השיכנים בערי יהודה יעלו לירושלים ליסד הכיכל, ולזה יאמר עמה, כי אלה
הנזכרים המה מבני המדינה כלומר ממדינת יהודה (נפירוש רש"י) אשר עלו מבבל. והראש"ע
אמר בני המדינה מדינת על, אולם יען היתה בבל אם המלכות, כי שם מקום מקדש מלך,
נראה יותר כי נאמר מדינה על ארץ אחרת זולת בבל. אולם ידידי מהר"ם ג"מ ני' לפי
דעתו בפרשה הקודמת נוטה בתרגומו נאן לדעת הראש"ע וה"א הדעת עדו כלומר המדינה
הידועה בשלש מדינות המלכות לארץ מגורי הגולה והיא בבל. ויהודה, לדעתי הי"ו לחלק
וענינו כי מקבצים שבו ליירושלים לבנות הבית במלכות המלך, ומקלחם אך שבו אל נחלתם
בערי יהודה. (ב) אשר באו, גם פה נחמתי בדעת רש"י שהענין שהגלו עם זרובבל וגומר,
כי האנשים החלה הנקובים נמוחם הלכו בראש הגולה שאם תהיה הכוונה בדעת קלח על
השנים מגולה היה לו לומר אשו באו אל זרובבל או אשר עלו עם זרובבל כאשר יבין המשביל.
וידידי מהר"ם ג"מ ני' בתרגומו יבחר בדעת קלח, כי יאמר בהיות שרש בוא הוראתו ג"כ
ביאה לחזרה כמו ויבוא יעקב שם (בראשית ל"ג י"ח) ובדומה יחפרש פה אשר באו כפשוטו
אשר שבו. מרדכי בלשן, בלשן הא לפי הפשוט שם איש נמ"ש הואש"ע (ודרש חז"ל ידוע)
אולם מה שאמר הוא שנחסר וי"ו החבור כל ידעתי לפתרו היטב, כי הלוא בבל השמות
הנחיים בפסוק נעדר וי"ו העטוף. פה, גרזה שם איש פרטי. עיין רש"י. מספר אנשי
וגומר, כלומר אלה הנזכרים היו מספרי כל עם ישראל אשר עלו לעת באות, כי רובם נשארו

ישראל: (ג) בני פרעש אלפים
 מאה שבעים ושנים: (ד) בני
 שפטיה שלש מאות שבעים
 ושנים: (ה) בני ארח שבע מאות
 חמשה ושבעים: (ו) בני פחת
 מואב לבני ישוע יואב אלפים
 שמנה מאות ושנים עשר: (ז) בני
 עילם אלף מאתיים חמשים
 וארבעה: (ח) בני זחוא תשע
 מאות וארבעים וחמשה: (ט) בני
 זכי שבע מאות וששים: (י) בני
 בנשי שש מאות ארבעים ושנים:
 (יא) בני בני שש מאות עשרים
 ושלשה: (יב) בני עוגד אלף
 מאתיים עשרים ושנים: (יג) בני
 אדניקם שש מאות ששים וששה:
 (יד) בני בגוי אלפים חמשים

ועהנליבען פאם פאלקע
 ישראל'ס. (ג) דיא נאָקאָמ-
 מען דעס פרעש צווייא טויענד
 איין הונדערט צווייא אונד
 זיעב יג. (ד) דיא נאָקאָממען
 שפטיה'ס דרייא הונדערט
 צווייא אונד זיעכציג. (ה) דיא
 נאָקאָממען ארח'ס זיעבען
 הונדערט פינף אונד זיעכציג.
 (ו) דיא נאָקאָממען דער/חייכי-
 סטיגען (שטאטטהאלטער
 מואב'ס (כעהול'ך) דיא נאָכ-
 קאָממען ישוע'ס אונד יואב'ס,
 צווייא טויענד אַכט הונדערט
 אונד צוועלף. (ז) דיא נאָקאָמ-
 מען עילם'ס, איין טויענד
 צווייא הונדערט פיער אונד
 פינפציג. (ח) דיא נאָקאָממען
 זחוא'ס, ניין הונדערט פינף
 אונד פיערציג. (ט) דיא נאָכ-
 קאָממען זכ'ים, זיעבען הונ-
 דערט אונד זעכציג. (י) דיא
 נאָקאָממען בני'ס, זעכס הונ-
 דערט צווייא אונד פיערציג.
 (יא) דיא נאָקאָממען בכ'ים,
 זעכס הונדערט דרייא אונד
 צוואנציג. (יב) דיא נאָקאָמ-
 מען עוגד'ס, איין טויענד צווייא

וששה

הונדערט צווייא אונד צוואנציג. (יג) דיא נאָקאָממען אדוניקם'ס זעכס הונדערט
 זעכס אונד זעכציג. (יד) דיא נאָקאָממען בגוי'ס צווייא טויענד זעכס אונד פינפציג

דיא

רשי

ידבוק הוא על אנשי עם ישראל הללו ובני אדם גדולים ומשונים היו והאחרים היו משוכים
 אחריהם ועל כן מנאום אחריהם לבד: (ג) בני פרעש וגו'. יש בהם נפרשה שמזכיר שם
 אניהם על שם בני המשפחות ויש מהם שמזכירן על שם מקומם לומר בני מקום פלוני:
 הכהנים

באר

בארץ מושבותם. וידידי מהכ"ס ג"מ נ"י בתרגומו פתר מלכי אנשי חכמים וידועים.
 (ו) בני פחת מואב, לדעמי פחת הוא תואר כמו פחת יהרה, והיה זה כי כאשר עוד היה
 ארץ מואב חמת יד מלכי ישראל כנוצר במלכים (ב' א') דה שם פחה מאת בני ישראל ואמר
 כי מנני פחת מואב היה לבני ישוע ולבני יואב אלפים וגו'. והראז"ע אמר יתכן להיות ישוע
 ויואב

וששה: (טו) בני עדין ארבע מאות
 חמשים וארבעה: (טז) בני אטר
 ליחוקיה השעים ושמונה: (יז) בני
 בצוי שלש מאות עשרים ושלשה:
 (יח) בני יורה מאה ושנים עשר:
 (יט) בני השם מאתים עשרים
 ושלשה: (כ) בני גבר השעים
 וחמשה: (כא) בני בית לחם מאה
 עשרים ושלשה: (כב) אנשי נטפה
 חמשים ושלשה: (כג) אנשי ענתות
 מאה עשרים ושמונה: (כד) בני

(טו) דיא נאָבאָממען עדין'ס
 פֿיער הונדערט פֿיער אונד
 פֿינפֿציג. (טז) דיא נאָבאָממען
 אטרי'ס פֿאַם (געטלעכטע)
 יחוקיה'ס אַכט אונד ניינציג.
 (יז) דיא נאָבאָממען בצוי'ס
 דרייא הונדערט דרייא אונד
 צוואַנציג. (יח) דיא נאָבאָממען
 מען יורה'ס איין הונדערט
 אונד צוועלף. (יט) דיא נאָבאָ
 קאָממען השעים צווייא הונד
 דערט דרייא אונד צוואַנציג,
 (כ) דיא נאָבאָממען גבר'ס
 פֿינף אונד ניינציג. (כא) דיא
 לייטע בית לחם'ס איין הינד
 דערט דרייא אונד צוואַנציג.
 (כב) דיא מעננער נטפה'ס זעבס

עומח
 אונד פֿינפֿציג. (כג) דיא מעננער פֿאַן ענתות איין הונדערט אַכט אונד צוואַנציג. (כד) דיא
 ליי

ב א ו ר

ויואב קדומים לפחת מואב ע"כ, כוונתו שמהם הענין, כי בני פחת מואב המה הננים
 הנולדים ליזע ויואב. (טו) בני אטר ליחוקיהו, גם פה כל נדע אס הענין כי מבני אטר
 עלו ליחוקיה וגומר ומיתר בניו לא עלו או שיחוקיה הוא הראש ומיולאי חלניו היו בני אטר.
 (כא) בני בית לחם, כבר כתב רש"י לעיל בפסוק ד' יש מהם בפרשה שמזכיר שם אבותם
 על שם בני המזכרה, ויש מהם שמזכירן על שם מקומם לומר בני מקום פלוני ע"כ. ויראה
 כי אותם שמזכיר רק בשם מקומם, כל ידעו עוד להתיקש למשפחותם לבית אבותם, רק
 ידעו שהיו מתושבי מקום פלוני ומבני ישראל, ולא כאלה אשר עלו מתל מלח (לקמן נ"ט)
 אשר לא יכלו להגיד אס מוצע ישראל הם, והעד כי נכהנים והלויים התיקשו כלם על שם
 אבותם ולא על מקומם, עוד יראה שאס היו אותם אשר התאספו עמה עוד במקרים נעירי'
 לימים קרא אותם בני עיר פלוני, ואס כבר באו באנשים קרא אותם אנשי עיר פלוני כמו
 אנשי נטפה בפסוק הבא, וכדומה. (כג) אנשי ענתות, כתב הראב"ע וז"ל כתוב עליה כה
 אמר ה' אל אנשי ענתות הבחורים ימותו בחרב, ובנותיהם ימותו ברעב ושארית לא תהיה
 להם (ירמיה י"א כ"ב), אכן מהקבלה ידענו שזכו לאל שרם יום הפקודה ובטלה הגזרה מעליהם
 וגשורו מהם קב"ח עב"ל. וכן כתב הרד"ק בפירושו לירמיה (שם שם), אולם לפי הפשוט
 יראה שאין זאת ענתות בחלק בנימן אשר היה מערי הלויים (יהושע כ"א י"ח) עיר מולדת
 ירמיה (ירמיה א' א') ושם היתה אחזה לאביתר הכהן כנאמר ענתות לך על שדך (מלכים
 א' ב' כ"ו) רק היתה זאת עיר אחרת גם שמה ענתות כי בערי הכהנים והלויים לא נראה
 שיטנו בה רבים מבני ישראל, ובאן לא יזכיר רק בני ישראל ולא הכהנים והלויים, כי הם
 יזכיר אס"כ בפסוק ל"ו ומ"ס וכמ"ש רש"י להלן, ולכן מראה כי בכל המקומות זכר באן אין
 גם אחד שיהיה מערי הלויים הנזכרים ביהושע, ולזה הדעת נותנת שגם ענתות הזאת לא
 היתה מנחלת בני לוי. (כד) בני עומוח, לא ידענו אס עומות שם איש או שם עיר.

בני

עֲזֻמוֹת אַרְבָּעִים וּשְׁנָיִם: (כה) בְּנֵי
 קְרִית עָרִים כְּפִירָה וּבְאֲרוֹת
 שִׁבְעַת מֵאוֹת וְאַרְבָּעִים וּשְׁלֹשָׁה:
 (כו) בְּנֵי הָרְמָה וּגְבַע שֵׁשׁ מֵאוֹת
 עֶשְׂרִים וְאַחַד: (כז) אֲנָשֵׁי מִכְמָם
 מֵאָה עֶשְׂרִים וּשְׁנָיִם: (כח) אֲנָשֵׁי
 בֵּית־אֵל וְהָעֵי מֵאֲתִים עֶשְׂרִים
 וּשְׁלֹשָׁה: (כט) בְּנֵי נְבוֹ הַמְּשִׁים
 וּשְׁנָיִם: (ל) בְּנֵי מִגְבִּישׁ מֵאָה
 הַמְּשִׁים וּשְׁשָׁה: (לא) בְּנֵי עֵילָם
 אַחַר אֶרֶף מֵאֲתִים הַמְּשִׁים
 וְאַרְבָּעָה: (לב) בְּנֵי חָרָם שְׁלֹשׁ
 מֵאוֹת וְעֶשְׂרִים: (לג) בְּנֵי־לֹד
 חֲדָיִד וְאוֹנוֹ שִׁבְעַת מֵאוֹת עֶשְׂרִים
 וְחַמְשָׁה: (לד) בְּנֵי יֶרְחוֹ שְׁלֹשׁ
 מֵאוֹת אַרְבָּעִים וְחַמְשָׁה: (לה) בְּנֵי
 סַנְאָה שְׁלֹשֶׁת אֶרְפִים וּשְׁשׁ מֵאוֹת
 וּשְׁלֹשִׁים: (לו) הַכֹּהֲנִים בְּנֵי יַדְעִיָּה

לייטע פֿאַן עזמות, צווייא אונד
 פֿירציג. (כה) דיא לייטע פֿאַן
 קרית ערים, כפירה אונד
 בארות, זיעבען הונדערט אונד
 דרייא אונד פֿירציג. (כו) דיא
 לייטע פֿאַן רמה אונד גבע,
 זעכס הונדערט איין אונד
 צוואנציג. (כז) דיא מעננער
 פֿאַן מכסם, איין הונדערט,
 צווייא אונד צוואנציג. (כח) דיא
 מעננער פֿאַן בית אל אונד עי;
 צווייא הונדערט דרייא אונד
 צוואנציג. (כט) דיא לייטע פֿאַן
 נבו, צווייא אונד פֿינפֿציג.
 (ל) דיא נאַכקאַממען דעם
 מגביש, איין הונדערט זעכס
 אונד פֿינפֿציג. (לא) דיא נאַכ־
 קאַממען עילם אחר'ס איין טויי
 זענד צווייא הונדערט פֿיער
 אונד פֿינפֿציג. (לב) דיא נאַכ־
 קאַממען חרים'ס, דרייא הינ
 דערט אונד צוואנציג. (לג) דיא
 נאַכקאַממען לד'ס, חרוד'ס
 אונד אונד'ס, זיעבען הונדערט
 פֿינף אונד צוואנציג. (לד) דיא
 לייטע פֿאַן ירחו, דרייא הינ
 דערט פֿינף אונד פֿירציג.
 (לה) דיא לייטע פֿאַן סנאה,
 דרייא טויענד זעכס הונדערט
 אונד דרייס'ג. (לו) דיא פֿרי־
 סטער, דיא נאַכקאַממען ידעיה'ס

ר ש י

(לו) הכהנים בני ידעיה. עד עתה מנה בני יהודה וננימן ומענשיו הוא מונה והולך

ב א ו ר

(כה) בני קרית ערים, היא קרית יערים לדעת הרא"כע בחלק בנימן (יהושע ט' י"ז), וכן
 כפירה ובארות מקימות הנה בחלק בנימן (יהושע טס שס, שמואל ב' ד') ומספר תושבי
 שלשת הערים האלה היו שבע מאות ונוסר. (כו) בני הרמה, הערים האלה ידועות.
 (כז) מכסם, יראה שהוא מכס בחלק בנימן הנזכר בשמואל (א' י"ג ג'), ונחמיה (י"א ל"א)
 נאמר בני בנימן מגבע מכסם. (כח) אנשי בית אל, בית אל ועי ידועים. (כט) בני נבו,
 בשמות הפרטים בפסוקים הנאים אין להכריע אם המה שמות אנשים או מקומות. (לא) בני
 עילם אחר, המפרשים שמו אחר לחומר ובארו שהכוונה שאין זה עילם הנזכר למעלה פסוק
 ז' אבל הוא איש אחר, אולם לדעת זה רחוק, ויותר נראה שהוא שם מורכב כמו ענדמלך
 ונדומה, והיה שמו עילם אחר, אולם יהיה הראשון והשני איך שיהיה יפלא המקרה כי
 מספר האנשים מבני עילם שוים המה. (לו) הכהנים, הנה שמר עזרא סדר פקודת מאה

ע ז ר א ב

לְבֵית יֵשׁוּעַ הַשֵּׁעַ מְאוֹת שְׁבַעִים
 וּשְׁלֹשָׁה: (לז) בְּנֵי אִמֶּר אֶלֶף
 חֲמִשִּׁים וּשְׁנָיִם: (לח) בְּנֵי פִשְׁחֹר
 אֶלֶף מְאֹתִים אַרְבָּעִים וְשִׁבְעָה:
 (לט) בְּנֵי חֶרֶם אֶלֶף וְשִׁבְעָה עֶשְׂרִי:
 (מ) הַלְוִיִּם בְּנֵי יֵשׁוּעַ וּקְדַמִּיאֵל
 לְבְנֵי הַדְּרוּיָה שְׁבַעִים וְאַרְבָּעָה:
 (מא) הַמְּשֻׁרְרִים בְּנֵי אֶסָף מְאֹה
 עֶשְׂרִים וּשְׁמֹנֶה: (מב) בְּנֵי הַשְּׁעָרִים
 בְּנֵי־שְׁלוֹם בְּנֵי־אֶמֶר בְּנֵי־טְלָמֹן
 בְּנֵי־עֲקֹב בְּנֵי חֲטִיטָא בְּנֵי שְׁבִי
 הַכֹּל מְאֹה שְׁלֹשִׁים וְתִשְׁעָה:
 (מג) הַנְּחִינִים בְּנֵי־צִיחָא בְּנֵי־
 חֲשׂוּפָא בְּנֵי טַבְעוֹת: (מד) בְּנֵי־
 קָרֶם בְּנֵי־סִיעָהא בְּנֵי פְדוֹן:

בני

ח ר ג ו א ש כ נ ז ע

אויס דעם הויזע ישוע'ס ניין
 הונדערט דרייא אינד ויעכציג.
 (לז) דיא נאכקאממען אמר'ס,
 איין טויזענד צוויא אונד פינף־
 ציג. (לח) דיא נאכקאממען
 פשחור'ס איין טויזענד צווייא
 הונדערט ויעבען אונד פירציג.
 (לט) דיא נאכקאממען חרם'ס
 איין טויזענד אונד זיעבעעהן.
 (מ) דיא לעוויטטען, דיא נאכ־
 קאממען ישוע'ס אונד
 קדמיאל'ס פֿאן דען נאכקאמ־
 מען הודרויה'ס, פֿיער אונד זיעב־
 ציג. (מא) דיא זענגער, דיא
 נאכקאממען אסר'ס, איין הונד־
 דערט אכט אונד צוואנציג.
 (מב) דיא נאכקאממען דער
 טהארווערטער (נעהמניק) דיא
 נאכקאממען שלום'ס דיא נאכ־
 קאממען אטר'ס, דיא נאכ־
 קאממען טלמן'ס, דיא נאכ־
 קאממען עקוב'ס דיא נאכ־
 קאממען חטיטא'ס דיא נאכ־
 קאממען שב'ס צוואממען איין
 הונדערט ניין אונד דרייסיג.

(מג) דיא אונטערגעארדנעטע

(קנעכטע דעם הייליגטוהוס), דיא נאכקאממען ציחא'ס, דיא נאכקאממען חשופא'ס, דיא
 נאכקאממען טבעות. (מד) דיא נאכקאממען קרם, דיא נאכקאממען סיעהא'ס, דיא נאכ־
 קאמ־

ר ש י

הנהנים והלויים כמו שאמר למעלה ויקומו ראשי האבות ליהודם ונמיין והנהנים והלויים
 וגו': (מא) המשוררים. הלויים שהיו משוררים וכן השוערים הם הלויים שהיו שוערים בשערי
 בית המקדש: (מג) הנתינים. עכשיו הוא מונה אותם נתינים שהיו חוטני עלים ושואני

ב א ו ר

כי בתחלה מנה את בני ישראל ואח"כ הנהנים והלויים ולכסף הנתינים וענדי שלמה אשר לא
 מבני ישראל המה ולתן יבואו בקהל ה'. ידעיה, גם פה אין להכריע מי בראש, כי יתכן
 להתפרש כי מבני ידעיה לא נשארו בתי אבות כ"א בית ישוע, או שיחס ידעיה אחר בית ישוע
 וכפי הנחת הנגינה הוא בפירוש האחרון, וכן הוא הענין לקמן פסוק מ'. (לט) בני חרים,
 אם גם נאמר כי לעיל (ל"ב) חרים שם עיר הנה כאן אך איש הוא, כי כבר אמרתי כילא
 יתיחסו הנהנים והלויים על מקומם. (מב) בני השוערים, המה שומרי שערי בה"מק ונתב
 הראב"ע הם בני אסף ע"כ, וראה על ככה לפי שאנ"כ הי"א (כ"ו א') למחלקות לשערים
 וגומר מן בני אסף. (מג) הנתינים, המה הגבעונים שנתן יהושע לחוטני עלים ושואני מים
 לעדה

(מה) בְּנֵי־לִבְנָה בְּנֵי־חַגְבָּה בְּנֵי
 עֲקֹב: (מו) בְּנֵי־חַגְבַּב בְּנֵי־שִׁמְלִי
 בְּנֵי־חֲנָן: (מז) בְּנֵי־גִדְל בְּנֵי־גַחַר
 בְּנֵי־רֵאִיָּה: (מח) בְּנֵי־רִצְיֹן בְּנֵי־
 נְקוּדָא בְּנֵי־גִזְם: (מט) בְּנֵי־עֹזָא
 בְּנֵי־פֶסַח בְּנֵי־בְּסִי: (נ) בְּנֵי־אֶסְנָה
 בְּנֵי־מְעוֹנִים בְּנֵי־נְפִי־סִים: (נא) בְּנֵי־
 בְּקִבּוֹק בְּנֵי־חֲקוּפָא בְּנֵי־חֲרָהוֹר:
 (נב) בְּנֵי־בְּצִלוֹת בְּנֵי־מַחִידָא בְּנֵי־
 חֲרָשָׂא: (נג) בְּנֵי־בְּרַקוֹס בְּנֵי־
 סִירָא בְּנֵי־תַמָּח: (נד) בְּנֵי־נְצִיחַ
 בְּנֵי־חֲטִיפָא: (נה) בְּנֵי־עַבְדֵי־שְׁלֵמָה
 בְּנֵי־סְטִי בְּנֵי־הַסְּפָרַת בְּנֵי־
 פְּרוּדָא: (נו) בְּנֵי־יַעֲלָה בְּנֵי־
 דְּרָקוֹן בְּנֵי־גִדְל: (נז) בְּנֵי־שְׁפִטְיָה
 בְּנֵי־חֲטִיִּל בְּנֵי־פַכְרַת־הַצְּבִים בְּנֵי

קָאָמְמַעוֹן פְּרוּדָאִים (מה) דִּיא נְאֻכָּ=
 קָאָמְמַעוֹן לִבְנָהִים, דִּיא נְאֻכָּ=
 קָאָמְמַעוֹן חַגְבָּהִים, דִּיא נְאֻכָּ=
 קָאָמְמַעוֹן עֲקֹבִים (מו) דִּיא נְאֻכָּ=
 קָאָמְמַעוֹן חַגְבָּבִים. דִּיא נְאֻכָּקָאָמְ=
 מַעוֹן שְׁלֵמִים, דִּיא נְאֻכָּקָאָמְ=
 מַעוֹן חֲנָנִים. (מז) דִּיא נְאֻכָּקָאָמְ=
 מַעוֹן גִּדְלִים, דִּיא נְאֻכָּקָאָמְמַעוֹן
 גַּחַרִּים, דִּיא נְאֻכָּקָאָמְמַעוֹן
 רֵאִיָּהִים. (מח) דִּיא נְאֻכָּקָאָמְמַעוֹן
 רִצְיֹנִים, דִּיא נְאֻכָּקָאָמְמַעוֹן
 נְקוּדָאִים, דִּיא נְאֻכָּקָאָמְמַעוֹן
 גִּזְםִים. (מט) דִּיא נְאֻכָּקָאָמְמַעוֹן
 עֹזָאִים דִּיא נְאֻכָּקָאָמְמַעוֹן פֶּסַחִים
 דִּיא נְאֻכָּקָאָמְמַעוֹן בְּסִים.
 (נ) דִּיא נְאֻכָּקָאָמְמַעוֹן אֶסְנָהִים,
 דִּיא נְאֻכָּקָאָמְמַעוֹן מְעוֹנִיםִים,
 דִּיא נְאֻכָּקָאָמְמַעוֹן נְפִוִּסִיםִים.
 (נא) דִּיא נְאֻכָּקָאָמְמַעוֹן בְּקִבּוֹקִים
 דִּיא נְאֻכָּקָאָמְמַעוֹן חֲקוּפָאִים,
 דִּיא נְאֻכָּקָאָמְמַעוֹן חֲרָהוֹרִים
 (נב) דִּיא נְאֻכָּקָאָמְמַעוֹן בְּצִלוֹת
 דִּיא נְאֻכָּקָאָמְמַעוֹן מַחִירָאִים,
 דִּיא נְאֻכָּקָאָמְמַעוֹן חֲרָשָׂאִים,
 (נג) דִּיא נְאֻכָּקָאָמְמַעוֹן דְּעַם
 בְּרַקוֹס, דִּיא נְאֻכָּקָאָמְמַעוֹן

אמי שלמי קרי. נשוסים קרי
 סִירָאִים, דִּיא נְאֻכָּקָאָמְמַעוֹן חֲמַחִים, (נד) דִּיא נְאֻכָּקָאָמְמַעוֹן נְצִיחִַים, דִּיא נְאֻכָּקָאָמְמַעוֹן
 חֲטִיפָאִים. (נה) דִּיא נְאֻכָּקָאָמְמַעוֹן דְּעַר (עֲקוּלְעִרְטֵעוֹן) קַנְעֻכְטַע שְׁלֵמָהִים, דִּיא נְאֻכָּקָאָמְמַעוֹן
 סְטִיִּים, דִּיא נְאֻכָּקָאָמְמַעוֹן דְּעַם הַסְּפָרַת, דִּיא נְאֻכָּקָאָמְמַעוֹן פְּרוּדָאִים. (נו) דִּיא
 נְאֻכָּקָאָמְמַעוֹן יַעֲלָהִים. דִּיא נְאֻכָּקָאָמְמַעוֹן דְּרָקוֹןִים, דִּיא נְאֻכָּקָאָמְמַעוֹן גִּדְלִים. (נז) דִּיא נְאֻכָּ=
 קָאָמְמַעוֹן שְׁפִטְיָהִים, דִּיא נְאֻכָּקָאָמְמַעוֹן חֲטִיִּלִים, דִּיא נְאֻכָּקָאָמְמַעוֹן פַּכְרַת־הַצְּבִיםִים, דִּיא
 נְאֻכָּ=

ב א ו ר

לעדה ולמזבח ה' (יהושע ט' ב"ז) ועיין לקמן פרשה (ח' כ'). (נה) בני עבדי שלמה, יראה
 לי שהמה הנזכרים נד"הי (א' ט"ו כ') שנאמר כל העם הנוחר מן וגומר אשר לא מבני ישראל
 המה ובניהם אשר נותרו אחריהם וגומר ויעלם שלמה למס עונד עד היום הזה, ולדעתי
 נחגירו והם המה הגרים שכבר פעמידם דוד לחזונים (ד"הי א' כ"ג ב') והמה נקראו עבדי
 שלמה וא"כ היו ביחס ארז עם הנתינים כי גם המה משנעת העמים היו. בני הספרא,
 בעבור ה"א הדעת רכה הראב"ע לומר כי הספרא הוא שם תואר ובאמת מלינו כיוולא בזה,
 ואם גם בשם אים פרטי היא זר מאוד, מכל מקום מלינו דוגמתו, ובפרט כי אלה היו מבני
 עם אחר כאשר אמרנו, והיתה עוד לאונס מדברת שפ"א אבותם, ובשאר לשונות הקדם כמו
 בערבית תנול הידיעה גם על שם פרטי כוודע. (נו) הצבים, שם משפחה.

ע ז ר א ב

אָמַי: (נח) כָּל־הַנְּתִינִים וּבְנֵי עַבְדֵי
שְׁלֹמֹה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת תְּשׁוּעִים
וּשְׁנָיִם: (נט) וְאֵלֶּה הָעוֹלָם מִתֵּל
מֶלֶךְ תֵּל חֲרָשָׁא כְּרוּב אָדֹן אָמַר
וְלֹא יִכְלוּ לְהַגִּיד בֵּית־אֲבֹתָם
וְזָרְעָם אִם מִי־יִשְׂרָאֵל הֵם: (ס) בְּנֵי־
דְלִיָּה בְנֵי־טוֹבִיָּה בְנֵי נְקוּדָא שֵׁשׁ
מֵאוֹת חֲמִשִּׁים וּשְׁנָיִם: (סא) וּמִבְּנֵי
הַכְּהֻנִים בְּנֵי חֲבִיָּה בְנֵי הַקּוֹץ בְּנֵי
בְרוּזֵי אֲשֶׁר לָקַח מִבְּנוֹת בְּרוּזֵי
הַגְּלַעְדִּי אֲשֶׁה וַיִּקְרָא עַל־שֵׁמָם:
(סב) אֵלֶּה בְּקִשׁוֹ כְּתָבָם
הַמְּתִיחִים וְלֹא נִמְצְאוּ וַיִּגְאָלוּ

ת ר ג ו מ א ש כ נ ו י ע ג

נֶאֱכָרְמֵמֵעֵן אַמִּים, (נח) אֵל־
לַע אֹנְטֵרְנֵעַרְדֵּנֵטֵעֵן אֹנְר
נֶאֱכָרְמֵמֵעֵן דֵּעַר (עֵרְקֵזֵרְטֵעֵן)
קִנְעֵטֵעֵן שְׁלֹמֹה'ס, דְרִיָּא הוֹנֵ=
דֵּעַרְט צוּוִיָּא אֹנְר נִינְצִיג.
(נט) אֹנְר פֶּאֲלֵגֵעֵנְדֵּעֵן וְזֵעֵלְכֵּעֵן
הִינוּף צָאגֵעֵן, אוּיס תֵּל מֶלֶךְ,
תֵּל חֲרָשָׁא, כְּרוּב, אָדֹן, אָמַר,
אֹנְר נִיכֵט אִיהֵר שְׁטֵאֲמֵהוּז
אֹנְר אִיהֵרֵעֵן אַבְקוֹנֶפֶט דֶּאָר=
נְהוּן קֶאָנְטֵעֵן אָב זִיא אוּיס
יִשְׂרָאֵל וַיִּיעוּן: (ס) דִּיא נֶאֱכָרְמֵמֵעֵן
מֵעֵן דְלִיָּה'ס, דִּיא נֶאֱכָרְמֵמֵעֵן
טוֹבִיָּה'ס, דִּיא נֶאֱכָרְמֵמֵעֵן
נְקוּדָא'ס, זֵעֵכֵס הוֹנְדֵּרְט
צוּוִיָּא אֹנְר פִּינְפֵצִיג. (סא) אֹנְר
פֶּאָן דֵּעֵן נֶאֱכָרְמֵמֵעֵן דֵּעַר
פְּרוּיסֵטֵעַר, דִּיא נֶאֱכָרְמֵמֵעֵן
חֲבִיָּה'ס דִּיא נֶאֱכָרְמֵמֵעֵן דֵּעֵס
הַקּוֹץ, דִּיא נֶאֱכָרְמֵמֵעֵן
בְרוּזִי'ס, דֵּעַרֵעֵן יֵעֵדוּעֵרֵעַר

אִיין ווייב גענאָממען, פֶּאָן דען טעכטערן דעס גלעדטען ברזלי, דעססען נאָמע
אויף זיא איבערטראָגען וואָרדע. (סג) דיעזע זאָללעטען איהרע אַבְקוֹנֶפֶט דאַרטוֹן, זיכטען
איהרע שטאַטמערעניסטער, דיא אַבער נִיכֵט געפֿונדען וואָרדען, זיא וואָרדען דאַהער
דעס

ר ש י

מִיִּס לַעֲדָה וּמִשֵּׁס הִיחָה יוֹלָאֵח פְּרוּסֵטֵס: (נח) וּבְנֵי עַבְדֵי שְׁלֹמֹה. עַבְדִּים הָיוּ לְשֹׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ
וְהִלְלוּ בָנִים הָיוּ מִבְּנֵי בְנֵיהֶם: (נט) וְאֵלֶּה הָעוֹלָם מִתֵּל מֶלֶךְ וְגוֹמֵר. וְזִיא זֶה מַעֲשֵׂה הַגִּיעַ לְהֵס
וְלֹא יוֹכְלוּ לְהַגִּיד וְגו': וְזָרְעָם. שֶׁל אֲבוֹתָם לְפִי שְׁאֵנְדוּ יִחָס שְׁלֵהֶם וְלֹא יֵדְעוּ אִם מִי־יִשְׂרָאֵל הֵם:
(ס) בְּנֵי דְלִיָּה וְגו'. גַּם הֵם בְּכֹלֵל אֵלֶּה הָעוֹלָם מִתֵּל מֶלֶךְ: (סא) אֲשֶׁר לָקַח. כֹּל אֶחָד מִבְּנוֹת
בְּרוּזֵי הַגְּלַעְדִּי לָקַח אֵשֶׁה: וַיִּקְרָא עַל שֵׁמָם. וְהָיָה נְקוּדָא שְׁמוֹ שֶׁל בְּרוּזִי עַל שֵׁמָם לְפִי שֵׁהֶם
לָקַחוּ מִבְּנוֹתָיו: (סב) אֵלֶּה. כֵּהֵנִים הִלְלוּ הַמְּתִיחִים שֶׁהָיָה לְהֵם לְהַחִיטֵם בְּאֹתוֹ כִּתְבָן וְלֹא
נִמְלָא כִּתְבֵי יוֹסֵפֵן: וַיִּגְאָלוּ. שֶׁהָיוּ מְגוֹאֲלִים וּמְגוֹעֲלִים שֶׁלֹּא יֵעֲבֹדוּ עוֹד עִם שְׂאֵר הַכְּהֻנִים בְּעַבְדוֹ שֶׁלֹּא נִמְלָא
כִּתְבָן

ב א ו ר

(נט) ואלה, אַחַר שֶׁהִזְכִּיר כֵּהֵנִים לְוִיִּם וַיִּשְׂרָאֵלִים וְגַם קָהֵל גֵּרִים יִזְכּוֹר עִתָּה הַסְּפָקוֹת שֶׁלֹּא
נִדְעָ יוֹסֵפֵס, וְגַם יִתְחַיֵּל בְּיִשְׂרָאֵלִים בְּאֹתוֹם שֶׁכֵּל נִדְעָ מִי אֲבִיהֶם אִם כּוֹזֵעַ יִשְׂרָאֵל הֵמָּה וְהֵם
נִקְרְאוּ בְּדַח"ז לֹא אֲסוּפִי שְׁאֵסֵף מִן הַשּׁוּק וְלֹא יֵדַע לֹא אֶת אֲבִיו וְלֹא אֶת אִמּוֹ, אוֹ שְׁמוֹקִי
אֲשֶׁר אֶךְ אֶת אֲבִיו לֹא הִבִּיר, בְּמִסְרֵשׁ בְּעֵשֶׂרָה יוֹסֵפִין, וְאַח"כּ יִזְכּוֹר הַכְּהֻנִים שֶׁלֹּא יוֹגֵל לְהַחֲבִיר
אִם מְזַרְעֵ אֲהֵבֵן הֵם. (סא) בְּנֵי בְרוּזִי, כִּמוֹ שֶׁפִּירֵשׁ רַש"י כֹּל אֶחָד מֵהֶם לָקַח אֵשֶׁה מִבְּנוֹת
בְּרוּזִי וְקִרְאוּ לַעֲמָס בְּנֵי בְרוּזִי בִי חֲסֹן אִישׁ הוּא בְּנֵנוּ וְעֵשֶׂה זֶה בְּעַבְדוֹ בִּי בְרוּזִי הַגְּלַעְדִּי
הִיָּה אִישׁ נִכְנָד וּמְסוּרָסֵס בְּנוֹדֵעַ מְסוּרֵי דוּד. (סב) וְלֹא נִמְצְאוּ, הַנְּכֹן כְּפִירוֹשׁ רַש"י שֶׁלֹּא

מִן־הַיְהוּדָה: (סג) וַיֹּאמֶר
 הַתְּרַשְׁחָא לָהֶם אֲשֶׁר לֹא־יֹאכְלוּ
 מִקֹּדֶשׁ הַקִּדְשִׁים עַד עֲמֹד כֶּהֵן
 לְאוּרִים וּלְתַמִּים: (סד) כָּל־הַקְּהֵל
 בְּאַחַד אַרְבַּע רִבּוֹא אֲרָפִים שְׂרֵשׁ־
 מֵאוֹת שָׁשִׁים: (סה) מִלְּבַד
 עֲבָדֵיהֶם וְאִמֵּיהֶם אֱלֹהֵי שִׁבְעַת
 אֲרָפִים שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שְׁלֹשִׁים
 וְשִׁבְעָה וְלָהֶם מִשְׁרָרִים

ומשררוח

ר ש י

דעם פריסטערטהומעם אונ:
 ווירדיג. (סג) דער תרשחא
 (זמנדפֿונגער) אונטערזאגטע
 איהנען, דאס זיא יא ניכטס
 עכסען פֿאן דעם אללערהיי
 ליגכטען, אלס כיו וויעדער
 איין פריעסטער ערשטיניע
 מיטאורים אונד תמים. (סד) דיא
 גאנצע פֿאלקסמאסע צוזאמ:
 מען וואר, צווייא אונד פֿיער:
 ציג טויענד דרייא הונדערט
 אונד זעציג. (סה) אָהנע איה:
 רע קנעכטע אונד מעגדע. דערן
 ווארען, זיעבען טויענד דרייא
 הונדערט זיעבען אונד דרייסיג.
 אויך האטטען זיא צווייא הונ:
 דערט זענגער אונד זענגעריג.

כתב יחוסן: (סג) התרשחא. הוא נחמיה בן חנניה ואמרו רבותינו שנקרא שמו התרשחא שהתירו לו חכמים לשמות יין נסך על אשר היה משקה למלך: מקדש הקדשים. מטאות ואשמות כשאר כהנים: עד עמוד כהן וגו'. נאדם האומר לחבירו עד ימות המשיח לא יעלה דבר זה ואיני יכול לפתור עד עמוד כהן לאורים וחומים נבית שני לפי שמלינו בפ"א של יומא שהיה בית שני חסר מאורים ותומים: (סד) כל הקהל כא'. כשהיו כולם ביחד עם הכהנים והנתינים והלוים היה בהם משנן זה ובני ישראל המנויים למעלה הם של שנת יהודה ובנימן ואותם אשר נחסרו משנן זה שלא תמלאם למעלה הם היו משאר השבטים וכן מפורש בסדר עולם כל הקהל כאחד ארבע רבוא וגו'. ובפרטן אינן אלא שלשים אלף י"ג אלף היכן הם אלא שעלו משאר השבטים מלבד עבדיהם וקמהותיהם שלא היו בכלל הקהל: (סה) ולהם משוררים

ב א ו ר

מלאו את ספרי יחוסם, ומה שנא כתבם ביחיד ופעל נמלאו ברבים כי כל א' מהמשפחות שזכר חפש אחר כתב יחוסם, כי היה לכל אחד ואחד ספר היחוס אך כל הספרים האלה נאבדו ולא נמלאו עוד. (סג) התרשחא, הוא נחמיה וכן נאמרו יאמר נחמיה הוא התרשחא (נחמיה ח' ע') ואמר הראב"ע שהוא בלשון כשדי חפארת וגדולה וכן כתב החכם געועניוט — ואולי הוא מענין רשות בדמ"ל שפירושו ממעלה ושררה והוא מענין ראש וכמו שנכתב בעל מוס"ף הערוך (עיין ערך רשות) והת"י והאל"ף נוספים ודרש חז"ל ידוע. עד עמוד, עיין רש"י. (סד) כל הקהל, אינן המספר הכללי הזה מסכים עם הפרט ונכר התעוררו על זה גם חכמי ישראל גם חכמי העמים (עיין בפירוש רש"י); אולם כפי דרכי שפקודת המלך היתה שגם מתושבי ערי יהודה יעלו העם ירושלימה לננות בית ה', א"כ נכר סרה המנשלה הזאת כי נאמר כי מתחלה לא מנה אלא בני המדינה אשר עלו כמפורש בפסוק א', ואם נקש להתייחס לכל יתערב זר בחובם, ועתה ימנה את כל הקהל עם אותם אשר נספחו עליהם מערי יהודה (והמה לא לריבין להתייחס כי היו בארץ מושבותם והיו נודעים למשפחותם) כאשר באו לירושלים וכמו שנראה מפסוק ס"ח שאמר בנאום לבית אלהים וגומר. ולדידי מהר"ם ג"מ נ"י הפירוש, אלה אשר ספר עד הנה היו הגברים לבד, אולם עם הנשים והטף בכלל היו ארבע רבוא וגומר. ואל יקשה בענין אס לא תמנא לפי זה ערך בין נשים וטף אף הגברים אשר המה במספר כהנה וכהנה, כי רבים אשר עוד השאירו נשיהם וטפם בארץ מגוריהם לטעם שיתבאר להלן (ד' י"ג) עיין שם, ועלי הגברים לבד לעזור את אחיהם בבנין בית ה'. (סה) ולהם משוררים, הנכון כמו שפירש רש"י שהם היו מזמרים ומשחקים להמין

הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וּמִן־הָעָם
וְהַמְשָׁרְרִים וְהַשְּׂוֹעֲרִים וְהַנְּתִינִים
בְּעָרֵיהֶם וְכָל־יִשְׂרָאֵל בְּעָרֵיהֶם:

ג (א) וַיָּגַע הַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי וּבְנֵי
יִשְׂרָאֵל בְּעָרִים וַיֵּאָסְפוּ

הָעָם כְּאִישׁ אֶחָד אֶל־יְרוּשָׁלַם:

ג (ב) וַיָּקָם יֵשׁוּעַ בֶּן־יֹצָדָק וְאָחִיו

הַכֹּהֲנִים וּזְרַבְבָּל בֶּן־שָׁאֲלֻתַיָּאֵל

וְאָחִיו וַיְבָנוּ אֶת־מִזְבַּח אֱלֹהֵי

יִשְׂרָאֵל לְהַעֲלוֹת עָלָיו עֹלוֹת

בְּכָתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה אִישׁ־

הָאֱלֹהִים: (ג) וַיְכִינוּ הַמִּזְבֵּחַ־עַל־

פריסטער, לעוויטטען, אונד
וואס דעם פאלקעס וואָר, וויא
אויך דיא זענגער, טהאָרווער-
טער אונד אונטערגעאָרדנע-
טען, אין איהרען שטערטען,
אונד אַללע איבריגען ישראל
(דיא זורחייכוונקער דיא ניע כּחך
בבל פֿערטריעבען ווקרדען),
בליעבען אין איהרען שטער-
טען.

ג (א) אַלם דער זיעכענטע
מאָנאַטה העראַנקאַם,

דיא קינדער ישראל'ס (זיער)
אין איהרען שטערטען וואָהנ-
טען, אונד דאָהער דאָן פֿאַלק
זיך וויא איין מאַן נאָך ירושלים
פֿערוואַסמעלן קאָננטע. (ב) דאָ
(עסט) מאַכטע זיך אויף, ישוע
וואָהן יוצדק'ס, מיט זיינען ברי-
דערן, דען פריסטערן, אונד
זרבבל וואָהן שאלתיאל'ס, מיט
זיינען ברידערן, אונד בויטען
דען אַלטאַר דעם גאָטטעס

מכונחו

ישראל'ס, אום דאָרויף גאַנצאַפֿער דאָרצובריינגען, זאָוויא עס אין דער לעהרע משה'ס
דעם געטטליכען מאָננעס, געשריעבען שטעהעט. (ג) אונד שטעללטען דען אַלטאַר פֿעסט

אויף

ר ש י

ג (א) וַיָּגַע. כמו והגיע: הקדש השביעי. הוא חדש תשרי ובני ישראל אשר היו בערים מה
עזו ויאספו כלם באחד לירושלם: (ג) ויבנו. המזבח על מכונחו כדי להקריב עליו
קרבנות שהרי היו זראים מעמי הארצות שלא יקנתרום ושלא ילשינום למלך ובנו המזבח
לעלות עליו עולות למען ישמעו ויבנו העמים בדבר אשר עשוהו ע"פ האלך ועל כן ימנעו
מלקחתם

ב א ו ר

קין, וימי הגשם אינם עת לבנות, ולזה שנו לעריהם ועבדו את שדיהם ונטעו כרמים,
וכאשר אספו את תבואת השדה נקהלו שוב לירושלים לבנות מזבח ה' ולחוג את חג הסוכות.
ג (א) ויגע, כתב רש"י כמו הגיע, כוונתו שאף שגם בקל לרוב הוראתו נגיעת עלם בעלם
ממש כמו הונגע באיש הזה (בראשית כ"ו י"א) כאשר לא נגענוך (שם שם כ"ט) וכדומה
הנה הוא בהוראת הפעיל. בערים, רש"י פירש ובני ישראל אשר היו בערים מה עזו
ויאספו, ולדעתי הענין שיסבו בעריהם בטח ושאין באין מחריד ולזה היה בידם לעזוב מקום
מושבותם ולעלות לירושלים. (ב) וזרבבל בן שאלתיאל, כתב הרש"י בעל לא אביו היה רק
שאלתיאל דודו טפחו ע"כ נקרא בנו וכן כתוב בד"הי (א' ג' י"ז — ב') ובני יבניה אשר
שאלתיאל בנו ומלכירם ופדיה וגומר ובני פדיה זרבבל ושמעיה וכן נקראו בני מרב בת שאול
בני מיכל כי היא טשתם עב"ל, הנך רואה כי לדעת הרש"י ע מה שנאמר בד"הי ומלכירם
ופדיה

ע ו ר א ג

מְכוֹנְתוֹ כִּי בְּאִימָה עָלִיהֶם מֵעַמִּי
הָאֲרָצוֹת וַיַּעַל עֲלֵיו עֲלוֹת לַיהוָה
עֲלוֹת לַבֶּקֶר וְלַעֲרֵב: (ו) וַיַּעֲשׂוּ
אֶת־חַג הַסִּכּוֹת כַּכְּתוּב וְעַל־ת
יּוֹם בְּיוֹם בְּמִסְפַּר כְּמִשְׁפַּט דְּבַר־
יּוֹם בְּיוֹמוֹ: (ה) וְאַחֲרֵי־כֵן עָלִית
תָּמִיד וְלַחֲדָשִׁים וְלִכְרַם־מוֹעֲדֵי

מכוונתיו קרי. ויעלו קרי. יהוה

ח ר ג ו מ א ש כ נ ו י ע ה

אויף ווינער שטעטטע — דען
(פריהעד) וואר איינע פֿורכט
אויף איהנען פֿאר דען פֿעלי
קערן דער לאַנדשאַפֿטען —
אונד בראַכטען דעם עוויגען
גאַנצאַפֿפֿער דאַרויף דאַר ,
וויא אויך דיא טעגליכען מאַר=
גען = אונד אַבענד = אַפֿפֿער .
(ד) זיא פֿערריכטעטען דאַז
לויבהיטטענפֿעסט , זא וויא
עם פֿאַרגעשריעבען איזט ,
מיט דען גאַנצאַפֿפֿערן איינעם
יעדען טאַגעס , נאָך דער אַנֶ=

צאהל , אויף געהעריגע וויזע, דאַז טעגליכע פֿיר ווינען טאַג. (ה) אונד נאַכמאַהלס דיא טעג=
ליכען גאַנצאַפֿפֿער, דיא דער ניימאַנדע, דער זעמטליכען הייליגען פֿעסטטאַגע אונד
דער

ר ש י

מלקנחר' לנניין הנית : לבקר ולערב . תמיד של שחר ותמיד של בין הערבים :
(ד) ועולת יום ניום במספר . קרבנות החג במספרם כמשפטם : (ה) ואחרי כן . ולאחר
הסכות היו מקריבים קרבנות בכל יום לבקר ולערב : ולראשי חדשים היו מקריבים

ב א ו ר

וסדיה תהיה הכוונה שגם אלה בני יבנה וא"כ יהיה שאלתיאל אחי סדיה דוד זרנבל , אבל
לא כן דעת הרד"ק כי הוא ארז בר"הי שם כל אלה בני שאלתיאל ואחו דרך קצרה ולא אמר
ובני שאלתיאל כי הדבר מובן שזכר אב ובניו , והנה היה זרנבל נכד שאלתיאל ומה שזכר
בנמה מקומות זרנבל בן שאלתיאל כי בני ננים הם נננים כאשר מכינו בהרבה מקומות
עב"ד בשנוי לשון קלת וכן כתב נחגי (א' א') ודבריו נראין . (ג) כי באימה , עיין רש"י והרא"ב נע
אמר , צעבור אימה עליהם הכינו מזבח לאל שיעזרו ; והכנס רש"ד פחר מלת כי מלשון אע"פי
כלומר אף שהיו יראים בכל זאת הכינו את המזבח ; אך לדעתי יש כוונה אחרת בפי' הפסוק
הזה והוא כי אמר שרק עתה הכינו את המזבח ולא מקודם כי מאימה עליהם , והענין הוא
כי יען אמר בפסוק הקודם ויבנו את המזבח וגומר להעלות עליו עולות ככתוב , ויפלא זאת
בעיני הקורא מדוע התרשלו עד עתה לבנות מזבח ה' ההרוס ולעלות עליו עולות מידי יום
ביומו כמזבח עלינו , ולזה התנבל שאך עתה הכינו המזבח ולא מקודם כי באימה עליהם ; כי
לדעתי כן הוא הענין , כאשר באו לירושלים בימי הסתיו שלחו איש לביתו , למען יעבדו את
אדמתם ויעשו מלאכתם להביא טרף לביתם כי לא היחה עתה העת מוכשרת ליסד ההיכל
ולבנות הבית כאשר בארנו לעיל , והנה משנו כי יהיה ציד העם הנוחרים בירושלים להנין המזבח
ולעלות עליו עולות כמשפט , כי זה עיקר עבודת בית אלהינו , אולם כאשר ראו כי לרי יהודה
ובנימן כל מחשבותם להפריע מלאכת בית ה' חללו מלכנות המזבח כי פחדו פן יפלו אויביהם
עליהם , ולזה אחרו עד התאספו כל ישראל יחדיו והיה בידם לעמוד על נפשם ולשלוט המה
בשונאיהם , אולם לא בנו עתה רק המזבח ולא יומר , כי לא היה להם עוד עושים ואכניס די
ספקם וגם כנר הגיעו ימי החורף להשנית כל מלאכת הבנין , וכאשר אמרנו . ויעל , הראב"ע
חמר כי לפי הכתיב ויעל על יצוע הכהן המקריב , והקרי ויעלו כי אחיו הנהנים עזרוהו ,
אין לורך לזה , כי הקרבנות שהקריבו נחג אין מזוהם בכ"הג כנודע אך לפי הכתיב הוא
כנוי סתמי (חזון) . לבקר ולערב, מיום ההוא והלאה הקריבו תמידים כסדרם . (ד) ועליח
יום ביום , הכוונה על המוספין ופני החג ולזה אמר במספר כי פני החג היו מחסרין
והולכין והיו מקריבין בכל יום כמספר הכתוב . (ה) ואחרי כן , אמר החג , והנה שני הפסוקים
האלה

דער שפענדערעדן צום עוויגען.
 (ו) פֿאָם ערסטען טאָגע דעם
 זיעבענטען מאָנאט, פֿינגען
 זיאָן גאַנצאַפֿפער דעם עוויי-
 גען דאַרצוברינגען; דער גרונד
 דעם געטטליכען טעמפלעס א-
 בער, וואָר נאָך ניכט געלעגט.
 (ז) מאָן גאָב דען שטיינהויערן
 אונד ציממערלייטען געלד,
 שפייזע, טראַנק אונד אַהל דען
 זידאַניערן אונד טיריערן, אום
 צור זעע צעדערנהאַלץ פֿאָם
 ליבאַנאָן נאָך יאַפֿאָ צו בריי-
 גען, געמעס דער ערהאַלטע-
 נען ערלויבנים, פֿאָם כורש,
 דעם פּערזישען קעניגע.
 (ח) אונד אים צווייטען יאַהרע
 נאָך איהרער ריקקעהר צום
 גאַטטעס הויזע נאָך ירושלים
 אים צווייטען מאָנאט, בע-
 נאָן זרבבל זאָהן שאלתיאל'ס

יהוה המקדשים ולכל מתנדב
 נדבה ליהוה: (ו) מיום אחד
 לחדש השביעי החלו להעלות
 עלות ליהוה והיכל יהוה לא יסד:
 (ז) ויתנו כסף להצבים ולהרשים
 ומאכל ומשתה ושמן לצדנים
 ולצרים להביא עצי ארזים מן-
 הלבנון אלים יפוא כרשיון
 כורש מלך פרס עליהם:
 (ח) ובשנה השנית לבואם אל-
 בית האלהים לירושלם בחדש
 השני החלו זרבבל בן-שאלתיאל

וישוע

ר ש י

קרבנות של ראשי חדשים: ולכל מועדי ה'. ולשאר מועדות קרבניהם: ולכל מתנדב. ולכל
 אותם המתנדבים נדבותיהם היו מקבלים הכהנים אותם להקרינם ומיום א' בתשרי התחילו
 להקריב קרבנות ועדין לא נבנה יסוד הבית: (ז) ללידונים ולכורים. בני כור וכידון שהיו
 אומנים לבנות הבית: אל ים יפו. דרך הים היו מביאים אותם: כרשיון. כאשר היה רשות
 המלך עליהם לבנות הבית כרשיון ל' רשות מגזרת רשה שהרי מן אבה יאמר אביון מן לבא
 יאמר לביון ומן חזה חזיון ומן רעה רעיון ומן חנה חביון ומן רשה יאמר רשות כמו מן ענה
 ענות ומן שנה שנות ומן ראה ראות ומן זנה זנות נמלאו רשות ורשיון באין ויולאין מגזרה
 אחת לפי שער הדקדוק ול' א' הם. ומנחה חברו ל' ארשת שפתינו ולא דקדק בגזירתו
 ואעפ"כ שני פנים הללו קרובים זה לזה במשמעותם: (ח) במדש השני. הוא מדש אייר:
 מהשני

ב א ו ר

האלה ד' וה', הם אך פרטי של הכלל ויעל עליו עולות וגומר בפסוק הג'. (ז) לצדנים,
 כאשר עשה שלמה. אל ים יפוא, העיר הזאת נודעת עוד עתה בשמה ולדעתי עשו גם המה
 דונרות כאשר מלינו אלל שלמה. כרשיון, דקדוק המלה הזאת עיין ברש"י כאן ובשרשים לרד"ק
 שרש רשה ואין להאריך בדברים ידועים. (ח) ובשנה השנייה, לפי דרכי שעולי בכל הגיעו
 לארץ נימי החורף (ובפי הנראה אחר חג האסיף ולכן לא חגו בפעם הזאת את חג הסוכות),
 לריכין אנו לאמור שהיו מונין לשנים מתשרי, אם גם למדשים מניסן (ונדעת חז"ל בר"ה),
 כי אז היתה תחלת השנה השניה להבאים במדש תשרי כאשר התאספו העם בירושלים, ובאותה
 השנה במדש השני (אייר) החלו זרבבל וגומר; או שהכוונה בשנה השנית לשנה חמימה מיום
 ליום מעת בואם אל הנחלה, וזה היתה אחר חג הסוכות, וא"כ כאשר עלו לקוג את חג
 הסוכות, עוד נלמה להם השנה, ולזה יולקד בשנה השניה במדש השני. — והנה כאשר ראה
 זרבבל

וַיִּשְׁוֹעַ בְּךָ יְהוָה וְשָׂאָר אֲחֵיהֶם
הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וְכָל-הַבָּאִים
מֵהַשְּׂבִי יְרוּשָׁלַם וַיַּעֲמִידוּ אֶת-
הַלְוִיִּם מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה
לְנִצִּיחַ עַד-מְקַאֲכַת בֵּית-יְהוָה:
(ט) וַיַּעֲמִד יִשׁוּעַ בְּנֵיו וְאֶחָיו
קְדַמִּיאל וּבְנֵיו בְּנֵי-יְהוּדָה כְּאֶחָד
לְנִצִּיחַ עַל-עֲשֵׂה הַמְּלָאכָה בְּבֵית
הָאֱלֹהִים בְּנֵי הַנְּדָר בְּנֵיהֶם
וְאֲחֵיהֶם הַלְוִיִּם: (י) וַיִּסְדּוּ הַבָּנִים
אֶת-הַיִּכַל יְהוָה וַיַּעֲמִידוּ הַכֹּהֲנִים

מלכשים

הרגום אשכנוי עו
אונד ישוע זאהן יוצדק'ס, מיט
איהרען איבריגען כרידערן,
דען פריסטערן אונד לעוויט'ס
טען, נעכסט אללען צוריקגע-
קעהרטען אויס דער געפאנג-
גענשאפט נאך ירושלים (דען
בויו) אונד שטעללטען יענע
לעוויטטען, פאם צוואנציג.
סטען לעבענסיאָהרע און,
אונד דאָריבער צור אויפֿזיכט
איבער דיא אַרכייט דעם
געטטליכען טעמפלעס.
(ט) ישוע אָכער, זיינע זאָהנע
אונד זיינע כרידער, קדמאל
אונד זיינע זאָהנע, דיא זאָה-
נע יהודה'ס, שטאַנדען פֿער-
מֵ אײַנט, צור אויפֿזיכט איבער
דיא אַרכייטסלייטע אַם גאַט-
טעסהויזע, (דעסגלייכען) דיא
לעוויטטען, זאָהנע חנדר'ס,
מיט איהרען זאָהנען אונד כרידערן. (י) אונד אלס דיא בוילייטע דען גרונד צום גאַטמל-
כען טעמפלעל, געלעגט האַטטען, שטעללטע מאַן דיא פריסטער היין, (גקטטעס)
דיעכ

ר ש י

מהשני כל אותן שבאו מהשניה לירושלם: ויעמידו. העמידו הלויים המזוררים לנכח ולומר
שירה לפני הנונים בשעת בניין יסוד הבית. לנכח שני נלחות הללו הם נלחות שירה כמו
למנכח (כנגינות) מזמור לדוד (תהלים י"ג ד'): (ט) ויעמוד ישוע. עמדו ואמרו שירה ביחד
סביב עושי מלאכה יסוד הבית: (י) ויסדו. משקל חזק מן יסוד כמו ויסדו טירותיהם כן
ויסדו מן ישב. ויסדו מן יסד. ומשמעותן וייסדו וייסבו. במשקל חזק בשתי יודין אחת
פעולה ואחת של יסוד ופתרון היו מייסדים מיישנים: הנונים. מייסדים את יסוד היכל
ה' בשעה שהיו מנכחים בשירתם והעמידו הנהנים מלונשים נגדי כבוד וחלוצות בדיהם
לחקוע בהם: והלויים בני אסף. היו מזוררים: במלתיים כמו (תהלים ק"ג) כללכלי שמע כלי

ב א ו ר

זרנבל וסיעתו כי בנו את המזבח והקרינו עולה לה' ואין פולה פה נגדס כי אימת המלך
עליהם, ולא העזו להשנית מלאכת ה' ביד חזקה, הסכימו לננות את בית ה' במתי מעט
אשר נשאר בעיר הקדש, כי יתר העם הלכו לאהליהם, אך בימי הסתיו חדלו מלננות כאשר אמרנו;
גם נראה כי הלדנים והלרים לא יכלו לדעת באניות ולעשות מלאכה במים רבים לעת כזאת,
כי הם הולך וסוער ולזה שנתו עד הגיעו ימי האביב. החלו, לננות. מהשבי ירושלים,
כל אותן שבאו מהשני לירושלים (רש"י), והכוונה כי היה כל קהל הגולה עמה שם כאשר אמרנו.
לנצח, הוכון כפירוש הראב"ע לחזק, מענין וז נלחם (ישעיה ס"ג ג') וכן הוא בפסוק הבא
לנכח על עשה המלאכה, כי לדעת רש"י לנכח בשיר, הנה זה חזק מאוד כי ישמיעו קול זמרה
בעת יבנו הנונים, הלא זה יפריע אותם ממלאכתם. (י) ויסדו, כבר אמרתי פעמים הרבה
בשם הרד"ק שיש וי"ו יורה על זמן עברה, וכן כאן אשר אִסְדוּ את היכל העמידו. ויעמידו,
הוא

דיענטטיך) געקליידעט, מיט טראַמפּעטען, אונד דיא לע= וויטטען, נאַכקאַממען אַספּ'ס מיט צימבעלן — אום דען עווי= גען צו פּריווען מיט (פּוּמאַטען) דויד'ס קעניג'ס ישראל'ס. (יא) אונד דויע שטיימטען אים לאַבע אונד דאַנקע צום עוויגען אַן: „דאַס ער גיטיג איזט, אונד דאַס זיינע גנאַדע עוויג וואַלטעט איבער ישראל" וואַ= רויף דאַו גאַנצע פּאָלק איין גראַסעס וויצען ערהאַב, אינ= דעם עס דען עוויגען איבער דיא גרינדונג דעם גאַטטליכען טעמפעלס לאַכפּריוועטע. (יב) צוואַר פּיעלע פּאָן דען פּריסטערן, לעוויטטען אונד פּאַמיליענהייפּטרן וועל= צע דען ערסטען טעמפעל זעלבסט געזעהען האַטטען, וויינטען ביא דער גרינדונג דיעזעס טעמפעלס מיט לויטער שטיימע; פּיעלע אַבער ער=

מַלְבָּשִׁים בַּהַצְצוֹת וְהַלְוִיִּם בְּנֵי־
 אֶסָף בַּמְצֻלְתַּיִם לְהַלֵּל אֶת־יְהוָה
 עַל־יְדֵי דָוִד מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל:
 (יא) וַיַּעֲנוּ בְּהַלֵּל וּבַהוֹדֹת לַיהוָה
 כִּי טוֹב כִּי־לְעוֹלָם חֲסְדוֹ עַל־
 יִשְׂרָאֵל וְכָל־הָעַם הֲרִיעוּ תְרוּעָה
 גְּדוֹלָה בְּהַלֵּל לַיהוָה עַל הוֹסֵד
 בֵּית־יְהוָה: (יב) וְרַבִּים מֵהַכֹּהֲנִים
 וְהַלְוִיִּם וְרֵאשֵׁי הָאָבוֹת הַזְּקֵנִים
 אֲשֶׁר רָאוּ אֶת־הַבַּיִת הָרִאשׁוֹן
 בְּיָסְדוֹ זֶה הַבַּיִת בְּעֵינֵיהֶם בְּכִים
 בְּקוֹל גָּדוֹל וְרַבִּים בְּתְרוּעָה

בשמחה

וויינטען ביא דער גרינדונג דיעזעס טעמפעלס מיט לויטער שטיימע; פיעלע אבער ער=

הא=

ר ש י

שיר הס: ע"י דוד. שהיו מנצחים ומזוררים שירות והודאות של דוד מלך ישראל: (יא) ויענו. ל' עניית זמר. כמו ותען להם מרים (שמות ע"ו): ובהודות. ובהודו': כי טוב. להודות לה': וכל העם. שאר עם ישראל: על הוסד כל השמחות הללו היו עושים על בנין היסוד אשר הוסד בבית ה': (יב) ביסדו. ביסוד שלו מן שם דבר של יוסד ומן יסד יאמר ביסדו. כמו מן חדש נבדשו. מן קרש נקדשו: זה הבית. נבדשו רואין בניין בית זה היו נוכין מתוך שהיו זוכרים אותו בניין גדול של בית ראשון: ורבים. אשר לא ראו בניין בית ראשון היו

ב א ו ר

הוא יולא, והענין זרובבל וסיעתו העמידו. ולא מלאתי לאחד מחנמי ישראל שיאמר שהוא עומד, וגם רש"י כתב והעמידו הכהנים מלוכשים, ולא יאמר ועמדו, והרד"ק בשרשים לא הזכיר כלל שרש עמד בהפעיל נמלא עומד, ואם החכם געזעניוס אמר כי נפסוק ומלך ישראל היה מעמיד במרכבה (ד"ה ב' י"ח ל"ד) יהיה מעמיד עומד, הנה נכונים דברי הרד"ק שגם שם יולא, והענין החזיק והעמיד את עלמו. מלבשים, בגדי כהונה (הראב"ע); ורש"י אמר בגדי כבוד, ורש"י לשטתו אזל, היו מנצחים בשיר בעת הננין, וא"כ היה שלא נשעת עבודה ולא היו לובשין בגדי כהונה. על ידי, בשירים הכתובים על ידי דוד או על פיו. (יב) ביסדו, כתב הראב"ע ביסדו דבק עם זה הבית, ופירוש אשר ראו בעיניהם הבית הראשון בעת יסדו בית שני היו נוכים ע"כ; ואין ספק שזה נכון, כי איך יעלה על הדעת שיחין עוד אנשים אשר עיניהם ראו כאשר הוסד הבית הראשון, אם לא נאמר שהטעם ביסדו כאשר היה עוד על מכונו ויסודו, אולם מדברי רש"י (עיינן שם) אין להוכיח דעתו בענין הזה, כי הוא ז"ל בא אך לפרש שהכנוי של ביסדו איננו שב על מיסד (יהיה מי שיהיה שלמה או זרובבל), אך הוא שב על הפעול על

בבית

ע ז ר א ג ד

בְּשִׂמְחָה לְהָרִים קוֹל: (יג) וְאִין
הָעַם מְבִירִים קוֹל תְּרוּעַת
הַשִּׂמְחָה לְקוֹל בְּכִי הָעַם כִּי הָעַם
מְרִיעִים תְּרוּעָה גְדוֹלָה וְהַקּוֹל
נִשְׁמָע עַד-לְמִרְהוֹק:

ת ר ג ו א ש כ נ ו י ע ז

הָאָבֵעֵן מִיט יוֹכְצֵעֵן אֹנֵד פְּרִי-
דַּע אִיהֶרַע שְׁטִימְעָ. (יג) אֹנֵד
דָּאָו פֶּאָלֶק קָנְטֵעֵ דִיא יוֹכְצֵעֵנ-
דַּע שְׁטִימְעֵ דַעַר פְּרִיידֵע, פֶּאָן
דַּעַר שְׁטִימְעֵ דַעַם וויינענֵם
אִים פֶּאָלֶקֶע, נִיכְט אֹנְטֵעֵר-
שְׁיידֵעֵן; דַּעַן דָּאָו פֶּאָלֶק
זַעלְבֵסט עֶרְהָב אִיין גֶּרָאָסֵעֵם
יוֹכְצֵעֵן, דָּאָס דַּעַר שְׁאָלֶל
כִּין אִין דִיא פֶּעֶרנֵע גַעְהֶעֶרַט
וואורֵע .

ד (י) וַיִּשְׁמְעוּ צְרֵי יְהוּדָה וּבְנֵימָן
כִּי-בָנִי הַגְּדוֹלָה בּוֹנִים הִיכָל
לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: (כ) וַיִּגְשׁוּ
אֶל-זָרְבָבֶד וְאֶל-רָאשֵׁי הָאָבוֹת
וַיֹּאמְרוּ לָהֶם נִבְנָה עִמָּכֶם כִּי
כַּכֶּם נִדְרֹושׁ לְאֱלֹהֵיכֶם וְלֹא

ד (א) אַלֵּם דִיא פֶּיינֵדֵע
יְהוּדָה'ס אֹנֵד בְּנִימָן'ס
הַעֶרְטֵעֵן דָּאָס דִיא לִייטֵע אִוִים
דַּעַר נַעפֶּאָנגֶענְשַׁפֶּט, אִינען
טַעמפֶּעל דַּעַם עוויגֵעֵן דַּעַם
גְּאָטֵטֵע יִשְׂרָאֵל'ס בּויעֵן; (כ) דָּאָ
טֶרָאָטֵעֵן זִיא צו זֹרֻכְבֵל אֹנֵד
צו דַּעַן פֶּאָמִילִיעֶנְהִיפֶטֶעֶרֶן הִין
אֹנֵד שְׁפֶרָאָכֵעֵן צו אִיהֶנֶען:

ולו קרי . אנחנו
וויר וואללען מיט אייך בויען, דען וויר בעטן זא וויא איהר, אייערן גאטט אן, אונד דיע-
זעם

ר ש י

שְׂמִיחִין וּמְרִיעִין בְּשִׂמְחָה בְּקוֹל גָּדוֹל מְרֹוּב שְׂמִיחָן שִׁילָאוּ מַגְלוֹתָן: (יג) וְאִין הָעַם מְכִירִים .
אוֹתָם הַשׁוֹמְעִים לֹא הָיוּ מְכִירִים קוֹל תְּרוּעַת הַשִּׂמְחָה מִפְּנֵי קוֹל בְּכִי הָעַם שֶׁהָרִי הָעַם הַשְּׂמִיחִים
הָיוּ מְרִיעִים תְּרוּעָה גְדוֹלָה וְקוֹל הַבְּכִי נִשְׁמָע יוֹתֵר וְיוֹתֵר עַד לְמִדְחוֹק:
ד (א) צְרֵי יְהוּדָה וּבְנֵימָן . הַסְּהוּמוֹת אֲשֶׁר הוֹשִׁיב סְנַחְרִיב בֶּאֱ"י כְּמוֹ שְׂנַאֲמֵר (מַלְכִים
ב' י"ז) וַיִּבֵּא מֶלֶךְ אֲשׁוּר מִבְּבֶל וּמְכוּתָהּ וּמַעֲזָהּ וּמַחֲמַת וּמַסְפְּרוּיָם וַיּוֹשֶׁב אוֹתָם בְּעִבְרֵי
שׂוֹמְרוֹן תַּחַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (ב) וַיֹּאמְרוּ לָהֶם נִבְנָה עִמָּכֶם . הָיוּ אוֹמְרִים כֵּךְ לִמְעַן תִּתְבַּטֵּל מַלְכּוֹת

ב א ו ר

הַבַּיִת (אִם הִרְאִשׁוּן אִו הַשְּׁנִי) אֲשֶׁר הוֹסֵד, עֵינֵי בְּדַבְּרֵיו וּתְרַאֲהָ שָׁכַן הוּא . (יג) וְאִין הָעַם,
לְדַעְתִּי הַכּוֹוֹנֵה שֶׁהָעַם לֹא יוֹכְלוּ לְהַגְדִּיל בֵּין תְּרוּעַת הַשִּׂמְחָה לְקוֹל הַבְּכִי, כִּי הָיוּ מְרִיעִים עַד
שֶׁלֹּא נִשְׁמָע גַּם אֶנְחַת בְּכִי, גַּם לְהֵלֵת הַשִּׂמְחָה . וְהַקּוֹל, מוֹסֵב עַל הַנוֹשָׂאִים שֶׁנִּזְכְּרוּ עַל קוֹל
בְּכִי וְעַל הַתְּרוּעָה .

ד (א) צְרֵי יְהוּדָה, כַּמֶּשֶׁ רַשִׁי ע"ש . (ב) נִבְנָה עִמָּכֶם, יִרְאֶה לִי כִי מַגְמַת הַאֲוִמוֹת הִיתָה
כִּי יַעַן הֵמָּה הַחֲזִיקוּ בְּאַרְץ וְהָיָה לָהֶם נַחֲלַת שְׂדֵה וְכֹרֶם, וְיִאֲוֶה עִמָּה כִּי מֶלֶךְ פִּרְס
הִשִּׁיב בְּנִים אֶל נַחֲלַת אֲבוֹתָם, וּפְסָדוּ פֶן יִגְרָשׁוּ אוֹתָם מִן הָאָרֶץ, וַיִּקְחוּ אֶת נַחֲלַת אֲבוֹתָם,
לְזֶה רָצוּ לְהִיּוֹת לַעַם אֶחָד לְעַבְדוֹ שֶׁכֶּס אֶחָד זְבִית מִקְדָּשׁ וּלְהַחֲחִיזֵן יָמָד, אִוִלֵּם רֹאשֵׁי הָאָבוֹת
לְבֵית יְהוּדָה הִרְגִישׁוּ זֶה וְלֹא יִאֲחֻזוּ בְּדַבַּר הַזֶּה, כִּי יַעַן הָיוּ הַכּוֹתִימִים סוֹמְמִים עַל שְׁנֵי סַעִיפִים,
אֶת אֱלֹהֵיהֶם הָיוּ עוֹבְדִים וְאֵת ה' הָיוּ יֹרְאִים לֹא חָפְזוּ כִּי יִתְעַרְבוּ בְּזֶרַע קִדָּשׁ פֶּן יִהְיוּ לְמוֹקֵשׁ
לְלַכַּת בְּדַרְכֵיהֶם, וּבְאֲשֶׁר רָאוּ הַכּוֹתִימִים כִּי לֹא נַעֲשָׂה עִלְמָס, נִחְזוּ שְׂטוּנָה עַל הַיְהוּדִים, לִמְעַן
בִּלְיָגְבָרוּ בְּאַרְץ וְהַכְּתוּב קִרְאֵם לְרֵי יְהוּדָה עַל שֶׁסּוֹפֵס . וְלֹא אֲנַחְנוּ, כְּתִיב בְּאֵל"ף וְקָרִי בּוִי"ו,
אֲמַר הַרְאֵנִי שֶׁהַכּוֹוֹנָה לְפִי הַכְּתִיב וְלֹא אֲנַחְנוּ זֹנְתִים לְזוֹלָתוֹ, אִם כִּי נֹאמַר אֱלֹהֵיהֶם הָיוּ
עוֹבְדִים, וְנֹאמַר עַד הַיּוֹם הַזֶּה הֵם עוֹשִׂים כַּמַּשְׁפָּט הַרְאֵנוּם, אִינִים יֹרְאִים אֶת ה' וְגוֹמֵר (מַלְכִים

אֲנַחְנוּ זְבָחִים מִיְמֵי אֶסֶר חֲדָן
 מֶלֶךְ אַשּׁוּר הַמַּעֲלָה אֶתְנוּ פָּה:
 (ג) וַיֹּאמֶר לָהֶם זְרַבְבָּד וַיִּשׁוּעַ
 וּשְׂאֵר רֵאשֵׁי הָאֲבוֹת לְיִשְׂרָאֵל
 לֹא־לָכֶם וּלְנוּ לְבָנוֹת בַּיִת
 לֵאלֹהֵינוּ כִּי אֲנַחְנוּ יָחַד נִבְנֶה
 לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּנוּ
 הַמֶּלֶךְ כּוֹרֵשׁ מֶלֶךְ־פָּרַס: (ד) וַיְהִי
 עִם הָאָרֶץ מֵרְפָּיִם יְדֵי־עַם־הַיְהוּדָה
 וּמִבְּרֵלֵי־הַיָּם אוֹתָם לְבָנוֹת:

ועם אפפערן וויר, זייט דען
 צייטען אסר הרז'ס דעם
 אסירישען קאניגס, דער אונז
 היעהער געבראכט האט.
 (ג) אבער זרבבל, ישוע אונד
 דיא איבריגען פאמיליענהייט=
 טער ישראל; אנטווא-טעטען
 איהנען: עם איזט קיינע
 פערבינדונג צווישען אונז אונד
 אייך, אום (געמיינטשפטיק)
 אונזערעם גאטטע אייגען טעמ=
 פעל צו בויען; זאנדערן וויר
 אלליין ווערדען (זיהן) צוזאם=
 מען פיר דען עוויגען דען גאטט
 ישראל'ס בויען, וויא אונז
 דער קעניג, (כעזויק) כורש

דער קעניג פאן פרס בעפאהלען האטטע. (ד) דא מאכטע דאן פאלק דעם לאנדעם
 דיא הענדע דעם פאלקעם יהודה לאססיג, אונד שרעקטע עם אב וויטער צו בויען,
 דיא

ר ש י

בנית על ידיהם של לבנות עוד: מימי אסר חדן מלך אשור. בנו של סנחריב שלאחר שסנחריב
 הושיבם שם הרגוהו אדרמלך ושראזר בניו וימלוך אסר חדון בנו תחתיו שנאמר (ישעיה
 ל"ז) ויהי הוא משתחוה בית כסודך אלהיו ודרמלך ושראזר בניו הכוהו במרד וגומר וימלוך
 אסר חדון בנו תחתיו: (ג) כי אנחנו. אלא אנחנו לכדינו נבנה כי זה משמש במקום אלא:
 (ד) עם הארץ. הם לרי יהודה ובנימן: מרפאים. לנטלם ממלאכתם: לבנות. כמו מלבנות. וכן

ב א ו ר

ב' י"ז ל"ד) וכן גם (מ"א) הגויים האלה יראים את ה' ואת פסיליהם היו עובדים, גם
 בניהם ובני בניהם עד היום הזה, הנה נאמר כי דור האחרון לא היו עובדים פסיליהם רק
 בהסתר, ולא היה להם עוד בית הנמות כאשר עשו אבותם, ואת זאת העלימו עתה מעיני קהל
 הגולה, והיו מתקדשים ומתטהרים כאלו לבנם שלם עם ה' אלהי ישראל. וגם חז"ל הסכימו
 לדעת הזאת כי אמרו דמות יונה מלאו להם, הרי כי בדורות האחרונים אך שמו בסתר את
 פסילי אלהיו הנכר (ועיין בספר מאור עינים לרבינו עזריה מן האדומים). אסרחדן, עיין
 ברש"י, ובאמת כי במלכים שם לא נזכר כי סנחריב הביא העמים האלה לא"י, רק נאמר מלך
 אשור בסתם. (ד) ויהי עם הארץ, המה כמ"ש רש"י לרי יהודה, אשר עתה היו יושבי הארץ,
 והו"ו של ויהי ושל וסכרים בפסוק הבא מחוברים על דרך סנה ומסובב, כי בזה היו מרפאים
 וגומר, כי היו סוכרים וגומר, והענין לדעתו הוא, כי עוד לא העיזו פניהם להלשין את
 היהודים אל כורש, כי ידעו שה' נתן חנם בעיניו והוא דורש שלומם וטובם, וגם דניאל
 עומד עוד בחצר המלך, ולזה שברו אנשי ויועלי המלך לכל יוסיף עוד המלך לנשא את היהודים,
 ולתת דת כי כל העמים הקרובים יחזיקו ידי עושי המלאכה כאשר עשה בתחלה, וה' נקל
 זאת ליועלי המלך להסר ענתו כי המלך כורש ה' נבון בסנך המלחמות אשר סבבוהו, ולא
 היה ביכלתו לשים עינו ולבו על אודות בני ישראל, ועי"ז שהמלך שוב לא חסך את ידם רפתה
 המלאכה, כי רק ברשיון המלך כורש הניחו הכדונים והלרים עבי הלכנון כנזכר לעיל, וגם
 יתר העמים מנעו ידיהם מהיות בעזרם, גם היו אומרים לבנוים כי עוד מעט והמלך ישנית
 את בנין הבית והעיר מכל וכל, ובה היו סמקדים אותם. ומבלהים, והקרי ומבלהים והענין
 אסר

(ה) וְסִכְרִים עָלֵיהֶם יוֹעֲצִים לְהַפֵּר
 עֲצָתָם כָּל־יְמֵי כְּוֹרֵשׁ מֶלֶךְ פָּרַס
 וְעַד־מַלְכוּת דָּרְיוֹשׁ מֶלֶךְ פָּרַס:
 (ו) וּבְמַלְכוּת אַחַשְׁוֵרוּשׁ בְּתַחֲלַת
 מַלְכוּתוֹ כָּתְבוּ שְׁטֵנָה עַל־יִשְׁבֵי
 יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם: (ז) וּבִימֵי
 אַרְתַּחְשַׁשְׁתָּא כָּתַב בְּשָׁלֵם
 מִתְרַדַת טְבָאֵל וּשְׂאֵר כְּנוֹתוֹ עַל־

(ה) אינדעם יענעם ווידער די ע-
 זעם (פֶּקֶד יהודה) דיא
 שטאַטסראַטע בעשאַט-
 כֶּען, אום איהרען בעשלוס (י
 צו פֶּעראייטעלן, (דיעזע פֶּיינד-
 זעליגקייט דויערטע) זאָ לאַנגע
 כורש דער קעניג פֶּאָן פרס נאָך
 לעכטע, ביז צור רעגיערונג
 דעם פֶּערוישען קאַניגס דרוש.
 (ו) אונטער דער רעגיערונג
 דעם אחשורוש, גלייך צום
 אַנפֿאַנגע דערזעלבען פֶּער-
 טינטען זיא (דיז פֶּיינדע
 יהודה'ס), זאָאַר אינע קלאַנג-
 שריפֿט אויס, ווידער דיא בע-

כנחיו קרי ארחחששתא

וואָהנער יהודה'ס אונד ירושלים'ס. (ז) אונד אין דען צייטען דעם ארחהששתא
 (אחשורוש) זעצטע בשלם, מתרדת טבאל, אונד דיא איבריגען מיטגליעדער ווינער
 (י) דער קעניג זיכען בויהבעווינגונג (ז) אויסלוג אויס דען פֶּערוישען מִתְרַדַת. גע-

ר ש י

עד כי חדל לספר: (ה) וסכרים. כתיב נסמך ופתרונו נאלו כתוב נשי"ן שהיו סוכרים יועלים
 כדי לנטל המלאכה: כל ימי. מלכות כורש ומלכות אחשורוש אשר מלך אחר כורש עד שנת
 שנים לדריוש שמלך אחר אחשורוש היחה המלאכה בטלה: (ו) ובמלכות אחשורוש. שמלך אחר
 כורש הוא אחשורוש שלקח אסתר: כתבו שטנה. שלא לבנות בית המקדש: על יושבי יהודה
 וירושלים. להלשינם ולקנח'ם שלא יבנו הנתי: (ז) ובימי ארתחששתא. הוא כורש מלך פרס
 מניין אותיות של כורש עולה למנין אותיות דריוש וכן שנינו במס' ר"ה הוא כורש הוא דריוש
 הוא ארתחששתא כורש על שם שאלך כורש היה ארתחששתא על שם המלכות ונסדר עולם מלאתי
 דריוש הוא ארתחששתא וכל המלכות כולה נקראת ארתחששתא וכו': כתב בשלם. כתב מכתבו
 בדברים של שלום: מתרדת טבאל. שם אדם הוא מלרי יהודה וננימן: ושאר כנחיו. סכרותיו

ב א ו ר

אחד, כמו בלהות אחנך (יחזקאל כ"ו כ"א) (הראב"ע). (ו) ובמלכות, הנה כבר אמרתי לך
 בפירושי לספר דניאל, כי ספר דניאל כאשר הוא עתה בידיונו חובר ונאסף בימי הששמונאים,
 ובמקרה הזה קרה לעזרא ונחמיה כי המה נלמדים לספר דניאל, ולזה יראה לי, כי כל
 המכתבים הנאמרים בספר עזרא נלשון ארמית הועתקו מאת מסנר הספר הזה מגנוי אולר
 המכתבים למלכי פרס (ועיין לקמן ה' א'), ולזה באו ככתבם וכלשונם ארמית, ועל פי הנזעה
 הזאת אבאר לך הפסוקים ביד ה' הטובה עלי. ובמלכות אחשורוש, הנה עתה ראו לרי
 יהודה כי עת לדבר בגלוי ולא בסתר לפני המלך, כי הוא יטה און לחלקלקות לשונם ולכן
 כתבו שטנה. (ז) ובימי ארתחששתא, לדעת הראב"ע, אחשורוש הוא המכונה ארתחששתא
 נלשון פרסי (ואינו כורש כי בימי כורש לא כתבו שטנה אל המלך כאשר אמרנו לעיל),
 וגם אין זה שם חואר לכל מלכי פרס, רק שם פרטי למלך אחד והוא הנקרא נלשון עמים (מ-
 טחאקערקסעם) עיי' בספר המלים לחכם געזענניום ערך זה — אולם בתוכן כוונת הפסוקים
 האלה, מכאן עד פסוק י"א אשר נפי השקפה ראשונה מקולעים מבלי סדרים, יראה לי, כי
 המכתב הזה היה חבור כאשר אמרנו באמתחת המכתבים, וסופר המלך כתב ע"ד ההערה על
 האגרת עיקר הענין הנכלל בה ואז אודותיה, (והמאסף ספר עזרא העתיק כל הדברים האלה)
 ואמר הכתב הזה כתב בשלם והוא שם איש פרטי כונת מעתיקי העמים, (וכן כתב המס
 כ"ד). ושאר כנחיו, סכורה וכמו שחגס יודי נעל מערכי לשון בערוך (מיטפרכייטער

אֶרְתַּחֲשַׁח מֶלֶךְ פָּרַס וְכָתַב
הַנְּשִׁיחֹן כְּתוּב אַרְמִית וּמִתְרַגְּם
אַרְמִית: (ח) רְחוּם בְּעַל-טַעַם
וְשִׁמְשֵׁי סִפְרָא כְּתָבוּ אֶגְרָא חֲדָא

על

גועללשאפט, אן ארתחשחא
קאניג פאן פרס איין שרייבען
אויף, אונד דיא גלייכלויטענ-
דע אכשריפט דאפאן, וואר
אין אראמאישער שריפט אונד
אינו אראמאישע איבערזעצט.
(ח) רחום דער איבער-
זעצער אונד שמשיר דער שריי-
בער פערפערטיגטען איינען

ר ש י

וסיעותיו: על ארתחשחא. אל ארתחשחא: וכח הנשחון. וכח האגרת כתוב ארמית באותיו' ארמית: ומתורגם ארמית. המכתב היה מפורש בלשון ארמית: (ח) רחום בעל טעם. רחום היה מזכיר ובעל דברים לסדר המכתב: ושמשו ספרא. ושמשו היה סופר הוא שמשו בנו של המן. וכן דרך המקרא להזכיר סופר ומזכיר שניהם ביחד לפי שהם זקוקים זה לזה האחד מסדר ומזכיר והסופר כותב שנאמר (מלבי' א' ד') אלימרף ואחיה בני ישא סופרים יהושפט בן אחילוד המזכיר ובמקום אחר נא' ויבא אליקים בן חלקיה וגו' (שם ב' י"ח) ושנא הסופר ויואח בן אסף המזכיר: כתבו אגרא. הללו שניהם רחום ושמשו כתבו האגרת כאשר לזה אליהם מתרדת וטבאל וכולם היו מיושנים בערי שומרון על ירושלים על אודות בנין ב"ה

ב א ו ר

קחלועגע). וכחוב הנשחון, הוא מן אום כלומר העתקה שהיתה דימה ממש להמכתב ממנו הועתק (טרייע, גויילאוויטענדע זיבערזעלונג), והענין הוא כי בשלם וסיעתו כתבו את הדברים בכתבם ובלשונם, ואולי היו מדברים בעמקי שפה, כי יען ישנו ימים כבירים בארץ ישראל ובלל שם לשונם ונתערבה בשפת ארץ כנען, והמה נתנו האגרת הזאת אל רחום בעל טעם וגומר, והמה העתיקו בלשון ארמית נקיה ולחה. וע"ז אמר וכח הנשחון כלומר הכתב אשר הגיע ליד המלך, ואשר הוא סה כמוס באומר הוא רק ההעתקה מן אגרת של בשלם וגומר, כי (ח) רחום בעל טעם, והוא מענין מטעם המלך וגדלויו (יונה ד', ז'), כלומר שהי' יועץ, אבל לא רק בענין האגרת הזאת כמו שכתבו המפרשים, רק שהיו רחום ושמשו פקידי המלך במחוז הזה, והיה לרחום השם (דער טיטען) יועץ, ושמשו סופר; וידידי החכם המתרגם נוטה בתרגומו בהמשך וכוונת הענין לדעתנו, ובפירוש המלות קרוב לדעת רש"י, וזה לשונו בהערותיו לספר הזה: בהיות שפת ארמית נדברת בחזר המלך, ועמי מדינות מלכותו מדברים בלשון אחרת, עם ועם בלשונו, לכן כל דבר מכתב אשר ערכו זקני העם אל המלך הולך להעתיק בערבם השלחו, מיד מעתיק אחד, אשר היה מהיר ונבון בלשון ארמית, והוא הנקרא בעל טעם (טרוחנסלוח טוהר), כי במלאכת ההעתיק' כריך לשמו' טעם וכוונ' הענין, ולכל מעתיק היה סופר אחד היודע לכתוב באותות הוד והדר, כאשר ראוי בהראותו לפני המלך, והוא הנקרא ספרא (טרייבער) המעתיק אומר וסופר כותב, ולעת' אשר הסכימו העמים כלם לנקש דבר מאת המלך אז גתיה האגרת על יד הראש והנכבד שנהמעתיקים, והוא העתיק בשם חבורתו יחד — ונימי ארתחשחא היה רחום עליהם לראש, ושמשו ספרו. והנה בימינו, למען לא ימעלו המעתיקים מעל במלאכת ההעתיקה, יובאו באלה ובשנועה (בעזריידעט ווערדען), אולם בימים ההם הקדימו המעתיקים לסנה זאת ממעל להעתיקם שנים: (א') כי האגרת היא רק העתקה מכתיבת יד, (וב') מי הם המעתיקים ומה שמה; כי מהודעת השנים האלה ידע המלך מידי מי לנקש כל חטא ההעתיקה, והמעתיקים ישמרו מיראת קלפו ולא יחטאו; ולהורות כי אותם לבד יביר המלך על כל המכשלה אשר חמלא, "ישים המלך דברת חשונתו למעתיקי העמים בלנד (כלומר להנכבד שנהם עם חבורתו) ולא לזקניהם. ולפי ההלעה הזאת יהיו הפסוקים הנאים ט', יו"ד, עד מלבא בפסוק י"א מענין האגרת, כי המה הקדמת המעתיקים בשנים האלה ממעל לה כאשר אמרתי, ומשם והלאה עד פסוק י"ז תוכן האגרת ממש העתיק בלי חוספת וגיועון עב"ל, ודבריו נראין, וכן מתורגם. כתבו אגרא חדא, כלומר האגרת כאשר היא עתה

על ירושלים לארתהשתא
 מלכא כנמא: (ט) אדין רהום
 בעל טעם ושמישי ספרא ושאר
 כנותהון דיניא ואפרסתכיא
 טרפליא אפרסיא ארכוי בבליא
 שושנביא דהוא עלמיה:
 (י) ושאר אמיה די הגלי אסנפר
 רבא ויקירא והותב המו בקריה
 די שמרין ושאר עבר-נהרה

בריעף וידער ירושלים אן דען
 קאניג ארתחששתא פאלגענע
 דער געשטאלט: (ט) ,, אום
 דיעזע צייט (זינד) רהום דער
 איבערועטצער אונד שמישי
 דער שריבער אונד איהרע
 איבריגען געוועללשאפטס
 גלידער פאן דיניא, אפרסתכיא
 טרפליא, פרס, ארך, בכל, שושן
 אדער עילם, (י) אונד פאן דען
 איבריגען פעלקערשאפטען
 וועלכע דער גראסע אונד בע-
 ריהמטע אסנפר ווענגעעיהרט
 אונד אין דיא שטארט שומרון
 אונד דאן איבריגע געביטה
 דיעסווייטס דעם שטראמעס

עלמיה
 אפרסיה
 ארכוי

אדכויא קיי. דהיא קיי וכענת

ר ש י

אזר בירושל: כנימא. כאשר נאמר. והוא דוגמת לשון גמרא כדנעיין למימרא לקמן: (ט) אדין.
 אז: רחום. שם אדם: בעל טעם. מזכיר ובעל דברים: ושאר כנותהון. ושאר סיעותיהם: דיניא
 ואפרסתכיא וגו'. הללו כולם שמות של אומות שהושיב סנחרב בערי שומרון. אפרסיא. הם פרסיים
 שהושיב סנחרב בערי שומרון: ארכויא. הם בני ארך שנאמר וארך ואכד ובלנה (בראשית י'):
 בבליא. הם בני בבל: שושנביא. בני שושן הבירה: עלמיה. בני עילם מכל האומות הללו שהושיב
 סנחרב בא"י וכולן היו מושיבין מסים ומסנימים בשליחות המכתב הזה: (י) ושאר אמיה. ושאר
 הנותים אשר הגלה סנחרב כולם הסכימו: אסנפר. סנחרב: רבא ויקירא. שהיה מלך גדול
 ומכובד שנאמר כה אמר המלך הגדול מלך אשור (ישעיה ל"ו): והותב המו. והושיב אותם:
 בקריה די שמרון. בערים אשר סביבות שומרון: ושאר עבר נהרה. ושאר האומות אשר בעבר
 הנהר לפי שהנהר נהר פרס מפסיק בין ארץ ישראל לבבל נמלאו אותן אומות שללד א"י הם
 בעבר

ב א ו ר

עתה נכתב ולשון ארמית כתבו המה כאשר אמרנו. כנמא, כמו שפירש רש"י ע"ש.
 (ט) אדין, אז כאשר העתיקו הספר הזה, הסכימו כל האומות הנזכרים בעלה אחת לשלוח
 האגרות אל המלך, בן דעת בן מלך; אולם אחרי שעב"פ לריבין בפסוק הזה למלאות הספרון
 יראה לי יותר נכון להשלימו באופן אחר, והוא כי אחרי שנכתב המכתב באו אלה אשר יזכיר
 על החתום. אפס ידידי החכם המתרגם אמר: כפי דעתי בפסוק הקודם אין כאן שום חסרון,
 כי ב' הפסוקים הזה והבא המה הקדמה ראשונה מן המעתיק כנ"ל אשר יבנה בשם ראש
 המעתיקים, וסופר שלו בפרט, והאחרים בכלל, וכזה היה כותב: אז (כלומר לעת אשר
 נכתבה האגרת ההיא) רחום וגומר (אשר היו הנכבדים) ושאר כנותהון וגומר, ענינו שאר
 המעתיקים מכל העמים הנקובים אחרי כן בשם עב"ל. דיניא, המה כלם שמות אומות ועיין פרש"י.
 שושנביא דהוא עלמיה, כלומר הנקראים גם עלמיה, כי לפעמים קראו אותם על שם
 המלוכה ולפעמים על שם המדינה, כמו שנאמר בשושן הבירה אשר בעילם המדינה (דניאל
 ח', ב'). (י) אסנפר, רוב המפרשים אצרו שהוא סנחרב בלשון פרסי, ואולי פר הוא
 מענין מפרסר וזורה לרוח דתנ"ל שענינו הזתיבה והשנייה (עיין ערוך ערך פר), ויהיה לו
 דמיון אל חרב, וא"כ אסנפר הוא כמו סנחרב בתוספת אל"ף; אולם יקשה ממה שנאמר למעלה
 (פסוק ב') מימי אסרחדן? החכם געזענעווס אצ, בלמת אסנפר הוא אסרחדן, אבל י"ל כי
 סנחרב הגלה הגוים האלה ובנו אסרחדן הושיבם אש"כ בא"י, ואסנפר שנרק על הגלי, ופעל
 והותב

וּכְעַנְתָּ: (יא) **דְּנָה פְּרָשָׁן אַגְרָתָא**
דִּי שְׁלַחוּ עֲלוּהִי עַל אֲרַתְחַשְׁתָּא
מִלְכָא עֲבַדִּיךָ אֲנִשׁ עֲבַר-נְהִרָה
וּכְעַנְתָּ: (יב) **יְדִיעַ לְהוּא לְמִלְכָא**
דִּי יְהוּדִיָא דִּי סָלְקוּ מִן-לְוִתָךְ
עֲלִינָא אֲתוּ לִירוּשָׁלַם קְרִיתָא
מִרְדְּתָא וּבְאוּשְׁתָא בְּנִין וְשׁוּרֵי
אֲשַׁכְּלְלוּ וְאֲשִׁיא יְחִיטוּ: (יג) **כְּעַן**
 יתיר י'. ושוריא שכללו קרי. ידע

(אייפרמטה) אינד נאך כענח
 הינגעוועצט האט. (א) דייעועס
 איזט איינע אבשריפט דעם
 בריעפעס, וועלכען זיא (מביגע
 פעוקער) איהם, דעם קאניגע
 ארחהששחא צווענדעטען: דיי-
 גע קנעכטע ריא בעוואָהנער
 דייעסזייטס דעם פֿלוססעס
 אונד פֿאָן כענח. (יב) קונד זיא
 דעם קאניגע, דאָס ריא יהודים
 וועלכע פֿאָן דיר הערויפֿגעצאָ-
 גען, צו אונז נאך ירושלים
 געקאָממען זינד, איינע אויפֿ-
 ריהרישע אונד בעזע שטאָרט

ערבויען, ריא מויערן פֿאַללענדען. אונד ריא גרונדלאַגען ברייטס צוואַממען געפֿיגט
 האַ

ר ש י

בעבר הנהר לאותן העומדים בנבל: וכענת. שם מקום ואנשי כענת כולם היו מסנימים
 בזלימות המכתב הזה: (יא) דנח פרשן אגרתא. וזהו פתרון האגרת. פרשן כמו פתשן
 הכתב: די שלחו עלוהי. אשר שלחו אליו: על ארתחששתא. אל ארתחששתא: עבדך אנש עבר
 נהרה וכענת. עבדיך הם אנשי עבר הנהר ואנשי כענת כל האומות האנויות כאן וכללות בכלל
 זה שכולן היו ללך ארץ ישראל שהוא עבר הנהר לאותם האזכרים בנבל וזהו תחלת המכתב
 עבדך אנש עבר נהר וגו' עד לא איתי לך: (יב) ידע להוא למלכא. דבר ידוע יהיה למלך:
 די יהודיא. אשר היהודים שעלו מעמד אליו באו לירושלים: קריתא מרדת ובאושתא בנין.
 עיר מורדת ומושתא הם בונים: ושוריא שכללו. והאומות יסדו: ואשיא. הכתלים: יחטו.
 לשון פתיל כמו אם מחוט (בראשית ט') שהם תופרים ומחברים הכתלים זה עם: (יג) כען

ב א ו ר

והותב הוא פעל סתמי (האן: עלטעזיח) - ובענח, הפשוט כפרש"י. שהוא שם מקום, ולמפרשים
 דרכים אחרים בנאור המלה הזאת, עיין ראב"ע ורד"ק וספר המלים לחכם הנ"ל, כי
 אין להארך בחקירות בענינים אשר אין לנוא עד תכליתם. (יא) דגה, הנה עד כאן המה
 הדברים הרשומים על המכתב מאת סופר המלך וכאשר אמרנו, ועתה פי מחבר ספר עזרא הוא
 המדבר אלינו, וכתב המאמר הזה בלשון ארמית, לפי שכל הפרשה בלשון הזאת נאמרה, ולדעת
 ידויה החכם המחרגם יהיה מן דנה וגומר עד מלנח הקדמה השניה מן המעתיק הנ"ל, ומשם
 והלאה תוכן האגרת בעלמו. פרשגן, עיין רש"י. (יב) מן לוחד, אין מזה ראיה שהמכתב
 היה אל כורש אשר בימיו עלו, כי מן לוחד הנוונה רק מארץ ממסלתך בבל, גם איננו רחוק
 כי מלבד אשר עלו עם זרנבל, עוד באו מידי שנה בשנה יהודים רבים מנבל אל ארץ מולדתם,
 כי אין לספק כי כאשר עלה זרנבל, עוד נשארו רבים אשר לא יכלו לעת בזאת לעזוב את
 ארץ מגוריהם, אם שהיה להם אהבת נחלה או שעשו מסחר וקיין בארץ, אך ברבות הימים
 מכרו את אשר להם, ולקחו לרוב הכסף ועלו. ובאושתא, המפרשים פתרו רעה והוא מענין
 ויעש באשים (ישעיה ה', ג') שהמה ענבים רעים, וכן נקרא בדקו"ל החולה באישא, עיי' ערוך
 ערך באז, והוא אחד בהוראתו עם ועלה באשו (יואל ג', כ'), הנאשאת את ריחני (שמות
 ה', כ'), כי כל שעלה בו סרחון הוא נמאס ורע בטבעו. ושוריא, החומות כמו בנות לעדה
 עלי שור (בראשית מ"ט כ"ג). שכללו, השלימו וכן פירוש הערוך שכלל, ויפה אמר החכם
 געזעניוס שהוא מן כלל (עיי' ערך כלל), כי כלל וכלה ממקור אחד ינבעו, ועוד אדבר מזה
 במקום אור אם ירבה ה' פעלי. ואשיא, יסודות החומה כמו שפירש הרד"ק בשם אשא ע"ש.
 יחטו, כלומר קשרים היסודות יחד, והוא מענין חוט כמו שתופרין ומחברים בגד בחוט

עזרא ד

ידיע להוא למלכא די הן קריתא
דך התבנא ושוריא ישתכללון
מנדה בלו והקך לא ינתנון
ואפתם מלכים תהנוק: (יד) כען
כל קבל די מלח היכלא מלחנא
וערות מלכא לא אריך לנא
למהוא על דנה שלחנא
והודענא למלכא: (טו) די יבקר

בסדר

תרגום אשכנזי פ

האבען. (יג) נון מיססערער
קעניג בעדענקען, דאס, ווען
דעזע שטארט ערבייעט איזט,
אונד דיא מויערן פאללענרעט
זינד, זיא דיא שטייער, דאז
געלייטסגעלד אונד דען וועג-
צאלל ניכט מעהר ענטריכ-
טען ווערדען, אונד דערקע-
ניגליכע שאטץ צו שארען
קאממען ווירדע. (יד) אינדעס-
סען, דא וויר דאז זאלץ דעס
(קעניגליכען) פאלאסטעס גע-
נאססען האבען), זאגעציעמט
עס אונז ניכט, דען שארען
דעס קעניגס (גלייכגילטיג) אג-

צוועהען, דארום שיקען וויר אונד עראינגערן דען קעניג, (טו) דאס אין דעם געשיכטס-

בי

1. ה. ה. דח וזיר דייכ געטרייען זינד (כעדעכטרט).

ר ש י

ידיע. עתה ידוע יהיה למלך: די הן קריתא דך מתבנא. אשר אם העיר הזאת תבנה: דך.
זאת: ושוריא ישתכללון. והמומות יהיו מיוסדות: מדה בלו והלך. מיני מסים הם ובסוף
גלגלה: לא ינתנון. לא יתנו עוד מס: ואפתום מלכים תהנוק. ומס המלכים תזיק שלא
יתנו עוד מס למלכים: (יד) כעין כל קבל די מלח היכלא מלחנא. עתה כל כנגד דבר זה
אשר תרכנן הסיכל אנו רולים להמריב. די מלח לשון מרנן ושמוון כמו ארץ מלחה ולא תשב
מלחנא אנו רולים לסתיר ולהמריב: וערות מלכא. ובזיון המלך: לא אריך. אינו הגון לנו
לראות: אריך. הגון כמו אריך או לא אריך במסכת סוטה: על דנה. על זאת שלחנו והודענו
למלך: (טו) די יבקר. אשר יבקר וידרוש הדורש בספר הזכרונות של אבותיך המלכים הראשונים:
ותהשכח

ב א ו ר

(מדברי הרד"ק). והנה לדעתי הפעל שנללו הוא בדרך תנאי, ושעור הכתוב שירצה לננות
מומות סביב ובכר חזקו ויסודותם, שאם תהיה שנללו בדרך החלטה, איך יאמר לקמן די הן
וגומר, ושוריא ישתכללון, והרי כבר המומות עומדים, אולם ממה שאמר כאן בנין
ולקמן קריתא דך תתבנא אין סתירה, כי כאן הכוונה רק שהתחילו לננות, ולקמן הענין אם
יבנעו את אשר יזמו. (יג) סגדה, מיני מסים המה, ולמפרשים דרנים שונים בפתרון המלות
האלה, ולדעתי מדה הוא מן לכל זונות יתנו נדה (ישוקאל ט"ז, ל"ג) שת"י אגר, והמ"ס
למשקל וענינו תשורת המלך. בלו, לדעת הראש"ע מס המדינה, ולדעת הרד"ק בסוף גלגולת,
ואולי הוא מענין לויס (עיין ערוך ערך לו), והבני"ת למשקל כפי דרכו והוא הנקרא עוד עתה
(געלייטסגעלד) מה שנותנין לשומרי הדרנים. והלך, מכס הולני דרכים. ואשחם, אין לבוא
על מקור המלה הזאת, ורוב המעתיקים פתרו איכר. (יד) מלח היכלא מלחנא, אגמר
בהעתיקת המכס געזעניזם שענינו אכלנו ממלח היכל המלך, ולדעתו היא מליכה בלשון,
וענינה אגמנו אנשי בריתך, כי בארלות הקדש אם יעם איש בבית זולתו מאלל אשר מעורב
בו מלח, כבר נא עמו בבית עולם (ועיין במעמר לספר ויקרא ב' י"ג, ובמדבר י"ט י"ט),
ובאן הכוונה שאנחנו עבדיך הנאמנים. אריך, כמ"ש רא"ש יובן כתב הרד"ק יפה, ובאשר תרגם
ידידי

בספר דְּכַרְנִיָּא דִּי אֲבֹהֵתָךְ
 וְתִהְיֶה כַּסְפָּר בְּסִפְרֵי דְּכַרְנִיָּא וְתִנְדַּע
 דִּי קְרִיתָא דָךְ קְרִיא מְרֵדָא
 וּמְהִינְזִיקַת מַלְכִין וּמְדִינָן
 וְאַשְׁתְּדוּר עֲבָדִין בְּגוֹה מִן־יּוֹמַת
 עֲלֵמָא עַד־דְּנָה קְרִיתָא דָךְ
 הַחֲרַבְתָּ: (טז) מְהוֹדְעִין אֲנַחְנָה
 לְמַלְכָא דִּי הֵן קְרִיתָא דָךְ תַּחְבְּנָא
 וְשׁוּרְיָה יִשְׁתַּכְּלִלּוּן לְקַבֵּל דְּנָה
 חֶלֶק בְּעֵבֶר נְהָרָא לָא אִיתִי לָךְ:
 (יז) פְּתַגְמָא שְׁלַח מַלְכָא עַל־
 רְחוּם בְּעַל־טַעַם וְשִׁמְשֵׁי סִפְרָא
 וְשָׂאֵר כְּנֻתֵהוּן דִּי יִתְבִּין בְּשִׁמְרִין
 וְשָׂאֵר עֲבַר־נְהָרָה שְׁלָם וְכַעַת:

בשחונה

ריגען מיטגליעדערן איהרער געזעלשאַפֿט, אויס דענען (דען פֿעלקערן) דיא צו שמרון
 אין דעם איבריגען געביעטהע דיעסווייטס דעם שטרֶאָמעס, צו שלם אונד כעח וואָהנען:

דיא

ר ש י

ותהבנח. ותמלא בספר הזכרונות ותדע כי העיר הזאת עיר מורדת ואזקת המלכות והמדינות:
 ואשתדור עבדון נגוה. ומרד היו עושים יושביה בחונו שהיו ישראל מורדין במלכי האומות:
 מן יומת עלמא. מימות העולם מימים קדמונים כך היה מנהגם למרוד במלכי העמים. על
 דנה. על כך היתה העיר הזאת חריבה: (טז) מסודעין אנחנא למלכא. מודיעין אנחנו למלך:
 די הן קריתא דך. אשר אם העיר הזאת חבנה ותמותיה מיוסדין: לקבל דנה. כנגד כך
 ובשגיל כך אין לך חלק מכל עבר נהרא לפי ישראל יהיו מורדין כך ויקחו הכל מידך: בעבר
 נהרא. היא כל הארץ של נד ארץ ישראל שהיא עבר נהרא לאומן שנבנל: (יז) פתגמא שלח
 מלכא. דבר שלח המלך: על רחום בעל טעם. אל רחום המזכיר ושמי הסופר ולשאר
 סיעותיהם היושבים בערי שארון ולשאר האומות אשר בעבר נהרא לנד ארץ ישראל: שלם

ב א ו ר

ידידי בעל מערכי לשון ערך ארך (טיקויד, פאססענד). (טו) ואשתדור, עיני דניאל (ו', ט"ו),
 והענין כאן שהיו משתדלים ומתאמלים לקשור קשר, ובאשר מרגם ידידי בעל מערכי לשון
 (יך חֲטָט־רַעֲבָעִין, בעויהען). החרבה, האומר כי הויה ראויה להיות נקודת חטף ונשמט
 אינו אלא טועה, כי איך יבוא חטף באות שאחריו הוא, הלא גם החטף רק לשון יִשְׁבֵי.
 (טז) חלק בעבר נהרא, כלימר לא לנד כי כל תמשול עוד בארץ יהודה, אגל בבל עבר נהרא
 (פרח) לא יהיה לך חלק, אם שגם יתר העמים ילמרו מעציהם למרוד כך, או שיהיה אדום
 ומ'אכ ובני עמון משלחת ידי בני יהודה, כי יבניעו חת רגליהם. (יז) שלם וכעח, היכון
 כדעת רש"י וראב"ע שהם שמות מדינות, וכעת הוא כענת דלעיל, ונפלה הו"ן כמו אמת מן אמן.

(יח) נְשִׂיתוּנָא דִּי־שְׁלַח־הוֹן עֲלֵינוּא
 מִפְּרִשְׁקֵי קִדְמֵי: (יט) וּמְנֵי שֵׁים
 טַעַם וּבִקְרוּ וְהַשְׁכֵּחוּ דִּי קְרִיתָא
 דְּךָ מִן־יוֹמַת עֲלָמָא עַל־מַלְכִין
 מִתְּנַשְׂאָה וּמִרְדּוּ וּמִשְׁתַּדּוּר
 מִתְּעַבְד־בָּהּ: (כ) וּמַלְכִין תְּקִיפִין
 הוּוּ עַל־יְרוּשָׁלַם וְשְׁלִיטִין בְּכָל
 עֵבֶר נְהַרָה וּמְדָה בְּלוּ וְהַלְךְ
 מִתְּיָהֵב לְהוֹן: (כא) כְּעַן שִׁימוּ
 מִיַּעַם לְבַטְלָא גְבַרְיָא אֲלֵךְ
 וְקְרִיתָא דְּךָ לָא תִתְּבַנָּא עַד־מְנֵי

(יח) ,, דיא טרייע אכשריפֿט ,
 וועלכע איהר אויגז געזענדעט ,
 איזט מיר דייטליך פֿאַרגעלע .
 זען וואָרדען . (יט) דער בעפֿעהל
 וואָרדע פֿאַן מיר ערטהיילט ,
 מאָן זוכטע נאָך אונד פֿאַנד
 דאַס דיעזע שטאַרט פֿאַן אַל־
 טערס הער , זיך ווידער דיא
 קעניגע אויפֿגעלעהנט , אונד
 אַכפֿאַלל אונד מייטערייאַ דאַ־
 רין געטריעבען וואָרדע .
 (כ) מאַכטיגע קעניגע זינד צו
 ירושלים געוועזען , דיא גע־
 העררשט האַבען איבער אַל־
 לעס , וואָס יענווייטס דעס
 שטראָהמעס ליגט, אונד שטיי־
 ער , געלייטסנעלד אונד וועג־
 צפֿאַלל איזט איהנען גענעכען

טעמא
 וואָרדען . (כא) ערטהיילעט גון דען (געגענווערטגיגן) בעפֿעהל, דיעזע לייטע צו פֿערהינדערן,
 דאַס דיעזע שטאַרט ניכט (עהער) געבויעט ווערדע, אַלס ביז פֿאַן מיר דער בע־
 פֿעהל

ר ש י

וכנת . מקומות הם . וכנת כמו וכנת . פעמים קורו כך ופעמים כך : (יח) נשחונא .
 כתב הנשתון אשר שלחתם אלינו היה מפורש וקרוי לפני : (יט) שים טעם . ומאתי היתה
 שימת דבר ליווי אשר לוימי : ובקרו והשכחו . ובקרו בספר הזכרונות המלכים ומלאו כתוב אשר
 העיר הזאת מימות העולם היתה מתנשאה ומתרוממת על כל מלכי האומות : ומרד . וסרבות
 היו עשויה בה למרוד במלכי העמים : (כ) ומלכין תקיפין . ומלכים חזקים היו בירושלם
 שהיו מושלים ושליטים בכל עבר הנהר של כל ארץ ישראל כמה שנאמר בשלמה כי הוא רודה
 בכל עבר הנהר וגו' (מלכים א' ד') . ומסים וכסף גלגלת היה נחון להם שהיו האומות
 מעלין להם מס : (כא) כען שימו טעם . עתה שימו דבר להכריז בארץ לנטל אנשים הללו
 בני ישראל מן הבניין והעיר הזאת ירושלם לא תבנה עד אשר ממני יושם הדבר לננות העיר

ב א ו ר

(יח) נשחונא , כתב הנשתון וכאשר בארנו לעיל . מפרש , כלומר המזכיר אשר קרא לפני האגרת
 הודיעני כל ענינו , והוא שחוכן הדברים באו מאת נשלים וגומר וכאשר פרשנו . (כ) ומלכין ,
 הכוונה בן הוא כאשר דברתם כי יגברו המה בארץ לא יהיה לי חלק עוד בכל מכל עבר הנהר ,
 כי מלכין תקיפין שהיו להם כבר משלו בכל עבר הנהר . ומדה , הוא מנדה הנא לעיל (פסוק
 יג) , ע"ש , רק שאין חסר הנו"ן ונשלם בדגש . (כא) שימו טעם , כלומר תגורו אומר , כענין
 מטעם המלך (יונה ג') , כי כבר אמרנו שחוסם ושמי היו פקידי המלך , וידידי המכס
 המתרגם לפי פירושו לעיל יכרש באן הודיעו פקודתי אשר אנכי שולח לכם וכדמתורגם . עד־
 מני , יראה כי המלך לא דרש ומקר הדבר היטיב וננראה בפרשה הבאה , אך על פי יועליו
 אשר היתה ידם עם לרי יהודה , גזר אומר להשנית המלאכה , ויען לא היה הדבר ברור אללו ,
 אמר עד די טעמא יתסם , וכוה כנר הנין ליהודים אור תקיה מעט בין חרבי עוני האסף
 אשר

טעמא יתשם: (כג) וזהירין הון
 שלו למעבד על-דנה למה
 ישגא חבלא להנזקת מלכין:
 (כג) אדין מן-די פרשגן נשתונא
 די ארתהששהא מלכא קרי
 קדם-רחום ושמי שפרא
 וכנותהון אלו בבהירו לירו שלם
 ער-יהודיא ובטלו המו באדרע
 וקיל: (כד) באדין בטלת עבדת

פעהל היעלו געגעבען ווער-
 דען ווירד. (כג) היטעט אבער
 אייך היערכיין איינע פער-
 נאכלעססיגונג צו בענעהען!
 ווארום זאללטע דער שארע
 וואסען צום נאכטהיילע דער
 קאניגע? (כג) דארויף, זא-
 באלד דיא טרייע אכשריפט
 (דעם בעטיידעם) פאם קעניגע
 ארתחששתא, פאר רחום,
 אונד שמי דעם שרייבער
 אונד דען איבריגען מיט-
 גלעדערן דער געוועלשאפט
 פארגעלעוען ווארדען וואר,
 גינגען זיא איילענדס צו דען
 יהודים נאך ירושלים, אונד

פעהרנערטען זיא מיט געוואלט אונד מאכט. (כד) אלוא ווארד דיא ארבייט אים גאט-
 טעם-

ר ש י

על דעמי ורשומי: (כב) וזהירין הון שלו, וזהירין תהיו לעשות דמיו ושגגה שלו דשטורניר
 בלע"ו: למעבד על דנח. לעשות על כך: למה ישגא. מדוע יגדל מעשה השחמה בעיר הזאת
 להזיק המלכים. ע"כ תשובת כורש אשר השיב: (כג) אדין. אז: די פרשגן. מן פתרון כתב
 הנשתון של ארתחששתא המלך הוא כורש היה המעשה הזה: קרי קדם. שהיה כתב הנשתון
 קזה קרוי לפני רחום ושמי וסיעותיהם והלכו במרוה ובנהלה לירושלים אל היהודים ובטלו
 אותם בזרוע וכן שלא לננות עוד הנניין: על יהודיא. אל היהודים: המו. הס: (כד) באדין.
 אז היתה בטלה מלאכת בנין בית אלהים אשר בירושלם עד שנת שמים לדיוש מלך פרס שאחר
 כורש מלך אשורוש שלקח אסתר ואחר אשורוש מלך דרוש בנו של אשורוש שהוא בן אסתר
 ומשנת אחת לכורש מלך פרס עד שנת שמים לדיוש י"ח שנה שהשלימו שנעים שנה למרות
 ירושלים שהרי מחרבן הבית שגלה לדקיהו עד שנת אחת לכורש חמשים ושמים שנה במסורש
 בסדר עולם וי"ח שנה משנת אחת לכורש עד שנת שמים לדיוש נמלאו שנעים שנה שלימות
 ובשנת שמים לדיוש החמילו לננות הנניין עד שגאריהו:

ב א ו ר

אשר סנבוס. (כב) וזהירין הון, הזהרו מלעשות שגגה בענין הזה (מדברי הראב"ע).
 (כג) פרשגן נשהונא, הנה מכתב הפקודה העלמי (דחז קריגיחז עדיקט) אשר עליו חותם
 המלך היה בלשון ארמית כאשר הוא לפנינו (זה נגזר בבית אונר המכתבים אשר ממנו העתיק
 המחבר ספר עזרא כאשר אמרנו), אך סופרי המלך העתיקו אותו אל שפת יושבי ארץ כנען,
 והוא הלשון שכתבו בה בשלם וסיעתו כאשר אמרנו, ועשו זאת למען יוכלו רחום ושמי להראות
 פקודת המלך לכל עם הארץ, וזה הענין פרשגן נשהונא. והנה כפי אשר בארתי ענין
 הנשתון ונשתונה, כבר סרו טענות הרמב"מן (בהקדמתו על התורה) על פירוש רש"י (סנהדרין
 דף כ"א) בענין כתב הנשתון עיין בדבריו, כי נאמר שלדעת חז"ל נשתון הוא מן שנה שנשתנה,
 והיה זה כי בימי בלשאר נשתנה הכתב ע"י המלאך, ומאותו העת השחמשו בחזר מלכי פרס
 בכתב הזה, ולכן רחום ושמי כתבו גם בכתב זה אל המלך, ושינה הנחת של בשלם כאשר
 אמרנו, וגם עזרא שהיה עומד בחזר המלך בחזר בו לכתוב באותו הכתב תורת אלהים, ועל
 פי דרכם יהי' כאן הכוונה פרשגן נשהונא, ההעתיק מן הכתב אשר חתם המלך, שהיה נחזק
 באותו כתב שנשתנה, והועתק עמה אל כתב השומרי ונאשר אמרנו, והבן.

בֵּית אֱלֹהֵי דִּי בִירוּשָׁלַם וְהוֹת
בְּטִלָּה עַד שְׁנַת תְּרִינִין לְמַלְכוּת
דְּרִיּוֹש מֶלֶךְ פָּרַס :

טעסהויזע צו ירושלים גע-
שטארט אונד בליעב אויפגע-
האָבען, ביז צום צווייטען רע-
גירונגס־יאָהרע דעם דרייש
קעניגס פֿאַן פֿרס .

ה (א) וְהַתְּנִבִי חֲגִי נְבִיאָה וּזְכָרִיָּה
בְּרִי עֲדוּא נְבִיאָא עַל-

ה (א) עם ווייסזאגטען (חוק
דיעזע לייט) דער פֿראַג-
פֿעט חגי, זכריה זאָהן עדוא'ס
אונד (טעהרעטע) פֿראַפֿעטען,
דען יהודים אין יהודה אונד
ירושלים, אים נאָמען דעם
גאָטטעס ישראל'ס איבער זיא
(ד. ה. דער זיח בעגייסטערטע).
(ג) וואָרויף זיך זוכבל זאָהן
שאלתיאל'ס אונד ישוע זאָהן
יוצדק'ס דאָן אויפֿמאַכטען
אונד אַנפֿינגען, דאָן גאָט-
טעסהויז צו ירושלים צו בויען,
אונד מיט איהנען (זומרען) דיא
פֿראַפֿעטען גאָטטעס, וועלכע
זיא אוינטערשטיצטען. (ג) אום
אוינע זאָלכע צייט אַבער קאָ-
מען חתני לאַנדפֿלענער

יְהוּדֵיאַ דִּי בִיהוּד וּבִירוּשָׁלַם בְּשֵׁם
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עֲלִיהוֹן : (ג) בְּאֲדִין
קִמּוּ זְרַבְבָּל בְּרִי שְׂאֵלְתִיא וְיִשׁוּע
בְּרִי יוֹצְדֵק וְשָׂרִיּוֹ לְמִבְנֵי בֵּית
אֱלֹהֵי דִּי בִירוּשָׁלַם וְעִמְרֵהוֹן
נְבִיאָה דִּי אֱלֹהֵי מְסַעְדִּין לְהוֹן :
(ג) בְּהַזְמֵנָא אַתָּה עֲלִיהוֹן תְּתִנִּי

פחח

ר ש י

ה (א) והחנבי חגי נביאה. ועתה בשנת שמים לדריוש נתנבאו חגי וזכריה הנביאים אל
היהודים אשר בארץ יהודה ובירושלם בשם אלהי ישראל אליהם לננות בניין הבית
בשם רשות המלך דריוש: על יהודיא. אל היהודים: עליהון. אליהם: (ב) באדין. אז:
ושריו. התחילו לננות ביתו של הקדוש ברוך הוא אשר בירושלם ועמהם הנביאים של הקדוש
ברוך הוא עוזרין ומסייעין להם: (ג) זה זמנא אמה עליהון. באותו הזמן באו עליהם הללו
לרי יהודה ובנימן לקחת ולהלשין עליהם על עסק הבניין: פחת עבר נהרא. שלטון של עבר

ב א ו ר

ה (א) וזכריה, הוא זכריה בן ברכיה בן עדו הנזכר בזכריה (א', א'), ויחס אותו לאבני אביו;
כי היה עדו נכבד מן ברכיה ורבים כמוהו, כי כן מלינו נבואות חגי וזכריה שהעיר
אז רוח זרבבל ושרי יהודה לננות בית ה' בשנת שמים לדריוש (חגי א' א', וזכריה א' א').
אשר יודי הכבד המתרגם והחנבי חגי ענינו פה חזיון נבואה מה שעתיד להיות, כי אם
הערות אשר הצירו הנביאים האלה את הנבואים בשם אלהי ישראל לננות, והערות האלה היו
פעמים הרבה, ולפ' יהיה הפסוק הזה מחובר עם הנבא, כלומר בכל פעם אשר נבאו הנביאים
והעירו אותם קמו והחלו לננות וכן מתורגם. נביאיה, לדעתי חסר וי"ו העטוף ושיעורו ויתר
הנביאים. עליהון, כפרש"י כמו אליהם, וכבר מלאנו במקרא הרבה פעמים שיבוא על חמורת
אל (עיין רד"ק שם על), ולדעת יודי הנ"ל עליהון במשמעו וכדמתורגם. והנה כתב מחבר
ספר זה, הפסוק הזה והנבא בלשון ארמית, לפי שגם הדברים אשר דבר חתני פחת הנהר עם
היהודים ומשונתם, היה באותו לשון, וכן דברי האגרות הנאות, לכן לא ראה הסופר לשנות
את טעמו. (ב) ושריו, התחילו כפרש"י, כי תרגם של ראשית שירוי (עיין ערוך ערך שריו).
והנה התחילו לננות בלי רשיון המלך על פה, ואם דריוש הזה הוא בן אסתר בלעת בעל
סדר עולם, בוודאי היה להם על מה לסאך כי ידעו כי לב המלך ט.נ. עליהם, ולא יטעו

פַּתַּח עֲבַר-נְהַרָה וּשְׂתַר בּוֹזְנֵי
 וּכְנֹתֵהוֹן וְכֵן אָמְרִין לְהֵם מִן-שֵׁם
 לְכֵם טַעַם בֵּיתָא דְנָה לְבִנְיָא
 וְאִשְׁרֵנָא דְנָה לְשַׁכְלָלָהּ: (ד) אַדִּין
 כְּנַמָּא אָמְרֵנָא לְהֵם מִן-אֲנוּן
 שְׁמָהּת גְּבַרְיָא דִּי-דְנָה בְּנִינָא
 בְּנִין: (ה) וְעֵין אֱלֹהֵם הוֹת עַל-
 שְׁבֵי יְהוּדִיא וְלֹא בְּטָלוּ הַמּוֹ עַד-

דיעסזייטס דעם שטרףהמעם, שחר, בוזני אונד דערען אנג האנג צו איהנען, אונד רע דעמען זיא זאגן: ,, ווער האט איך בעפעהל ערטהיילט, דיעזען טעמפעל צו בויען אונד דיעזע מויערן צו פאללענדען? (ד) איינסט האבען וויר יא שאן דעסגלייכען צו יענען (היי-ערען חזיפועהעקן) געזאגט. ויא הייסען זיא דען דיעזע מאננער, דיא דיעזעם געי ביידע בויען לאססען? (ה) איבער דען עלטעסטען יהודה'ס אבער, וואלטעטע

טעמא

דיא פארועהונג איהרעם גאטטעם, דאס יענע זיא ניכט אונטערבראכען (זיך בויע) ביו דיא

ר ש י

הנהר: וכנותהון. וסיעתהון. וכך היו אומרים להם: מן שם. מי ליה לנס דבר הנית לבנות: ואשרנא דנה לשכללה. והנחלים האלה לייסד כמו ואזיא יחטו (לעיל ד') בניין חומות לבנים חזרו מנחם: (ד) אדין. אז: כנמא. כאשר נאמר: אמרנא להם. אמרו להם לישראל אותן לרי יהודה ובנימין: מן אינון. מי הם שמות האנשים: די דנה. אשר זה הבניין הם בנוים: (ה) ועין אלהים. ועינו של הקב"ה שהוא אלהים היתה על זקני היהודים להעלותם במלאכת הבניין: ולא בטלו האו. ולא בטלו הם את הבונים: עד טעמא לדריוש יהך.

ב א ר

חורת אאו. (ג) בהזמנא, ידילי החנס השתרגס לפי פירושו בפסוק הקודם פירש כאן בה זמנא באותו זמן אשר נבאו הנביאים בפעם אחת מהפעמים אשר נסו בהעדת הנביאים לבנות אתה עליהן וגומר, וכן אצין להם נח הבונים ולא חל זרנבל וסיעתו עכ"ל. ואשרנא, מטעם אדלג שור, והאל"ף ויחף כמו אורוע (ראב"ע). (ד) אדין כנמא, הפסוק הזה הוא קשה הבנה, לדעת רש"י ורד"ק הכוונה כי תחני וסיעתו שאלו זאת ליהודים, וזאת נכון כפי הענין, אך לא כפי טעם המלות, כי הפעל אמרנא הוא מדברים בעדם, הראב"ע אמר וז"ל: הם דברי הבונים או דברי הסופרים לשאלים להם מן שם לבוס טעם ופירוש כאשר נאמר בספר בן אמרנו להם מי הם האנשים הבונים עכ"ל, וכוונתו לדעתו בן היא, אדין כנמא כלומר בהמשך הדברים כאשר נחונתו יחדיו אמרנו להם גם כן על פי שאלתם מי המה האנשים בראשינו אשר לוו בדבר הזה, וכמו שאמר להלן (י') והמה זרנבל וישוע הנזכרים לעיל; ומה שאמר הראב"ע כאשר נאמר בספר, אין כוונתו על האגרת ששלחו לדריוש כי גם שם לא נקבו האנשים האלה בשמותם, כי מה שאמר להלן (ט"ז) אדין שצנר, אין זה מענה על שאלתם מי המה האנשים אשר עתה בראשם, כי מלבד כי אין להכריע כי שצנר הוא זרנבל, הנה גם זכרו אך דבר שצנר עבר בימי בורש ואין זה מענין שאלתם כלל, אולם כי כל הספור הנזכר שם הוא להראות כי בדשוין מלך כרש הילו לבנות, אך גם נקבו את שמות האנשים אשר עתה יחזיקו את ידיהם בבנין, והמה זרנבל וישוע והנביאים שזכר, אך שמאסף הספר הזה, השמיט זה גם כאן גם בדברי האגרת לפי שכבר הזכירם, בן יואה לי כוונת הפסוק כפי פשוטן. אולם לדעת ידילי החנס השתרגס לפי פירושו בקודמים יהיה המאמר אדין וגומר עוד דברת תחני וסיעתו כלומר הלוא לפני הימים דבר הזה אשר דברנו עתה אחנס הבונים הזהרנו אותם אשר עומדים עליכם לשמרת? וכן מתורגם. (ה) אלהים, אלהי שלהם וכמו שאמר להלן אלהא דלסון (מדברי הראב"ע). שבי יהודיא, זקני יהודה בן פירש

ע ז ר א ה

חרגום אשכנוי פג

טַעֲמָא לְדַרְיוֹשׁ יְהִיךָ וְאֲדִין יְחִיבִין
 נִשְׁתַּוְּנָא עַל-דְּנָה: (ו) פִּרְשָׁן
 אֲגַרְתָּא דִּי-שְׁלַח תַּחְנִי וּפְתַת
 עַבְרַנְהָרָה וּשְׁתַּר בּוּזְנֵי וּכְנֻתָּה
 אֲפִרְסְכִיָּא דִּי בַעֲבַר נְהָרָה עַל-
 דְּרִיוֹשׁ מַלְכָּא: (ז) פְּתַגְמָא שְׁלַחוּ
 עֲלוּהֵי וְכַדְנָה כְּתִיב בְּגוֹה לְדַרְיוֹשׁ
 מַלְכָּא שְׁלַמָּא כֻּלָּא: (ח) יְדִיעוּלְהוּא
 לְמַלְכָּא דִּי-אַזְלָנָא לִירְוּד

דיא זאכע אן דריוש ערגעהען
 וועררע, וואָ זיא דאָן דאַר-
 בער דיא טריוע אַבשריפֿט
 (דעס קעניגליכען בעטיידעס)
 ערטהיילען וואָללען. (ו) אַכּ-
 שריפֿט דעס בריעפֿעס, וועל-
 כֿעחחני לאַנדפֿלעגער דייעס.
 זייטס דעס שטראָהמעס, שחר,
 בוזני אונד זיינע געזעללשאַפֿט
 דיא אפרסכיטער דייעסזייטס
 דעס שטראָהמעס אן דען קע-
 ניג דריוש געשיקט האַבען.
 (ז) (יענע שיקטען דייעזעס איי-
 נען בעריכט וואָרין פֿאַלגענ-
 דעס געשריעבען וואָר), דעס
 קעניגע דריוש אַללעס גליק!

מדינחא

(ח) עס ריעניז דעס קעניגע צור נאַכריכט, דאַס וויר נאָך דער לאַנדשאַפֿט יהודה צום טעמ-

פעל

ר ש י

והשיבו זקני היהודים דבר לאותם הלרים שלא ינטלו את הבניין עד אשר ילך הדבר לדריוש
 המלך: וחדין יחיבון. ואז ישיבו היהודים כתב הנשתיין על כך על חשונתו של דריוש: (ו) פרשגן.
 פתרון פתגן האגרת: וכנותים. וסיעותיו: אפרסניא. אומה אחת הן שהיו בסיעותיהם:
 על דריוש מלכא. אל דריוש האלך: (ז) עלוהי. אליו: וכדנה כתיב בגוה. וכך היה כתוב
 בתוכה של אגרת: שלמא כללא. כל השלום יהיה לו: (ח) ידיע להוא למלכא. דבר ידוע
 יהיה לאלך: די אזלנא. אשר הלכנו אל ארץ יהודה המדינה לבית אלוה הגדול: והוא מתבוא.
 והוא

ב א ר

רש"י ויתר המפרשים. והנה אם גם אין לשפק כי יד' ה' עשתה זאת וברכונו השלימו אויביהם
 עמהם, בכל זאת כל יחשב זאת לעין אם נבקש לזה גם סנה טבעית, כי חפץ ה' הוא לעשות
 נסים ונפלאות על דרך השתלשלות הסבות כנודב, ולזה אני אומר, כי, אם שחחני וסיעתו
 נבר הרגישו כי המלך חפץ ביקר היהודים ודורש שלומם וטובם, או שאנשים האלה באמת לא
 שואו את היהודים, וכן תראה באגרת אל המלך, כי לא דברו סרה על עם ה', אדרבא נכדו
 לאלהי הכבוד (לקמן פסוק ח') לבית אלהא רבא, והכותים לני יהודה אם שהיתה אימת פחת
 הנהר על פניהם, או שהשמרונים גם המה האמינו לדברי נבואי ה' כי את ה' היו יראים אם
 גם עבדו פסיליהם. יהך, תרגם של ילך יהך (ראב"ע). ואדין יחיבון נשחונא, כפי דרבי
 נבאור מלת נשחונא, תהיה הכוונה כי פחת הנהר וסיעתו הנטיחם שלא לנטל מלאכתם עד
 שיגיע לידם משפט המלך ואז יחנו ליהודים העתקה נאמנה מדבר המלך. (ו) פרשגן אגרתא,
 זה דברי הכותב אשר העתיק האגרות מבית אולר המכתבים כאשר בארנו לעיל. ועיין על
 מה שהבאתי לעיל (ד', ח') בשם יודי החכם המחרגם, כי לפי דעתו אם יהיה הפסוק הזה
 מענין האגרת עכמו, כלומר ההקדמה ממעל לה. (ז) פתגמא, אגרת, ויראה לי שהכוונה כי
 פחת הנהר שלח למלך אגרת מיוחדת על דבר זה, ולא כלל זה בתוך שאר הדברים אשר היה
 מסקודתו להודיע למלך מדי שנה בשנה או מדי חדש בחדשו (חיינע בעזקנדערע דעפעטעט); אך
 לדעת יודי החכם במחרגם יהיה מן פתגמא עד בגוה מאמר מוסגר, כי אלה שלח מן האגרת
 והמה דברי כותב הספר, וראוי להקדים לפניו פסוק הקודם, כי הפסוק וי"ו בהיותו ההקדמה
 ממעל לאגרת, מחובר בענינו אל לדריוש מלכא וגומר אשר ממנו התחלת תוכן האגרת כנ"ל,

יבן

תרגום אשכנזי

פעל דעם גראסען גאטמעס
גענאנגען זינד, דערזעלבע
ווירד אויס מארמאר געבוי-
עט, האלץ דען וואנדען אג-
געפינט, דיעזע ארכייט ווירד
שליינג בעטריעבען, אונדגע-
דיהעט אין איהרער האנד.
(ט) וויר פראגטען דארויף נאך
יענען עלטעסטען, וויר שפרא-
ען (כעהויך) זא צו איהנען
(דען בולייטען): ווער האט
איך בעפעהל ערטהיילט, דיע-
זעס הויז צו בויען אונד דיעזע
מויערן צו פאללענדרען?
(י) אונד פראגטען זיא צוגלייך
נאך דעם נאמען יענער, אום
דיר איהן אנצייגען צו קעננען,
דאמיט וויר (כעהויך) דיא נא-
מען דער מאננער פערצייט.

עזרא ה

מדינתא לבית אלהא רבא והוא
מתבנא אבן גלל ואע מהשם
בכתליא ועבדחא דך אספרנא
מתעבדא ומצלה בידהם: (ט) אדון
שארגא לשביא אלך כנמא
אמרנא להם מן שם לכם טעם
ביתא דנא למבניה ואשרנא דנה
לשכללה: (י) ואף שמהתהם
שארגא להם להודעותך די
נכתב שם גבריא די בראשהם:
(יא) וכנמא פתגמא התיבונא

לממר

גען קעגנטען, דיא אן איהרער שפיטצע שטעהן. (יא) זא לויטעט אבער דער אויס-
שפרוך

ר ש י

והוא הבית בנוי: גלל. מרמר"א בלע"ז: ואע מתשם בכתליא. ועלים נחומים ומשומים בכתלי'
כדי להחזיק הבניין למען יעמוד ימים רבים: ועבדחא דך. ומלאכה זאת: אספרנא
מתעבדא. מהרה היתה נעשית אספרנה אישפלווטמנ"ט בלע"ז: ומללח בידהום. והוללח
מעשה זה בידיהם: (ט) אדון. אז כשראינו הבניין שאלנו לזקנים האלה: כנמא אמרנא להום.
כאשר נאמר בסמוך אשארנו אליהם: מן שם לכם. דבר הבית הזה לכנותו ובתלים הללו ליסד:
ואושרנא. בניין חושות לבנים: (י) ואף שהמתהום. ואף שמותם של בונים ראשי הבניין
שאלנו להם כדי להודיעך: די נכתוב. אשר נכתוב שמות האנשים אליך: די בראשיהם. אשר
בעלמם וברשותם קמו לכות הבית: (יא) וכנמא פתגמא. כמו שנאמר הדבר: המיבונא.

ב א ו ר

וכן מתורגם. (ח) אבן גלל, שיש לבן, עיין ערוך ערך גלל. ואמר הרא"ע שנקרא בן לפי
שכריבה לגלל אותה מפני כבדוה, וכן כתב בעל מערכי לאן שם: ואע, כמ"ש רש"י, ויראה
לי כי כאשר נאמר אבן בסתם והכוונה לפעמים על אבן יקרה, כדור אבן במרגמה (משלי
כ"ו ח'), שלדעת כמה מפרשים ענינו אבן יקרה, בן יאמר עץ ביחוד על העלים הנבחרים
והאה ארזי הלכנון, כי כבר בא לעיל (ג', ז') כי הדוגים הכיאו ארזים מן הלכנון לבנות
בית ה', וכן כתב הרא"ע עני ארזים שלא יקנו היו משימים בכתלים להיות הבנין חזק.
אספרנא, מהרה, בן פירשו רש"י רא"ע וערוך. (ט) לשביא אלך, אמר ידידי הכנס המחרגם
ח"ל: לפי פירושי בפסוקים הקודמים יהיה הלמ"ר ענינו על כמו שאל שאל האיש לנו ולמולדתנו
(בראשית מ"ג, ז') ענינו עלינו ועל מולדתנו (נאך חזנו חזכר אומערער פערנווארטשפאט) כלומר
שאלנו (את הבונים) על הזקנים האלה אשר לוו לבנות, כאשר יפרט מעט אחרי בן. להם,
את הבונים עב"ל וכן מתורגם. (י) די נכתב, כדי שנכתוב שמות האנשים האלה ואין ספק
שעשו בן ושאלו למלך רשימת האנשים אשר בראשיהם, אך הסופר הזה השמיט אותם כאשר
בארנו

לִמְמַר אֲנַחְנָא הַמּוֹ עֲבֹדוּהִי דִי-
 אֱלֹהֵי שְׁמַיָא וְאַרְעָא וּבְנִין בֵּיתָא
 דִּי-הוּא בְנָה מִקְדַּמַּת דְּנָה שְׁנִין
 שְׁגִיָּאן וּמִקְדֵּי קִישְׁרָאֵל רַב בְּנֵהִי
 וְשִׁכְלָלָהּ: (יב) לְהֵן מִן-דִּי הִרְגִּיזוּ
 אֲבָהֵתְנָא לְאֱלֹהֵי שְׁמַיָא יְהִב הַמּוֹ
 בִּיד נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ-בָּבֶל כְּסָדִיא
 וּבֵיתָה דְּנָה וְסִתְרָה וְעַמָּה הַגְּלִי
 לְכָבֶל: (יג) בְּרַם בְּשַׁנַּת חֲדָה
 לְכוּרֶשׁ מֶלְכָּא דִּי בָבֶל כּוּרֶשׁ
 מֶלְכָּא שָׁם טַעַם בֵּית-אֱלֹהֵי דְנָה
 לְבָנָא: (יד) וְאִף מְאַנִּיא דִּי-בֵית-
 אֱלֹהֵי דִי דְהָבָה וְכִסְפָּא דִּי
 נְבוּכַדְנֶצַּר הִנְפִּיק מִן-הַיְכָלָא דִּי
 בִירוּשָׁלַם וְהֵיבֵל הַמּוֹ קְהֵיכְלָא דִּי

כשראה קרי . כבל

שפרוך, דען זיא אונז ערווייע.
 דערט האבען, אינדעם זיא
 שפראכען: וויר זינד דיא דייע-
 נער פֿאַב גאַטטע דעם הימ-
 מעלס אונד דער ערדע, אונד
 בויען איינען טעמפעל, דער
 שאַן עהעדעם, דורך פֿיעלע
 יאהרע ערכויעט וואַר, אונד
 דען איין גראַסער קעניג
 ישראל'ס געבויעט אונד פֿאַל-
 לענדעט האַטטע. (יב) נון אבער
 דאָדורך דאַס אונזערע פֿאַר-
 פֿאהרען דען גאַטט דעם הימ-
 מעלס ערצורנט האַבען, האַט
 דיעזער זיא אין דיא געוואַלט
 דעם קאלדעער'ס נבוכדנצר
 קעניגס פֿאַן ב ב ל געגעבען,
 דער דיעזען טעמפעל צער-
 שטעהרט, אונד דאַו פֿאַלק
 נאָך כבל פֿערטריעבען האַט.
 (יג) אינדעסען אים ערשטען
 יאהרע דעם כורש קעניגס פֿאַן
 כבל, גאַבעען דיעזער קע-
 ניג כורש דען כעפֿעהל, דייע-
 זעס גאַטטעס הויז וויעדער
 א יפֿצובויען. (יד) אונד ועלבסט
 דיא צום גאַטטעס הויזע גע-

למממר אנחנא המו עבדוהי די

העריגען געראטהע אויס גאַלד אונד זיל בער, וועלכע נבוכדנצר, אויס דעם טעמ-
 פעל צו ירושלים גענאָממען, אונד אין דען טעמפעל צובבל געבראַכט האַט, נאָהם דער
 קעניג

ר ש י

השינו לנו דבר: אנחנא הימו. אנחנו הס עבדיו של אלהי השמים והארץ: ובניין ביתא.
 ואנו נבנין הבית אשר היה בנוי קודם לכן שנים רבות: ומלך לישראל רב. ומלך גדול שהיה
 לישראל הוא שלמה המלך בנה אותה ויסד אותה: (יב) להן. ועכשיו מפני אשר הכעיסו אבותינו
 ואלהי השמים מסר אותם ביד מלך בבל הכשדים והבית הזה הקריב ואת העם הגלה לבבל:
 (יג) ברם. אך בשנת אחת לכורש מלך בבל כזה כורש בדבר הזה לבנות הבית: (יד) ואף.
 כלי הקדש של כסף וזהב אשר הוליך נבוכדנצר מן ההיכל שבירושלים והוליכום להיכלו שנבבל
 הוכיח אותם ברוש מהיכל מלך בבל ומסרם ליד שנצר דינאל ששמו כך: והיכל המו. והוליק

ב א ר

בחרנו לעיל. (יא) די הוא, הנה מתחלה אמרו שאין לאנו צונוס היכל חדש שהיה מן הראוי
 שלח לעשות מבלי רשיון המלך, אבל הבת הזה כבר היה בנוי למלפיות ואנחנו אך העמדנו
 אותו על מכונו הראשון; ועוד כי גם להעמידו על שלו הורשה לנו מאת כורש וספרו את
 היקר

בְּבַל הִנְפַק הַמֶּזֶם כּוֹרֵשׁ מֶלֶךְ אֲמֹר
 הִיכְלֵא דֵי בְּבַל וַיְהִיבוּ לְשִׁשְׁבַּצָר
 שְׁמֵהּ דֵי פַחַה שְׁמֵהּ: (טו) וְאִמְרֵ-
 לְהוּ אֱלֹהֵי מֵאֲנִיָּא שְׂא אֱזֵל-אַחַת
 הַמֶּזֶם בְּהִיכְלֵא דֵי בִירוּשָׁלַם וּבֵית
 אֱלֹהֵי יִתְבְּנָא עַל-אַתְרָהּ:
 (טז) אַדְיִן שִׁשְׁבַּצָר דִּךְ אַתָּא יְהִב
 אֲשִׁיָּא דֵי-בֵית אֱלֹהֵי דֵי בִירוּשָׁלַם
 וּמִן-אַדְיִן וְעַד-כֶּעַן מִתְבְּנָא וְלֹא
 שְׂרִים: (יז) וְכֶעַן הֵן עַל-מֶלֶךְ אֲמֹר
 יִתְבְּקֵר בְּבֵית גְּנֻזֵיָּא דֵי-מֶלֶךְ
 תְּמָה דֵי בְּבַל הֵן אִיתֵי דֵי-מֶן
 כּוֹרֵשׁ מֶלֶךְ אֲשִׁים טַעַם לְמִבְּנָא

קעניג כורש אויס דעם טעם-
 פעל צו בבל הערויס, אונד
 ווארדען איינעם מיט נאמען
 ששכצר איבערגעבען, דען
 ער צום לאנדפֿלעגער איינ-
 זעצטע. (טו) אונד ער זאגטע
 צו איהם: נים דיעזע געראטהע,
 ציעהע הין, אונד לעגע זיא
 אין דעם טעמפעל צו ירושלים
 ניערער, דאָ גאָטטעס הויז
 זאָל אָן זיינער שטאַטטע וויע.
 דער אויפֿגעבויטע ווערדען.
 (טז) דאָרויף קאָם דיעזער
 ששכצר, לעגטע דען גרונד
 צום גאָטטעס הויזע אין
 ירושלים, אונד פֿאָן דיעזער
 צייט אָן ביז יעצט ווירד עס
 געבויטע, איוט אָבער נאָך
 ניכט פֿאַללענרעט; (יז) אונד
 נון, ווען עס דעם קאָניגע גע-
 פֿאַלליג איוט, זאָ טאַכטע אין

דען קעניגליכען אַרבייטען, דיאויך דאָרט אין בבל בעפֿינדען, נאָכגעזוכט ווערדען, אָב עס
 דעם זאָ וייא, דאָס פֿאָם קעניגע כורש בעפֿעהל געגעבען איוט, דיעזעס גאָטטעס הויז צו
 ירושלים

ר ש י

אוחס: הנפק המו. הוליא אוחס: די פחה שמיה. שהוא היה נשיא ופחת ונקרא שמו פחה:
 (טו) ואמר ליה. וכך אשר לו כורש לשכנר אלה הכלים קח ולך והורד איתם בהיכל אשר
 בירושלם וביתו של הקב"ה יהא בנוי על מקומו: (טז) אדין. אז: שכנר דך. זה בא ונתן
 בתלי ביתו של הקב"ה אשר בירושלם ומאן ועד עתה היה הבית בנוי ולא נגמר הבניין:
 (יז) וכען. ועתה אם על המלך טוב יהיה הדבר ידוע ומנוקד בבית גזוזו של מלך אשר אם
 בבבל: הן איתי. אם יש המעשה הזה אשר מפי כורש ילא דבר לבנות בית זה אשר בירושלם:
 ורעות מלכא. ורכון המלך על כן ישלח אלינו: עלינא. אלינו: (ע"כ מכתב האגרת אשר
 שלחו תחני ושחר בזוני):

ב א ו ר

היקר והגדולה אשר המלך יען לעשות לבית הזה כי הוליא את הכלים. (יד) די פחה, כל
 כך היו היהודים גדולים בעיניו עד כי השיא הנשיא שלהם לפחה והוא שם יקר (חייך עהרענטיטען)
 יורה כי לו העז והממשלה במחוז הופקד עליו. (טו) אחח המו, תניח אוחס שם בהיכל ה'.
 (טז) ששכצר דך, כלומר זה האיש שכנר אשר היה פחה בעלמו. יהב אשיא, נתן וננה
 היסוד, ומעשה יש לנו רשות לבלות את אשר החל לעשות, והיך רואה כי גם היהודים גם
 כותבי האגרת כמדו תחת לשונם כי ארתחששתא נזה לבטל הבנין כנוצר לעיל, וזה לעד כי
 תחני וסיעתו לא רנו להרע לעם הזה הטעמים שאמרנו לעיל. (יז) על מלכא טוב, שרש
 טוב וקשר עם יחס שעל, להורחא חפץ ורכין, מנינו בלשון עבדית לא לנד נחמיה (ב', ה')
 ובאקתר כמה פעמים אבל גם ב'הי' (א', י"ג ב') אם עליכם טוב.

בית אלהאך בירושלם ורעות
מלכא על דנה ישלח עלינא:

ו (א) באדין דריוש מלכא שם
טעם ובקרו ובית ספריא
די גנויא מהחתי תמה בככל:
(ב) והשתכח באחמתא בבירתא
די במדי מדינתא מגלה חדה
וכן כתיב בגוה דכרונה:

בשנת

ר ש י

ירושלים אויפציווען, אינד
דיא וויללענסמיינונג היעראי
בער שיקע דער קעניג אונו
צו "

ו (א) דארויף גאב דער קעניג
דריוש בעעהל, דאס
כאן דארט אין בכל, אין דעם
ארביווע, וואו בעניטצטע אור-
קינדען ניערערגעלעגט ווארען,
נאכדוויכטע; (ב) עס פאנד זיך
אבער (ערטט) צו א חמתא,
אין דער בורג וועלכע אין דער
לאנדשאפט מעדיען ליגט,
איינע ראללע, ווארין צום
אנדענקען פאלגענדעס גע-

ו (א) באדין. אז נאך הניעהמנח ליד דריוש: שם טעם. ליה המלך הדבר: ובקרו. ובקרו
בניי הספרים שהאולרות מונחיס שם כנכל: (ב) והשתכח באחמתא. ונמלא מכתב
אל מגילה אחת שם באחמתא כן פתרו אנשי הספרות שהיא כלי העשוי לאגרות ולגלויות
ולספרים והעמידוהו מגורת חמת מים והאל"ף אשר כתיבה חיה עיקר ביתר המלך אשר
בשאר לשון ארמי: בבירתא. באותה בירה אשר באדי המדינה: וכן כתיב. וכן היה כתוב
דחוכה

ב א ו ר

ו (א) די גנויא, יראה ליכי זה דרכס גם אז נאך אנחנו עושים עוד היום שהיה להם
בניית אולר הספרים (חרכן) מקום מיוחד שבו שמו המכתבים הנושנים אשר לח
ילטרכו להם כ"א לעתים רחוקים, וזה הוא די גנויא מהחתיין כלומר אשר נתנו המכתבים
שראויים לגנו. (ב) באחמתא, לדעת רש"י ורד"ק הוא מן חמת מים וענינו כלי עור
(ואולי הוא מד עם אחמתא (בראשית מ"ב, כ"ז) שרשו מח עיין רד"ק שרש זה, ותהיה
מן המתהפכים); אולם כבר הביא ירודי בעל מערבי לשון כי איתא בחרגס אסתר (א', ד')
אחמיחן דנחמתא, וכן אמר הרשב"ע יש אומרים שהיא מן חמת מים או הוא שם כלי יגנוו בו
כתיבי הזכרונות. ולדעת חנמי העמים הוא שם עיר בה מאכן מלך צעת הקיץ (עקבחתחח)
ועמם הסכים ירודי הנ"ל ע"ש וגם החכם געגעניוס, וא"כ הוא מן חמה, יען היתה מושב
נימות החמה. ויראה לי כי בניית ספריא אשר כנכלחפשו ולא מלאו, ואח"כ מלאו באחמתא
די במדי מדינתא. בבירחא, בארמון (ועיין דניאל ה', ז') כמה שביארנו שם. וירודי
מהר"ם גאלדמאן בהערותיו לתרגומו אמר וז"ל: אולי אחמתא מן חתם כהפוך האותיות וענינו
חתימה, והדבר ידוע כי לכל בירה ובירה היתה טבעת מיוחדת אשר יחתם בה המלך, וטבעת
היא נחקק ליון מיוחד, להבדיל מטבעות שאר המלכים. והנה דריוש המדי לכד את ארן
כשדים (עיין דניאל ט', כ"ד — כ"ה בניאור שם) ויבשר בירת מדי גם אחרי הלכידה ההיא
הם המלכות, נשארה גם טבעתה כמו שהיתה, ודריוש נטש מלכותו לכורש מלך פרס בעודנו
חי (שם שם) וא"כ העביר דריוש טבעתו מעל ידו, ויתנה ליושב על כסאו, ונחתמו לפי זה
אגרות רבות בטבעת בירת מדי מידי בורש נחלת מלכותו; ויהי פירוש הפסוקים, כאשר נקשו
בניית הספרים כנכל מלאו שמה מגלה אחת, נחתמת נחתימת הבירה שבמדינת מדי וענין
בבירתא כלומר הנהוגה בבירתא ויהי תרגומו: (חונד עם פאגד זיך חוכטער דען זיגעז דער רעזידענטן
פאן דער זמערטשפט מדי, חיינע רחללע. ח. ז. ו. א.) ולפי שלבי יפג בפירוש הזה כי דבר מד
הוא

תרגום אשכנזי

עזרא ו

(ג) בשנת חדה לכורש מלכא
 כורש מלכא שם טעם בית
 אלהא בירושלם ביתא יתבנא
 אתר דידבתיין דבתיין ואשוהי
 מסובלין רומיה אמין שתין פתייה
 אמין שתין: (ד) נדבכין די-אבן
 גלל תלתא ונדבך די-אע חדת
 ונפקתא מן בית מלכא התיהב:
 (ה) ואף מאני בית-אלהא די

שריעבען וואר: (ג) אים ער-
 שטען יאהרע דעם קעניגס
 כורש, ערטהיילטע דער קע-
 ניג כורש בעפעהל, איין גאט-
 טעסהוז זיין צו ירושלים (ווי-
 דע), דיעזעס הויז ווערדע
 ערבוועט, אלס איין ארט,
 וואו מאן אפפער שלאכטעט,
 זיינע גרונדלאגען זאללען אונ-
 ערשיטטערליך זיין, זיינע הא-
 דע זעכציג עללען, אונד זיינע
 ברייטע זעכציג עללען. (ד) דיא
 טויערפֿיגען, אימטער דרייא
 פֿאן מארמאר, אונד איינע
 פֿאן האלץ, אונד דיא קאסטן
 זאללען אויס דעם קאניג.

ליבען פאלאסטע הערגעגעבען ווערדען. (ה) אויך דיא צום גאטטעסהויזע געהאריגען גע-
 רא

ר ש י

במזכה זכרון שלה: (ג) בית אלהא בירושלם. נבית אלהיו בירושלם מה יבא עליו הבית יבנה:
 אתר. שהוא מקום שזוכים שם זבח: ואשוהי. כמו ואשיא יחיטו (לעיל ד'): רומיה אשין
 שתין. רים הבית שזים אמה ושזים אמה רחבו: (ד) נדבכין. לשון כתלים וקירות. הנתלים
 היו של אבן גלל. מרמר"א בלע"ז. ונדבך. וכחל של עץ מדש מפנים כעניין בניין הבית
 אשר בנה שלמה: ונפקתא. והולאס לכורך הבית ולשאר דברים אשר לבית מתקן להם מבית
 המלך: (ה) ואף מאני. ואף בלי הקדש של בית האלהים של זה וכסף אשר נצרכה להם הולאס
 מן

ב א ו ר

הוא שתי מעליו בתרגומי ונטימי לשאר התרגומים ע"ל. (ג) בשנת חדה לכורש מלכא,
 ארבע מלות האלה היו כתובים על המגלה בעבר השני למען ידע פקיד האוצר מיד פאזיה
 שנה המכתב הזה, והמגלה התחילה כורש מלכא. בית אלהא, לדעת ידידי הסנס המתרגם
 חסר מלת להוא, ושיעורו בית אלהא להוא בירושלם (במקדס), הוא כלל ואחריו פרט וכן מתורגם.
 ואשוהי מסובלין, מלשון משא, כלומר היסודות יהיו ענים וזקוקים שיובלו שאת הננין שיבוא
 עליהם, ימים רבים, (רש"ד). רומה, כתב הראב"ע יותר גבוה מבנין הראשון של שלמה
 כי גבהו ה' שלשים אמה קומתו, וכן פתיה אשין שתין להיות הגובה והרוחב שזה, אשר לא
 כן היה בנין שלמה, כי שם היה הרוחב אך עשרים אמה אף שהקומה שלשים כמבואר מלכים
 (א' י"ג), והאורך לא זכר כי היה כמדף הראשונה, אולם מי יודע אם האמות שוות עכ"ל.
 (ד) נדבכין, רש"י פירש כתלים שהוא תרגם של טורים וגם לדעתו הענין שורות כתלים,
 וז"ל הרמב"ם בפירוש המשנה (פלים פרק ב' משנה ה') נבאר אמיתת שם הנדבך כי כבר
 נפל בו רעין רב לרכים, וזה, כי לבנאים שני לוחות באורך כל רוח כמו ו' אמות, ויעמידו
 לוח מכאן ולוח מכאן וביניהם מן המרחק אשר ירכו שישימו עיבי הכותל, עוד ימשכו ביניהם
 שני עטים ויקשרו אותם בקישורים עוד ישפנו העפר בין שתי הלוחות ויכו בכשילים עד שיגבה
 הכותל, ויקראו זה הכנאים אלט פיה וכל אחד מאלה הלוחות נקרא נדבך עכ"ל; ולכבר
 נפרש הכוונה כאן שהאמות שיבנו בין הלוחות האלה יסו"ג שורות ושורה אחת של עץ, ולכוונה
 האמת

דְּהִבָּהּ וְכִסְפָּא דִּי נְבוּכַדְנֶצַּר
 הַנֶּפֶק מִן־הַיְכָלָא דִּי־בִירוּשָׁלַם
 וְהַיְבֵל לְבַבְלָא יְהִיבוּן וְיִהְיֶה
 לְהַיְכָלָא דִּי־בִירוּשָׁלַם לְאַתְרָהּ
 וְתַחַת בְּבֵית אֱלֹהֵא: (ו) כֶּעַן
 תַּחֲנִי פַחַת עֲבַר־נְהַרָה שְׁתַּר
 בְּזוּנֵי וּכְנֹתְהוֹן אֶפְרַסְכִּיא דִּי
 בַּעֲבַר נְהַרָה רְחִיקִין הוּוּ מִן־
 תַּמָּה: (ז) שְׁבִקוּ לַעֲבִידַת בֵּית־
 אֱלֹהֵא דְךָ פַּחַת יְהוּדֵיא וּלְשַׁבִּי

ראטהע פֿאָן גאלד אונד זילבער
 וועלכע נבוכדנצר אויס דעם
 טעמפעל צו ירושלים גענאָמט
 מען, אונד נאך בכל געבראָכט
 האט, זאללען ציריקגעגעבען
 וועררען, דאָמיט דיעזעס (אזוי
 זעט) נאך דעם טעמפעל צו
 ירושלים, אָן זיינע עהעמאָה
 ליגע שטעללע קאָמטע, אונד
 דוא (ששכצר) זאללסט זיא
 אין דיעזעם גאָטטעסהיזע נייע.
 דערלעגען. (ו) נון תחני לאַנד.
 פֿלענער יענזייטס דעם
 שטראָהמעס, שתר, בזוני מיט
 דעם אָנהאנגע דער אפרסכיא
 טען יענזייטס דעם שטראָה.
 מעס! האַלטעט אייך פֿאָן דאָרט
 ענטפֿערנט. (ז) לאַססעט זור

תמים כתיב ויקים
 יהודיא

דיא אַרבייט אָן דיעזעם גאָטטעסהיזע דעם לאַנדפֿלענער דער יהודים אונד איהרען עלי.
 טע=

ר ש י

מן היכל שבירושלים והליכין לבבל: והיכל אשר הוליד: יהתיבון. יתנו: ויהך. ילך כל המעשה הזה
 להיכל אשר בירושלם למקומו: ותחת. ויהי מונח בנימו של הקב"ה: (ו) כען תחני וגו'.
 זו היא המצובה אשר השיב דריוש אל תחני ושתר בזוני: די בעבר נהרא. ללך ארץ ישראל
 שהוא עבר הנהר לאותן שנבל: רחיקין הוו מן תמה. רחוקים מהיו משם מניין בית המקדש
 שלא תרפו ידי עושי האלצה: (ז) דך. זה: פחת יהודיא. שלעוני היהודים יעשו דבר
 זה

ב א ו ר

הוצת נטה ידידי הנ"ל בתרגומו. (ה) יהתיבון, המשיבין (ראב"ע). ויהך, וילך כל להיכלא
 והמלה מיוחדת מן הרבים כמו כי יתן מים (הג"ל), והוא עד לעצמו על כוונתו כי הוא ז"ל
 כתב על כי יתן מים על זרע (ויקרא י"א ל"ח) וז"ל ובא המלה בלשון יחיד על מים וכן
 ומי נדה לא זרק עליו עב"ל, והנך רואה כראיה שהביא מן מי נדה לא זרק עליו (במדבר
 י"ט י"ג) שלא כוון הרב על פעל סתמי (כמו ששבו קלח) שהרי בפסוק הזה הקדים השם
 אל הפעל ואז לא יתכן שוב פעל סתמי בגודע למביני לשון, אבל כוונתו בי לפעמים יבוא
 השם בדברים והפעל ביחיד והכוונה על כל אחד מהם כמו כאן וכן בגות זעדה עלי שור
 (וכמו שאר הוא שם) ואם תהיה שם הקבוצן כמו מים שעורו מעט או מקנת ממנו. וחחה,
 כנגד ששנבר ידבר באגרת, והטעם חוריד או תניח אחה ששנבר בבית אלהא (לשון הרא"ב ע).
 והנה אמר יהתיבון בלשון רבים ותחת ביחיד כי הכלים המובלים לירושלים היו רבים אבל
 להשימם בהיכל ה' זאת היתה מפוקדת להנשיא לבד. (ו) רחיקין, מעמדו מרחוק מבלי
 להשיג על מלאכתם כי אף שהגדתי לכם את מדת הבית בגובהו ורחבו אין לכם לפקוד עין
 על זה ואם ישנו את המדה ישנו במהלם. (ז) פחת יהודיא, כתב הרא"ב בע הלמ"ד של
 לעבדות בית אלהא עומדת במקום שנים וכן הוא לפחת יהודה ע"ב; ויותר נראה
 שהלמ"ד מן ולשני יהוד' שנה לאחריה כמו ומיאה ולא במקדש (במדבר י"ב ט). והענין
 הניחו

יהודיא בית-אלהא דך יבנון
 על-אתרה: (ח) ומני שים טעם
 למה די-תעבדון עם-שבי
 יהודיא אלך למבנא בית-
 אלהא דך ומנכסי מלכא די
 מדת עבר נהרה אספרנא
 נפקתא ההוא מתיבא לגבריא
 אלך די-לא לבטלא: (ט) ומה
 השון ובני תורין ודכרין ואמרין
 לעלון ו לאלה שמיא חנטיין
 מלח ו חמר ומשח כמאמר
 כהניא די-בירושלם להוא

מתיבא

טעסטען הינגעהען, ויא זאל.
 לען דיעועס גאטטעסהוין אן
 זינער שטאטטע וויעדער
 אויפבויען. (ח) פאן מיר איוט
 פיעלמעהר בעפעהל ער.
 טהיילט, וואס איהר זעלבסט
 צו לייסטען האבט, נעכסט
 דיעוען עלטעסטען יהודה'ס
 אום דיעועס גאטטעסהוין
 אויפצובויען, דאס, פאן דען
 קאניגליכען גיטערן, דאן איוט
 פאן דען רענטען יענווייטס דעם
 שטראהמעס, דיווען מאנגערן.
 דיא קאסטען שלייניגסט געגע-
 בען ווערדען, דאמיט ויא ניכט
 אונטערבראכען ווערדען.
 (ט) אונד וואס זאגסט בענאט-
 היגעט ווירד, (טלס) יונגע
 שטיערע, ווירדער אונד לאמ-
 כער, אים דעם גאטטע דעם
 היממעלס צו אפפערן, (ווי

חיד) וויצען, זאלן, וויין אונד אהל, זאלל יענען, וויא עס דיא פריעסטער צוירושלים
 פער-

ר ש י

זה: ולשני יהודיא. ולזקני יהודים אני מלום: בית אלהא דך. בית אלהים זה: (ח) ומני
 שים טעם. וממני יהיה ליווי זה: למה די תעבדון. לאותו בנין המלכה אשר תעשו עם
 זקני יהודים האלה לננות ביתו של הקנ"ה: ומנכסי מלכא. מנכסי המלך יהיו עושים הבניין
 הזה: די מדת עבר נהרא. מן המס של עבר הנהר אשר למלך מדת מס כמו מנדה בלו
 והלך (לעיל ד'): אספרנה. מהרה יבנה הבניין אשרנה אשפלונוטמ"ט בלע"ז: נפקתא תהוא
 מתיבא. הוכחה תהיה נותנת לאנשים האלה אשר לא יחטלו משלכתן: (ט) ומה חשין-
 ומה שיהיו חוששין: ובני תורין. ובני בקר ואלים וכנשים לעלות לאלהי השמים. וחטיין
 לשלחות. ומלח לקרבנות ויין לנשכים. ושמן. למנחות כאשר יאמרו הכהנים אשר בירושלם
 יהי

ב א ו ר

הניחו את בנין הבית להם ואין לכם עסק בו וכאשר אמרנו. ביח אלהא, הוא הכלל שאחר
 הפרט, כלומר כל חפצי ורנוני הוא אך שהבית הזה תיסד וחכיון. (ח) למה, כמו שפירש רש"י,
 והענין כי על חננות הבית אין לכם להשקיף כלל, אבל הדבר אשר יש לכם בדבר הזה
 ע"ז שמתו טעם כי מנכסי מלכא וגומר וכו' של ומנכסי במקום כי, די מדת, כמו מנדה
 (לעיל ד' י"ג) ועיין שם בנאור, יז"ל הרד"ק כלומר המס שלוקח המלך בעבר הנהר תעשו
 במהרה ההולאה עכ"ל, ולדעתי חסר במלת מדת מ"ס השמוש בעבור פגישת שני אומות דומות
 כאשר הערנו כמה פעמים ושעור הכתוב ומנכסי מלכא (כלומר מהכנסות המלך) אשר מן מדת
 עבר נהרא וגומר. (ט) ומה הישרן, עיין דיחאל (ג' ע"ז), כמה שבארנו שם כי בן הענין
 כאן, כל דבר שדואגים עליו (חוק וואס זיח בעוקרנט, פערטעגטן זינד) והנה מה חשין הוא
 הכלל

ע ז ר א ו

מִתִּיהָב לָהֶם יוֹם בְּיוֹם דִּי-לֹא
שָׁלוֹ: (י) דִּי-לֵהוֹן מְהַקְרֵבִין
נִיהוּהוֹן לְאֵלֵה שְׁמִיָּא וּמְצִלִין
לְחַיֵּי מַלְכָּא וּבְנוּהֵי: (יא) וּמְנֵי
שְׁיִים מְעַם דִּי כָּל-אַנְשֵׁי דִי יְהֵשְׁנֵא
פְּתַנְמָא דְנָה יִתְנַסַּח אַע מִן-
בֵּיתָהּ וּזְקִיף יִתְמַתָּא עֲלֵהֵי
וּבֵיתָהּ נִוְלוּ יִתְעַבְדַּר עַל-דְּנָה:
(יב) וְאֵלֵהָא דִּי-שָׁכַן שְׁמָהּ תְּמָה
יִמְגַר כָּל-מֶדְךָ וְעַם דִּי וַיִּשְׁלַח
יְדָהּ לְהֵשְׁנֵיָא לְחַבְלָהּ בֵּית-

אלהא

ת ר ג ו מ א ש כ נ ו י פ ז

פֻּעַרְלֵאֲנַנְעוּן, טַאג פִּיר טַאג
גַעְגַעְכַען ווערדען, אָהנע צו
פֻּעַרְפֻּעַהֲלַען, (י) דַאָמִיט זיא
דַעם גַאָטטע דַעם הִימַמַעֲלַם
לִיעֲבֵלִיכַע אָפֻּפֻּעַר דַאָרְבֵּרִינֵי.
גַען אונד פִּיר דַאָז לַעֲכַען דַעם
קַענִיגִם אונד זײנער קִינְדֵער
בַעֲטַען מַאָנַען. (יא) עס ווירד
אַבַּעַר פֻּאָן מִיר אויך בַעֲפֻּעַהֲלַ
עֲרַטְהִיִּלַט, דַאָס, אִיזֵן יַע-
דַּעַר דַּעַר דִיעוּזַעס גַעכַאָטְמָה אִי-
בַּעֲרַטְרִיטַט, פֻּאָן דַעסֶסַען הוּז
אִיזֵן בַאֲלַקַען אַכְנַעֲרִיסֶסַען,
אונד נַאָדֶרַעס דִיעוּזַעס הוּז
דַעסְהַאֲלַב אִין שׁוּטְמַהוּיִפֻּעַן
פֻּעַרוּוַאָנְדֵעֲלַט אִיזֵט, דַּעַר-
זַעֲלַכַּע אױפֻּרֵעֵכְט דַאָרױף
אִיזֵנְגַעשְׁלַאָגֵן ווערדען זַאָלֵלֵי,
(יב) אִיבֵרִיגַענִם ווירד שַאָן יַע-

נַעַר גַאָטט, דַּעַר ווײנַען נַאָמַען דַאָרְט וואָהנַען לַאָסַט, שְׁטִירְצַען יַעֲרַען דַּעַר קַענִיגַע אונד
פֻּעַלְקַעַר, וועלכֶּער זײנַען הַאָנְד אױסֶשְׁטֵרַעקַט (דִיעִזַעס) צו אִיבַּעֲרַטְרַעֲטַען, אִים דִיעוּזַעס
(1) חֲנֻם טַחְנַרְפֻּפֻּחֵהוּן.

ר ש י

יְהִי נַחַן לְהַס דְּכַר יוֹם בְּיוֹמוֹ: דִּי לֹא שְׁלוּ- בְּלֹא דִיחֵי שַׁנְיָן דִישְׁטוּרְבִיר בְּלַע"ז: (י) דִי לְהוֹן-
לְמַעַן אֲשֶׁר יִהְיוּ מְקַרְבִּים יִתְחַוִּים לְאֵלֵהֵי הַשָּׁמַיִם וַיְהִיו מַחֲפִּלִּים עַל חַיֵּי הַמֶּלֶךְ וּבְנָיו: (יא) וּמְנֵי
שִׁים טַעַם. וּמְמֵי שִׁים לְיוּי וְשִׁמַּת דְּכַר אֲשֶׁר כָּל אֲדָם אֲשֶׁר יִשְׁנֶה דְּכַר זֶה: יִתְנַסַּח. יִחַרַב
עֲלֵיו מְנִיתוֹ שִׁיחַרְבַּ בְּיָמוֹ- יִתְנַסַּח כְּמוֹ וְנִסְחַס מַעַל הַאֲדָמָה (דְּכָרִים כ"ט): וּזְקִיף יִתְמַחַח
עֲלוּהֵי- וְעַן לְחַלּוּתוֹ עֲלָיו יִהְיֶה גְבוּהַ שִׁיחַלַה עַל הַעַץ: וּבֵיתָהּ נִוְלוּ יִתְעַבְדַּר. וּבֵיתוֹ יַעֲשֶׂה
אֲשַׁפֶּסַע עַל כַּךְ נִוְלוּ עַנְיֵן טִינוּף וּמַחֲרָאוֹת: (יב) וְאֵלֵהָא דִי שָׁכַן שְׁמִיָּהּ וְהַאֲלֵהִים אֲשֶׁר שָׁכַן שְׁמוֹ שֶׁס-
יִמְגַר וַיִּפְגַּר כָּל אוֹתוֹ מֶלֶךְ וְכַל אוֹתוֹ עַם אֲשֶׁר יִשְׁלַח יְדוֹ לְהַרְחִיב וּלְהַשְׁקִית בֵּיתוֹ זֶה שֶׁל ה' אֲשֶׁר

ב א ו ר

הַכֹּלל וְחַמ"נ יִפְרַשׁ בְּפִרְט מַה הֵמָּה הַדְּכָרִים הַנִּלְרַבִּים לַעֲבֹדַת בֵּית אֱלֹהִים. (יא) וּזְקִיף, כָּל
הַמְּפִרְשִׁים פִּרְשׁוּ שִׁיעַשׂוּ לוֹ עַן לְחַלּוּת עֲלָיו, אִוְלַם מַטַּעַם אֲמַרְתִּי בְּנִאוֹרֵי לְסַפֵּר דְּנִיִּאל
(כ' ה'), עַל הַדְּמִין חֲתַעַנְדוֹן וּבְחִיבוֹן נִוְלֵי יִתְשַׁמּוֹן ע"ש, גַּם בְּאֵן בְּחַרְתִּי בְּדֹרֶךְ אֲחֵר וְהוּא
כִּי זְקִיף הוּא שֶׁס וְהוֹרְאָתוֹ עַן גְבוּהַ שְׁעוּמַד לְנַס וְהוּא מִן זְקִיף בְּסוֹפִים בְּדַעַת הַרְד"ק וְדוּמָה
לְשׁוּרַשׁ סְקִיף (בְּאֲרַמִּית) שְׁעִינֵיו מִפְּתָן (עֵיזֵן עַרְוֶךְ), לְפִי שֶׁהַמְּפִתָן גְבוּהַ מִיחַר הַקְּרַקַּע;
וּיִתְמַחַח כּוּא מַעֲנִין הַהֲכָאָה (עַרְוֶךְ עַרְךְ מַח) (חֵיזִינְטְוַאָגֵעַן) וְהַכּוּוּנָה כִּי יִחַרְיֵבוּ הַבֵּית הַזֶּה
וּיִתְקַעוּ עַל תְּלוּ עַן גְבוּהַ (חֵיזִינְטְוַאָגֵעַן טַחְנַרְפֻּפֻּחֵהוּן) לְזַכַּר עוֹלַם כִּי הַבֵּית הַזֶּה נִחְרַב יַעַן בַּעֲלָיו
לֹא עָשׂוּ אֶת מַאֲמַר הַמֶּלֶךְ, וְחַמ"נ תּוֹרַה הוּי"ו שֶׁל וּבֵיתָהּ עַל זְמַן שְׁכַנְר עֲבַר כְּאֲשֶׁר בְּאֲרַנוּ כְּמָה
פַּעֲמִים בְּשֶׁם הַרְד"ק, וְהַעֲנִין כִּי אֲחֵרֵי שִׁיחַרְסוּ אֶת בֵּיתוֹ וַיִּשְׁמֹחוּ מִלְ עוֹלַם יְקִימוּ עֲלָיו הַאֲוֹת
הַזֶּה. (יב) וְאֵלֵהָא, הֵנֶסֶ יֵשׁ בִּזְוֶה תִּיבְחַת מַסְתַּרַת עַל הַמְּלַכִּים שֶׁהָיוּ לְפָנָיו וְעַל לְרֵי יְהוּדָה
אֲשֶׁר הִשְׁבִּיתוּ אֶת בְּנֵי הַבֵּית, וְאֲמַר כִּי ה' לֹא יִנְקַה אֶת אֲשֶׁר יִשְׁלַח יְדוֹ בְּבֵית הַקְּדוֹשׁ הַזֶּה-
לְהֵשְׁנֵיָא לְחַבְלָהּ, שְׁנֵי הַפַּעֲלִים מַחֲוִרִים עַנְיֵן, כְּלוּמַר אֲשֶׁר יִשְׁלַח יְדוֹ לְשַׁנוֹת דְּכַר לְמַעַן
עֲשׂוֹת

אלהא דך די־בירוּשלים אַנא
 דריוּש שמת טעם אַספרנא
 יתעבד: (יג) אַדין תַּחני פחת
 עבר־נהרה שתר־בוזני וכנותהון
 לקבל די־שלה דריוּש מלכא
 כנמא אַספרנא עבדו: (יד) וּשבי
 יהודיא בנין ומצרחין בנבואת
 חגי נביאה וזכריה בר־עדוא
 ובנו ושכללו מן־טעם אלה
 ישראל ומטעם כורש ודריוּש
 וארתחששתא מלך פרס:

ושיציא

דעם בעפעהלעדעם כורש דעם דריוּש אַדער ארתחששתא קעניגס פֿאַן פרס

ר ש י

אשר נירושלם: שמת טעם. שמת ליווי דבר זה אשר יעשה הנניין מהרה. עד כאן תשובתו של דריוש: (יג) כנמא. כאשר נאמר: אַספרנא עבדו. מהרה עשו: (יד) ושבי יהודיא. וזקני היהודים היו בונין ומללין במלאכתן כנבואת חגי וזכריה ובנו ויסדו את הנניין מן ליווי של אלהי ישראל ומראות כורש מלך פרס הראשון אשר הוחל יסוד הנניין בימיו ומראות דריוש זה מלך פרס: וארתחששתא. הוא דריוש ונקרא ארתחששתא על שם המדינה והמלכות כי כל מלכי פרס

ב א ו ר

עשות תכלה לבית אלהא. (יג) אדין, גם הספור הזה עד לקמן פסוק (י"ט) הועתק מספר הזכרונות למלכי פרס ועיין לעיל (ד' ו'), בנאור שם. כי אין ספק שתחני ושחר וגומר הגידו למלך בכתב כי נעשה פהגם המלך ולא נפל דבר ארצה, ולזה ספרו שכבר חגו חנוכה הבית והקריבו קרבנות כמאמר המלך (לעיל פסוק ט'), וכבר עמדו כהנים לעבודתם להקריב ניחומין לזלזל שמיא ומללין לחיי מלכא ובנוהי. (יד) בנבואח, עיין לעיל (ה' א') מה שהנאמי בשם ידידי החכם האתרגס כי בן תרגומו כאן. וארתחששתא, לדעת רש"י הוא דריוש ונקרא ארתחששתא על שם המדינה והמלכות, כי כל מלכי פרס נקראים כך כאשר כל מלכי מלכים נקראים פרעה ויהי' הוי"ו של וארתחששתא כמו ומנה אביו ואמו שהי' נקרא דריוש או ארתחששתא, וא"כ יבוא הפסוק הזה על מנונו בהשך עם הקודם. והראש"ע אמר ודריוש הוא הזקן המדי וארתחששתא הוא אשורוש למלכות דריוש הוא בן אשורוש וא"כ יכלול הספור הזה ימים רבים ולא היה זה מכתבי תחני — אולם כבר אמרתי לך בפירושי לספר דניאל כי עוד לא הפיץ אור הנקראת את עוני החושך אשר יסובבו מספר מלכי פרס ומדי וקורותיהם, לכן אחתי בדרך רש"י כי לזה יהי' סדר הכתובים על נכון כאשר פרשתי, ובכונן שם הראש"ע כביא

(טו) וְשִׁיְצִיא בֵּיתָהּ דְּנָה עַד יוֹם
 תִּלְתָּהּ לִירַח אֲדָר דִּי-הִיא שְׁנַת-
 שֵׁשׁ לְמַלְכוּת דְּרִיוּשׁ מַלְכָּא:
 (טז) וְעָבְדוּ בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל כַּהֲנִיָּא
 וְלוֹיָא וּשְׂאֵר בְּנֵי-גְלוּתָא חֲנַפְתָּ
 בֵּית-אֱלֹהָא דְנָה בְּחֲדוּרָה:
 (יז) וְהִקְרִיבוּ לְחֲנַפְתָּ בֵּית-אֱלֹהָא
 דְנָה תּוֹרִין מֵאָה דְכָרִין מֵאֲתִין
 אֲמַרִין אַרְבַּע מֵאָה וְצִפְרִי עוֹין
 לְחֲטִיָּא עַל-כָּל-יִשְׂרָאֵל הֲרִי-
 עֵשֶׁר לְמַנִּין שְׁבַטֵי יִשְׂרָאֵל:
 (יח) וְהִקִּימוּ כַּהֲנִיָּא בְּפִלְגְתָּהוֹן
 וְלוֹיָא בְּמַחְלַקְתָּהוֹן עַל-עֲבִידַת
 אֱלֹהָא דִּי בִירוּשָׁלַם כְּכַתְּבִ סֵפֶר
 מֹשֶׁה: (יט) וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי-הַגּוּלָּה
 אֶת-הַפֶּסַח בְּאַרְבַּעַה עֶשֶׂר
 לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן: (כ) כִּי הִטְהָרוּ

יחיר א' . לחטאה קרי . הכהנים

פרס . (טו) דיעוער טעמפעל
 וואורדע מיט דעם דריטטען
 טאגע דעם מאנאטהם אדר
 בעענדיגט, וועלכעס איזט דאז
 זעכסטע יאהר דער רעניערונג
 דעם קעניגס דרייש . (טז) דא
 פֿיערטען דיא קינדער ישראל'ס,
 דיא פריעסטער, לעוויטטען
 אונד דיא איבריגען אויס דער
 געפֿאנגענשאַפֿט, דיא איינע
 ווייהונג דיעזעס נאָטטעסחויי
 זעס מיט פֿר אַה ל י ס ק י י ט .
 (יז) אונד אַפֿפֿערטען צור איינע
 ווייהונג דיעזעס נאָטטעסחויי
 זעס הונדערט שטייערע, צווייא
 הונדערט ווידער, פֿיער הונט
 דערט לאַממער, אונד ציעַ
 גענבאָקע צום זינדאָפֿפֿער פֿיר
 גאַנץ ישראל צוועלף, נאָך אַנ
 צאהל דער שטאַממע ישראל'ס.
 (יח) זיא ¹ שטעללטען דיא
 פריעסטער נאָך איהרען
 אַרדנונגען, דיא לעוויטטען
 נאָך איהרען אַבטהיילונגען,
 צום נאָטטעסדיענסטע אין
 ירושלים, וויא עס אים בוכע
 משה'ס פֿאַרגעשריעבען איזט.
 (יט) דיא אייסדער געפֿאנגענע
 שאַפֿט, פֿערריכטעטען (כח)
 הער) דאז איבערשרייטונגכ

אַפֿפֿער אס פֿיערצעהנטען טאָגע דעם ערשטען מאָנאַטהם . (כ) דען, דיא פריעסטער אינד
¹ דיח פֿחֿלֿגעזעטלטען .

ר ש י

פרס היו נקראים כך כאשר כל מלכי מצרים נקראים פרעה: (טו) ושיציא ביתה דנה. וסוף
 משלום בית זה היה עד יום שלישי לחודש אדר שהיה שנת שש לדריוש המלך ומלך בניין הבית
 היה ארבע שנים: (יז) והקריבו לחנוכה. הקריבו לחנוכה בית זה קרבנות הללו הונאות
 שעה היתה: (יח) והקימו כהנים בפלוגתהון. שהיו הכהנים חלוקים בעבודתם וליים נמשמותם:
 (יט) את הפסח. עכשיו עשו ישראל את הפסח בי"ד בניסן זה הנא אחר אדר זה שהושלם

ב א ו ר

הניא לקמן דעת חז"ל ונראה שהסכים עמה. (טו) ושיציא, קן וסוף עיין ערוך ערך שן,
 ולדעת החכם געזעניוס הוא מן יכא (דער חויסגמנג) עיין ערך יכא. (יח) בפלגתהון,
 נדדף עס כמחלקתהון ומרגום של חלק פלי. וענין פלוגתא ידוע נדמו"ל ונצטרתי כינימיו
 ופליה

לעוויטטען האטטען זיך גערייט
 ניגעט; וויא איין מאן ווארען
 זיא אללע ריין; זיא שלאכטע-
 טען אלא דאז איבערשרייט
 טונגסאפפער, פיר אללע אויס
 דער געפאנגענשאפט, פיר
 איהרע ברודער, דיא פריע.
 סטער, אונד פיר זיך זעלבסט.
 (כא) דאן אסען עס, דיא קיני
 דער ישראל'ס, דיא אויסדער
 געפאנגענשאפט צוריק-
 געקעהרט ווארען, אונד אל-
 לע דיא זיך פאן דער אינרייניג-
 קייט דער לאנדעספאלקער צו
 איהנען אבגעוואנדערט האט.
 טען אום דען עוויגען, דען
 גאטט ישראל'ס אנצוכעטען.
 (כב) זיא היעלטען דאז פעסט
 דער אונגעזייערטען קיען זיע.
 בען טאגע אין פריידען, דען
 דער עוויגע האטטע זיא ער.

הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם כָּאֶחָד כָּל־
 טְהוֹרִים וַיִּשְׁחָטוּ הַפֶּסַח לְכָל-
 בְּנֵי הַגּוֹלָה וְלֵאחֵיהֶם הַכֹּהֲנִים
 וְלֵהֶם: (כא) וַיֹּאכְלוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל
 הַשְּׂבִיִּים מִהַגּוֹלָה וְכָל-הַנְּבִדָל
 מִטְּמֵאת גוֹיֵי-הָאָרֶץ אֲלֵהֶם
 לְדַרְשׁ לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל:
 (כב) וַיַּעֲשׂוּ חֲג־מִצּוֹת שִׁבְעַת יָמִים
 בְּשִׂמְחָה כִּי-שָׂמְחָם יְהוָה וְהִסֵּב
 לֵב מֶלֶךְ-אַשּׁוּר עֲלֵיהֶם לְחֹזֶק
 יָדֵיהֶם בְּמִלְאכַת בֵּית-הָאֱלֹהִים
 אֲרֵהִי יִשְׂרָאֵל:

ואחר

פרייעט, אונד איהנען דאז הערץ דעם אסירישען קעניגס צוגעווענדעט, דאס ער זיא
 ביא דער ארבייט דעם טעמפעלס דעם גאטטעם ישראל'ס אונטערשטיצטע.

נאך

ר ש י

בניין זו: (כ) ולהם. ולעזמם: (כא) וכל הנבדל. הם הנרים שנבדלו מטומאת העמים לידבק
 בישראל: (כב) והסב לב מלך אשור עליהם. והקב"ה הסב לב מלך אשור על ישראל היושבים
 בממשלתו בארץ אשור להחזיקם ולסייעם במלאכת בניין:

ואחר

ב א ו ר

נכלגה הארץ (בראשית י' כ"ה), פלג לאונס (תהלים נ"ה י'), וכן בא בדה"י (ב' ל"ה ב'),
 נמחלקותיכם, ושם (פסוק ה') לפלגות בית האבות. (ב) כאחד, לדעתי הנוונה כי התטתו
 יחדיו ביום אחד, ולדעת ידידי המכס המתרגם תהיה הנוונה באיש אחד כמו למעלה (ג' א'),
 וכן מתורגם. לכל בני הגולה, בשנת הכהנים ידבר כי בתחלה שחטו את פסזי העם שלא
 לעבד הכבוד, לללות ולהכין את פסחיהם ללרך הסעודה, ואח"כ את פסח אחיהם הכהנים
 ולנסוף עשו לעזמם. (בא) וכל הנבדל, הנוונה לדעתי על הכותים אשר הסתפזו אל בית
 יעקב ועבדו את אלהי ישראל באמת ובלבב תמים. (כב) מלך אשור, מלך סרם כי היה
 מושל בכל עבר הנהר, ולנוונה מיוחדת קראוהו פה מלך אשור כי מלכו אשור היו חמיד
 בעוברי ישראל ומהם המל הנלות הראשון ועתה העה ה' את לב מלך אשור לטובת עמו לחזק
 ידיהם וגומר (דברי הראב"ע).

ואחר

ז (א) וְאַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
 בְּמַלְכוֹת אֲרַחֲשֶׁמְתָא
 מֶלֶךְ-פָּרַס עֲזָרָא בֶן-שָׂרִיָּה בֶן-
 עֲזַרְיָה בֶן-חֶלְקִיָּה: (ב) בֶּן-שִׁקּוּם
 בֶּן-צְדוֹק בֶּן-אֲחִיטּוֹב: (ג) בֶּן-
 אֲמַרְיָה בֶן-עֲזַרְיָה בֶן-מְרִיּוֹת:
 (ד) בֶּן-זְרַחְיָה בֶן-עֲזִי בֶן-בְּקִי:
 (ה) בֶּן-אֲבִישׁוּעַ בֶּן-פִּינְחָס בֶּן-
 אֶלְעָזָר בֶּן-אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן הָרִאשׁוֹ:
 (ו) הוּא עֲזָרָא עָלָה מִבְּבֶל וְהוּא-
 סוֹפֵר מֶהִיר בְּתוֹרַת מֹשֶׁה אֲשֶׁר-
 נָתַן יְהוָה אֶל־הַיְיָ יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן-לוֹ
 הַמֶּלֶךְ כִּי-יְהוָה אֱלֹהָיו עָלָיו כֹּל

בקשחו

תרגום אשכנזי פט
 ז (א) נאך דיעוען בעגעבען-
 הייטען, אונטער דער
 רעגירונג דעם ארחהשסתא
 קעניגס פֿאַן פֿרס, וואָר עזרא
 דער זאָהן שריה'ס, דעם זאָה-
 נעם עזריה'ס, דעם זאָהנעם
 חלקה'ס, (ב) דעם זאָהנעם
 שלום'ס, דעם זאָהנעם צדוק'ס,
 דעם זאָהנעם אחיטוב'ס,
 (ג) דעם זאָהנעם אמריה'ס,
 דעם זאָהנעם עזריה'ס, דעם
 זאָהנעם עֲזִי מְרִיּוֹת, (ד) דעם
 זאָהנעם זרחיה'ס, דעם זאָה-
 נעם עזי'ס, דעם זאָהנעם
 כקיי'ס, (ה) דעם זאָהנעם
 אבישע'ס דעם זאָהנעם פנחס,
 דעם זאָהנעם אלעזר'ס, דעם
 זאָהנעם אהרן'ס, דעם אָבער-
 סטען פריעסטער'ס, (ו) וואָר
 אַלֹּאָ דיעוער עזרא הינויף גע-
 צאָגען, אויס בבל; דיעוער
 וואָר איין געשיקטער שריפֿט-
 געלעהרטער, אין דער לעהרע

משה'ס, וועלכע דער עוויגע דער גאטט ישראל'ס געגעבען האט, אונד דער קעניג גע-
 וועהרטע איהם, דא דיא האנד דעם עוויגען זיינעם גאטטעם איבער איהם וואלטעטע, אלל
 זיין

ר ש י

ז (א) ואחר הדברים האלה. של בנין הכית: ארחהשסתא. הוא דריוש: (ו) ויתן לו
 המלך. דריוש: כי ה' אלהיו עליו. כאשר לוב הקנ"ה עליו ומקרא מסוכס הוא ויתן

ב א ו ר

(א) ואחר הדברים האלה, יראה לי כי מבואר עד תחלת פרשה י"ד כתב עזרא בעלמו
 והמאסף מלך המגלה הזאת והעתיקה, ולכן ידבר תמיד בלשון מדבר בעדו, מן פסוק
 ב"ח בפרשה הזאת ואילך; ואם עד כה ידבר בלשון גוף נסתר, הנה הוא רק פתיחה למגלה
 (דיו חיינזייטונג) להניד על דרך הסופר מי הוא עזרא ומי נתן לידו. כעו והממשלה,
 וח"כ אין לנרר על מה נמשך אמר הדברים האלה, כי אולי היתה המגלה הזאת רק המסך
 (דיו פֿאַרשטעטלונג) מספורים אחרים אשר לא העלה המאסף על ספריו. ארחהשסתא,
 לדעת רוב המפרשים והמעתיקים אין חילוק בין ארחהשסתא ובין ארחהשסתא הנזכר לעיל,
 רק שנחלפו הדומות. (ה) הבהו הראש, כמו אמריהו בהן הראש (ד"ה ב' י"ט י"א), שענינו
 בהן הגדול, או שהוא כמו ראשון, לפי שהיה אהרן הכהן הראשון, וכן ראש חדשים ראשון הוא
 לנכס (שאת י"ב ב'), וכאשר תרגם הרמב"ם מן סס. (ו) סופר מהיר, מנס ומנין לתרגם
 ולנאר המאמרים בקלות, וחז"ל שמשו במלת סופרים על המכמים ע"ד כלל, כי נימים ההם
 היה מעשה הכתב יקר והאיש אשר ידע למשך צננט סיפר כנר היה מנעלי הידיעות ומאנשי
 המכמים. ויתן לו המלך, עיין פי' רש"י, גם נוכל לפרש כי ויתן לו עומד במקום שנים

בַּקִּשְׁתּוֹ: (ז) וַיַּעֲלוּ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 וּמִן־הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וְהַמְּשָׁרְתִים
 וְהַשְּׂעָרִים וְהַנְּתִינִים אֶל־יְרוּשָׁלַם
 בַּשְּׁנֵת־שִׁבְעַ לְאַרְהֶשְׁכַּתָּא
 הַמֶּלֶךְ: (ח) וַיָּבֵא יְרוּשָׁלַם בַּחֹדֶשׁ
 הַחֲמִישִׁי הִיא שְׁנַת הַשְּׁבִיעִית
 לְמֶלֶךְ: (ט) כִּי בָאֵחָד לַחֹדֶשׁ
 הָרִאשׁוֹן הוּא יוֹסֵד הַמַּעֲלָה מִבְּבֵל
 וּבָאֵחָד לַחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי בָא אֶל־
 יְרוּשָׁלַם כִּי־אֱלֹהֵי הַטּוֹבָה
 עָלָיו: (י) כִּי עֹזְרָא הֵכִין לְבָבוֹ
 לְדַרְשׁ אֶת־תּוֹרַת יְהוָה וּלְעֲשׂוֹת
 וּלְלַמֵּד בְּיִשְׂרָאֵל חֶק וּמִשְׁפָּט:
 (יא) וְזֶה פֶרֶשְׁגָן הַנְּשִׂהוֹן אֲשֶׁר נָתַן

זיין בענעהרען. (ז) עם צאנען &
 מעהרעו ע פאן דען קינדערן
 יש א"ם, פאן דען פריעכטערן
 לעוויטטען, זאנגערן, סהאר-
 ווארטערן אונד אונטערנעכע-
 נען (דיינערן דעם הייליגטהום)
 מיט הי ויף נאך ירושלים;
 דיעס וואר, אים זעבענטען
 יאהרע דעם קעניגס
 ארהחשכחא. (ח) ער קאם
 נאך ירושלים אים פינפטען
 מאנאטהע, דאז איזט אים
 זעבענטען יאהרע דיעזעם קע-
 ניגס. (ט) דען, אים ערשטען
 מאנע דעם ערשטען מא-
 נאטה'ס, וואר דער אנפאנג
 דעם ריקצונעם אויס בבבל, אונד
 אים ערשטען מאנע דעם פינפ-
 טען מאנאטהעס, קאם ער אין
 ירושלים אן, דאז דיא האנד
 זיינעם גאטטעס גיטיג איבער
 איהם וואלטעטע. (י) דען עזרא
 האטטע זיין הערץ דארויף גע-
 ריכטעט, דיא לעהרע דעם

המלך כ"ז

עוויגען צו ערפארשען אונד אויסצואיבען, אונד אין ישראל דאז געזינטן אונד רעכט צו
 לעהרען. (יא) אונד דיעזעם איזט דיא טרייע אבשריפט (דעם בריעפעס) וועלכע דער
 קע-

ר ש י

לו המלך כל בקשתו כיד ה' אלהיו עליו ואמרו רז'ל עזרא הוא מלאכי: (ז) בשנת שבע. היא
 שנה אחר חלום הכית: לארתחשסת'. הוא דריוס: (ח) בשנת החמישי. הוא חדש אב כי
 באחד לחדש ניסן אחר היום היתה חמלת עליהם מבבל ובאחד לחדש אב באו לירושלים:
 (ט) יוסד המעלה. יוסד חמלת העליה: כיד אלהיו. כאשר הלליחו יד הקב"ה שהיחס ידו
 טובה עליו להלליחו בדרבו: (י) כי עזרא וגו'. ועל כן הלך והלליח בדרבו שהרי עזרא הכין
 לבבו וגומר נוחן טעם לדבריו: (יא) וזה פרשגן. וזה פתשגן הכתב: ומקיו על ישראל.
 ואת

ב א ו ר

ושעורו ויחן לו המלך כיד ה' וגו' ויחן לו כל בקשתו. (ט) הוא יוסד המעלה, כתב הראב"ע שם סמוך
 והמכרת יוסד חשוב בטעון (איוב מ' יג), או שהיא במשקל זבול ע"כ, וכיוצא מנוררת כי הוא ז"ל יפרש
 הוא יוסד המעלה על עזרא שהוא היה ענת העולים כי הוא יעזם לעלות ואם כן יוסד איננו מן
 יוסד אשר ממנו השם גם בנפרד יוסד (היו"ד בשוא) כמו ערות יוסד (מנחיק ג' י"ב), אבל הוא
 שם מן סוד והיו"ד נוסף כמו יבול יקום, ואם כן כבר יחן שיהיה הנפרד יוסד על
 משקל עצום בטוח טמון או יוסד ע"מ זבול כי פועל ופעול שוים בסמיכות כנודע; אולם
 אצטנו הלכנו בעקבות רש"י כי יוסד הוא חמלה, עיין בדבריו. (י) כי, זאת היתה הסבה כי
 היתה יד ה' עלו לטובה, וכמה שכתב רש"י. (יא) פרשגן הגשחון, כבר מפורש

תרגום אשכנזי

נער האנד איוט, (טו) אינד
הינצוכרינגען זילבער אונד
גאלד, וועלכעס דער קעניג
אונד זיינע ראטהע, דעם גאט-
טע ישראל'ס, דעססען וואָה-
נונג צו ירושלים איוט גע-
שפענדעט האבען; (טז) וויא
אויך אללעס זילבער אונד גאלד
וועלכעס דוא אין דער גאנצען
פראַנץ בכל'ס פאַרפֿיני-
דעסט, דורך ריא פֿריינעכיג-
קייט דעם פֿאלקעס אינד דער
פריעסטער, דיא דעם טעם-
פעל איהרעס גאטטעס צו
ירושלים שפענדען. (יז) ריע-
זעם צו פֿאלגע, זאָלסט דוא
פֿיר דיעועס געלד, שטייערע,
וויידער אונד לאַטטער, נעכסט
דער דאָצו געהאָריגען שפייזע-
אונד טראַנקאָפֿערן אונגע-
זיימט קויפֿען, אינד זיא אויף
דעם אַלטאַרע, אים טעמפעל

עזרא ז

די בידך: (טו) ולהיבילה כסף ודהב
די מלכא ויעטוהי התנדבו
לאלה ישראל די בירושלים
משכנה: (טז) וכל כסף ודהב די
תהשכח בכל מדינת בכל עם
התנדבות עמא וכהניא מתנדבין
לבית אלהים די בירושלים:
(יז) כל קבל דנה אספרנא תקנא
בכספא דנה תורין דכרין אמרין
ומנהתהון ונסכיהון ותקרבהמו
על מדבתא די בית אלהים די
בירושלים: (יח) ומה די עליך ועל-

אחיך

ימיר י'

אייערעס גאטטעס צו ירושלים דארבריינגען. (יח) אונד וואָס (נחשט דעך) דיר אונד ריינען
בריי

ר ש י

אשר בידך: (טו) ולהיבילה. ולהוליך כסף וזהב של האלך ויועזויו אשר התנדבו לאלהי ישראל
לתקן ביתו אשר משכנו וביתו בירושלים: (טז) וכל כסף ודהב. וכל נדבת כסף וזהב אשר תאמץ
במדינת ככל עם אשר נדבת העם והכהנים אשר מתנדבים לביתו של הקב"ה אשר בירושלים
תוליך הכל לירושלים: (יז) כל קבל דנה. וכשגיל כך של עבודת האקדש מהרה תקנה בכסף
זה בקר וזילים וכנשים וזכרים ומנחות ונסכים ותקריבם על המזבח של הקב"ה: (יח) ומה
די עליך. ואשר ייטיב לך ולאחיך נמותר הכסף והזהב לעשות כרוננו של הקב"ה מעשו:

ב א ו ר

את שלומם ועונם על פי תורת אלהים אשר בידך כי הללחת האומה תלויה באמונתם, כי
העמים אשר לא ידעו את משפט אלהי הארץ שלח ה' בהם את האריות כמפורש בספר מלכים.
אולם ילידי החכם המתרגם נוטה בכונת הענין לדעתנו ובפירוש המלות יאמר כי מלת
לנקיה מחוברת אל ברת וגומר וענין על יהוד על אודות יהוד, כלומר כי אלה נשלחת
ממני לבקר בעין בקרת את דת אלהי ישראל אשר בידך לאשן יהודה רכוננו לומר למען הפיץ
בנאורך ובפירושך תור חורה ואמונה בקרב העם כי הללחת האומה תלויה ביראת ה' עכ"ל,
וכן מתורגם. (טו) כסף ודהב, יראה לי כי לכיונה מיוחדת הזכיר המלך פה כי יש בידם
כסף וזהב מאת גזוי המלך והיועלים וגם מאשר המתנדבים לבית אלהים, וזה למען ישגיתו
שרי המדינות והפסדות על עולי הגולה שכל יבואו אודדים עליהם, כי נספס וזהבם הוא
מאוכר המלך וגם היא קלג לה' אלהי ישראל, ובאשר מסורש לקטן פרשה ח' (פסוק כ"א)
וב"ב כי פסד עוזא מאוכרים ואודדים. (יז) כל קבל דנה, עתה ישים המלך דברו אל עוזא,
יען הכסף הזה הוקדש לה', לכן אל תאחר לקנות תורין וגומר. תקנא, כמו תקנה בעברית.

אֲחִידִי יֵטֵב בְּשָׂאֵר כִּסְפֵּי וְדַהֲבָה
 לְמַעַבְדֵי כָרְעוֹת אֱלֹהִים הַתְּעַבְדוּן:
 (יט) וּמֵאֲנִיָּא דִּי־מִתִּיהִבִין לָךְ
 לְפִלְחֵן בֵּית אֱלֹהֵי הַשָּׁלָם קָדָם
 אֱלֹהֵי רוּשְׁלָם: (כ) וּשְׂאֵר חֲשָׁחוֹת
 בֵּית אֱלֹהֵי דִי יִפְלֵ לָךְ לְמִנְתָן
 תִּנְתָן מִן־בֵּית גְּנֹזֵי מַלְכָּא:
 (כא) וּמְנֵי אָנְרָה אֲרַתְחַשְׁתָּא
 מַלְכָּא שִׁים טַעַם לְכָל גְּזַבְרֵיָא דִּי
 בְּעֵבֶר נִהְרָה דִּי כָל־דִּי יִשְׁאַלְנָכוּן
 עֲזָרָא כִּהְנָא סִפֵּר דָּתָא דִּי־אֱלֹהֵי
 שְׁמִיָּא אֲסַפְּרָנָא יְתַעַבְדֵּי: (כב) עַד־

ד'מ"ח

כספ

ימיר

ברידערן גוט דינקט, מיט דעם
 איבריגען זילבער אונד גאלדע
 צוטהון, דאן קענט איהר
 נאך דעם וויללען אייערעם
 גאטטעס טהון. (יט) אויך דיא
 געראטהע, דיא דיר צום דיענע
 סטע דעם טעמפעלס דיינעם
 גאטטעס איבערגעבען ווער-
 דען, לאס (י) פאך דעם גאטטע
 צו ירושלים (כ) אויס-
 בעסערן. (כ) אויך דאן איב-
 ריגע נאטטהגע דעם טעמפעלס
 דיינעם גאטטעס, וועלכעס
 דיר אויסצוגעבען פארפעללט,
 קאננסט דוא פאן דער קעניג,
 ליכען שאטצקאמער אויסגע-
 בען. (כא) פאן טיר דעם קעניג
 גע ארתחשסתא ווירד דאזער
 אללען רענטמייסערן יענ-
 זייטס דעם שטראהמעס בע-
 פעהל ערטהיילט, דאס אל-
 לעס וואס עזרא דער פריעסטער, דער דאן געזעטץ פאם גאטטע דעם היממעלס
 לעהרט, פאן אייך פארדערן ווירד, שליינגסט געטהאן ווערע, (כב) (כעהליך) ביו
 הונדערט

1) פאם חייניגע דספאן חוין דער ריזע לעברתקען דער בעטעדיגט ווירדן.
 2) ד. ה. ווען דוח טון חין ירושלים חנגעוהנגט זיין, זונד דען טעמפעל, האס דען בירג'י
 כען זין גאטטעס פאך חויען הטבען ווירסט, (רעדענסהרט).

ר ש י

(יט) ומא:יא. וכלים הנחנים לך לעבודתו של הקב"ה שלם לפני הקב"ה בירושלים: (כ) ושאר-
 חשוחות. ושאר כריכות שחלטוך לביחו של הקב"ה לקנות אשר יסיה לך לימן הדמים חחן
 מאוכר המלך: (כא) ומני חנה. וממני אני דריוש המלך יולא זווי ורשות לכל הגזברים אשר
 נעבר הנהר לנד ארץ ישראל המקבלים מסים שלי מן האומות אשר כל דבר שיאלל לכס עזרא
 הכהן סופר החורה של הקב"ה מהרה יעשה שלא יעכבו את אלתו עד מאה ככרים של כסף
 לקנות קרבות ומאה כורין חטין למנחות ועד מאה מדות יין לנסכים ומאה של שמן לבלי

ב א ו ר

(יה) בשאר כספא, הנה לרכי המזבח קודמים לכל דבר, כי היה חפץ המלך שיקריבו
 קרבנות נעדרו ובעד ביחו נכזכר לעיל (ו' י'), ואח"כ יעשו כסף הנשאר באות נפסס כסף
 אלהי ישראל. (יט) השלם, החנס רש"ד באר לשון מלוא והשלמה וענינו נתינה נמלואה
 נענין ומלאום למלך (ש"א י"ח כ"ז), ע"כ. וכן נראה דעת רש"י; אולם לדעתי הענין שאס
 מטלטול הדוך ישננו איוהו מהכלים הנחונים לך חמה חתקנס ומשליטס. (כ) חשוחה,
 נבר מכואר מן חשמן, די יפל לך, אשר יקרה לך למת, כי השרש נפל יש לו כל הוראות
 המסתעפים מענין נפילה, לכן ואמר איך יפול הדבר (רות ג' י"ח) (וויה דוח זחכע
 חויספאולט), ויפל הכיח (שופטים י"ו ל') (חייגפאולט), יפול אל אדניו (דה"א י"ב י"ט) (לופאולט), ועוד
 ידים כאלה, ובאן הוא (פאפאולט). מן ביח, סן האובר אשר אצרו שרי המדינות מא-

הונדערט טאלענטע י' ויל-
 בער, הונדערט כור ווייצען,
 הונדערט בת וויין, הונדערט
 בת אהל, אונד זאלץ אהנע
 פֿאַרשריפֿט. (נג) אַללעס,
 וואָס פֿאַם גאַטטע דעם הימ-
 מעלס בעפֿאַהלען איזט, וואָלל
 פֿיר ווינען טעמפעל שלייניגסט
 געשעהען, דען, וואָצו זאָלל
 דער צאָרן (גִּטְטֵעַם) אויסברע-
 כֵּען, איבער דאָז רייך, דען
 קעניג אונד ווינע קינדער?
 (כד) אויך טהיו וויר אויך קונד,
 דאַס ניטמאָנד ערמאַכטיגט
 זיין, דען פֿריעסטערן, לע-
 וויטטען, זאָנגערן, טהאַר-
 וואָרטערן, אונטערגעבענען,
 אונד זאָנסטיגען ריענערן דיע-
 זעם גאַטטעטהויעס, שטיי-
 ער, געלייטסגעדל אונד וועג-
 צאָלל אויפֿצולעגען. (כה) אונד
 דוא עזרא, זעטצע נאָך דיינער

כֶּסֶף כִּכְרֵי מֵאָה וְעַד-חֲנֻמִּין
 כֹּזְרִין מֵאָה וְעַד-חֲמֵר בִּתְיִן מֵאָה
 וְעַד-בִּתְיִן מִשָּׁה מֵאָה וּמֶלֶח דִּי-
 לֹא כֹתָב: (נג) כָּל-דִּי מִן-טַעַם
 אֱלֹהֵי שְׁמַיָא יִחְעַבְד אֲדַרְזֵא
 לְבֵית אֱלֹהֵי שְׁמַיָא דִּי-לְמָה לְהוּא
 קִצְף עַל-מַלְכוּת מַלְכָא וּבְנוּהִי:
 (כד) וְרַכְס מְהוּדַעִין דִּי כָל-כְּהֻנַּיָא
 וְלוּיָא זְמַרְיָא תַרְעִיָא נְתִינִיָא
 וּפְרֻחֵי בֵית אֱלֹהֵי מְנַדְהָ בְלוּ
 וְהִלְךְ לֹא שְׁלִיט לְמַרְמָא עֲלֵיהֶם:
 (כה) וְאַנְתָּ עֲזָרָא כְּחֻכְמַת אֱלֹהֵךְ
 דִּי-בִידְךָ מְנִי שְׁפִטִין וְדִיגִין דִּי
 לחון

גאַטטליכען ווייהייט, דיא דוא בעזיצעסט, אַכריגקייטען אונד ריכטער איין, וועלכע דעם
 גע-

1) טחנעכט חיזט חיינע רעכנונגסחיכלע חזיק חיון געוויכט דעם חזטערטהוים, ערסטערע
 פֿון זעהר חזם 900 טהחזערן, זעלטערעס עטוומס זעהר חזם 53 פֿפונד 27 זקטה.

ר ש י

מנחות ומלח לקרבנות בעין שנאמר (ויקרא ב') וכל קרבן מנחתך במלח תמלח: (כב) די
 לאן כתב. ומלח שאין כתב בו מדה יתנו ככל הכורך: (כג) כל די מן טעם. כל אשר יהיו
 מרשותו של הקב"ה וכיווי יעשה בזריות נחות המלך לביחוש של הקב"ה: אדרזא. חותם בלשון ערב:
 די למה ליהוי. אשר למה יהיה קצף על מלכות המלך ובניו ועל כן יתנו הגזברים כל לרכי הבית:
 (כד) ולכוס מהודעין. ולכס אנו מודיעים אשר כל הכהנים והלוים המשוררים והשוערים והנתינים
 שהם חוטבי עלים ושואבי מים למזבח ועובדים בבית זה של הקב"ה לא ישלוט אדם עליהם
 להשליך עליהם מים וכסף גולגולת אלא יהיו בני חורין מעבודת המלך: (כה) ואנת עזרא נחמת
 אלהך די בידך. ואמה עזרא כפי חכמת אלהך אשר בדיך יותר מן הסופטים והדיינים שהם דנין

ב א ר

המס מעברו הנהר כי מני וגומר. (כב) בהין, מדה לח ומקורו בעברית שהרי כבר נאמר
 במלכים (א' ז' כ"ו) אלפים בת יכיל, וכן (שם שם ל"ח) ארבעים בת. (כג) אדרזא, רש"י
 פירש נחות המלך; אולם הראב"ע והרד"ק ובעל הערוך פותרים שהוא זריות ומכירות
 וזה נכון לפי הענין ועיין בהערות לספר הערוך ערך דרו לידדי נעל מערכי לשון.
 (כד) ופלהי, ענדי בית אלהים נענין לפלחן בית אלהך. (לעיל י"ט). (כה) מני שפטין, בזה
 כבר הרים המלך את קרן יהודה? להיחוס כאחד העמים לדין ולשפוט על פי חקי דתם

ע ז ר א ז

להזן ד'אנין לכל-עמא די בעבר
נהרה לכל-ידעי דתי אלהך ודי
לאידע תהודעון: (כו) וכל-די-לא
הוא עבד דתא די-אלהך ודתא
די מלכא אספרנא דינה להוא
מתעבד מניה הן למות הן לשרשו
הן-לעגש נכסין וד'אסורין:
(כז) ברוך יהוה אלהי אבותינו
אשר נתן כזאת בלב המלך
דפאר את-בית יהוה אשר
בירושלים: (כח) ועלי הטה חסד

דינין קרי. לשרשי קרי. לפני

תרגום אשכנזי צב

געזאמטען פאלקע יענייטס
דעם שטראהמעס, אללען
נעהמליך, דיא דיא געזעטצע
דיינעם גאטטעס אנערקענען,
רעכט שפרעכען, אונד ווער
זיא ניכט קעננט. דעם מאכעט
זיא בעקאננט. (כו) דעריעני-
געאכער, דער דאז געזעטץ
דיינעם גאטטעס, אונד דאז
געזעץ דעם קעניגס ניכט בע-
פאלגען ווירד, אן דעם זאל
שלייניגסט רעכט געאיכט
ווערדען, עס זייא צים טאדע,
עס זייא צור אויסטילגונג, עס
זייא צור בוסע אס פערמאגען
אדער צים געפאנגניססע."
(כז) געלאכט זייא דער עוויגע
דער גאטט אונזערער פאטער,
דער זאלכעס דעם קעניגע
אינס הערץ געגעבען, אום דען
טעמפעל דעם עוויגען אין ירושלים צו פעהרערליכען; (כח) אונד דער מיר דיא גנאדע
דעם

ר ש י

בל העם שנעבר הנהר לזד ארץ ישראל עם יודעי התורה: ודי לא ידע. והסיפט אשר לא
ידע לסיפט תודיעו לו המשפט לעשותו: (כו) וכל די לא להוי עניד. וכל אשר לא היה עושה
דמו של הקב"ה ודת המלך עהרה שיעבד הדין והמשפט: דינה. הדין יעשה ממני מן המעבד
משפט אס למיתה יהרג: הן לשרושי. אס לעקרו מן העולם אותו ואת זרעו ואת משפחתו
לשרושי דישראלני"ר בלע"ז: הן לענוש נכסין. אס לענוש בממון: ולאסורין. או לייסרו
בייסורים. עד כאן מכתב האגרת אשר נתן דרוש המלך לעזרא הסופר למען יסאהו לירושלים
להראותו אל הכהנים והלוים וגזברי המלך למען יחזיקו לקיים המלות ולעבוד ה' נבית המקדש
ולשאר התורה כמשפט: (כו) ברוך ה'. כך כתב עזרא בספרו כאשר נתן הודאה להקב"ה:
ויעלו

ב א ו ר

ושפטי תורת אבותיהם, מבלי הנרח לדון לפני שופטי עם אחר. לכל ידעי, הוא באור
של לכל עמא די בעבר נהרה, כלומר לאותם היודעים דתי אלהך והמה בני ישראל בני שאר
האומות שהיו בעבר הנהר בוודאי לא היו סרים למשמעת עזרא ושופטי עם ישראל, ויהיה
ידעי מענין הברה (חנערקענען) וכן חרגס החכם רש"ד אך לא באר לנו דעתו. ודי לא ידעי
זוה נתן לו רשות ללמד תורת ה' גם ליחר גויי הארצות ולהכניסם חמת בופי אמונת
ישראל אס ופלו בה כנ"ל כוונת הנתוב. (כו) לשרשו, הראב"ע פירוש שיהי' נקרא מארץ
מולדתו כי יגרשהו מארצו — אבל לא יהיה מדריך ההדרגה (שטייגערונג) להזכיר תחלה
האיכה ואת"כ הנירוש, כי מהמאמר הנא לענוש נכסין ולאסורין נראה שאומר הסדר מן הקל
אל החמור כי ענוש הגוף קשה מעונש ממון, לזה גמרתו בדעת רש"י ור"ק לשרא אותו מן
האיץ שלא להניח לו שום שארית וזכר כי ישמיד אותו ואת כל זרעו. (כו) ברוך, מעמה יתחילו

דעם קעניגס, וינער ראטהע, אונד אללער מאכטיגען פיר- שטען דעם קעניגס צוגע- וואנדט האט; איך פיהלטע מיך געשמארקט, דא דיא האנד דעם עויגען מיינעס גאטטעס איבער מיר וואלטע- טע, אונד פערואממעלטע דיא היפטער אויס ישראל, אום מיט מיר הינויף צו ציעהען- ח (ה) פאלגענדעס זינד דיא פאמיליענהייפטער נעכסט אנגאבע דעם גע- שלעכטסרעניסטער'ס דע- רער, דיא מיט מיר אונטער דער רעגירונג ארתחשסתא'ס קעניגס פאן בכל הינויף צאגען- (ג) פאן דען נאכקאממען דעם פנחס גרשם, פאן דען נאכ- קאממען איתמר'ס דינאל, פאן דען נאכקאממען דויד'ס, חטוש, (ג) פאן דען נאכקאמ- מען שכניה'ס, דער פאן דען נאכקאממען פרעש וואר, זכריה, אונד מיט איהם צעהל-

לפני המלך ויועציו ולכל שרי המלך הגברים ואני התחזקתי כיד יהוה אלהי עלי ואקבצה מישראל ראשים לעלות עמי:

ח (ח) ואלה ראשי אבותיהם והתיחשם העלים עמי במלכות ארתחשסתא המלך מבבל: (ג) מבני פינחס גרשם מבני איתמר דינאל מבני דויד חטוש: (ג) מבני שכניה מבני פרעש זכריה ועמו התיחשם לזכרים מאה וחמשים: (ד) מבני פחת מואב אליהועיני בן זרחיה ועמו מאתים הזכרים: (ה) מבני שכניה בן יחזיאל ועמו שלש מאות

טע טאן אן מאננספערואנען הונדערט אונד פינפציג. (ד) פאן דען נאכקאממען דעם לאנדפאלעגערס מואב'ס אליהועיני זאָהן זרחיה'ס, אונד מיט איהם צווייא הונדערט מאננספערואנען. (ה) פאן דען נאכקאממען שכניה'ס, בן יחזיאל אונד מיט איהם דרייא הונ-

ר ש י

(כח) ויועליו. הם שנעה רואי פני המלך הן שנעה יעטוהו של מעלה: כיד ה' אלהי עלי. כאשר היתה עזרתו של הקב"ה עלי וקננתי מישראל הנשאלים כנבל ראשי אבות וגדולים לעלות עמי מנבל:

ח (א) ואלה ראשי אבותיהם. של עולים: והתיחשם. זאת יחוסם אשר היו מתיחסים בהם: ארתחשסתא. הוא דרוש: (ג) מבני שכניה מבני פרעש. משפחה אחת היא זכריה'ס הוא ראש המשפחה: ועמו. ועם שלו פיו מתיחסים הזכרים של משפחתו:

עכד

ב א ו ר

דברי המגלה אשר נתב עזרא וכאשר בארונו לעיל. (כח) ולכל שרי, הפירוש ולפני כל שרי (הראש"ע).

ח (א) העולים עמי, מלכד אלה אשר עלו עם זרובבל בפעם הראשון הזכרים לעיל פרשם ב'. (ג) מבני שכניה, אשר היה מבני פרעש זכריה הראש ועמו התיחשו, ואמר בן להבדילו

מֵאוֹת הַזְּכוּרִים: (ו) וּמִבְּנֵי עֲדֵיךָ
 עֶבֶד בְּן־יִזְבֵּחַ וְעַמּוֹ חַמְשִׁים
 הַזְּכוּרִים: (ז) וּמִבְּנֵי עֵילָם יִשְׁעִיה
 בֶּן־עַתְלִיָּה וְעַמּוֹ שִׁבְעִים הַזְּכוּרִים:
 (ח) וּמִבְּנֵי שְׁפֹטִיה זְבֻדִּיה בֶּן־
 מִיכָאֵל וְעַמּוֹ שְׁמֹנִים הַזְּכוּרִים:
 (ט) מִבְּנֵי יוֹאָב עֶבֶד־יהוָה בֶּן־יְחִיאֵל
 וְעַמּוֹ מֵאֹתִים וּשְׁמֹנֶה עָשָׂר
 הַזְּכוּרִים: (י) וּמִבְּנֵי שְׁלוֹמִית
 בֶּן־יוֹסֵפִיה וְעַמּוֹ מֵאָה וְשִׁשִּׁים
 הַזְּכוּרִים: (יא) וּמִבְּנֵי בְּבִי זְכוּרִיה
 בֶּן־רִבְבִי וְעַמּוֹ עֶשְׂרִים וּשְׁמֹנֶה
 הַזְּכוּרִים: (יב) וּמִבְּנֵי עֲזָרָה יוֹחָנָן
 בֶּן־הַקָּטָן וְעַמּוֹ מֵאָה וְעֶשְׂרֵה
 הַזְּכוּרִים: (יג) וּמִבְּנֵי אֲדֹנֵיקָם
 אַחֲרָנִים וְאַלֶּה שְׁמוֹתֵם אֱלִיפֶלֶט

הונדערט מאַננספערזאָנען .
 (ו) פֿאַן דען נאַכקאַממען
 עדין'ס, עבד זאָהן יונתו'ס אונד
 מיט איהם פֿינפֿציג מאַננס=
 פערזאָנען . (ז) פֿאַן דען נאַכ=
 קאַממען עילם'ס, ישעיה זאָהן
 עתליה'ס אונד מיט איהם זיעב=
 ציג מאַננספערזאָנען . (ח) פֿאַן
 דען נאַכקאַממען שפּטיה'ס,
 זבדיה זאָהן מיכאל'ס אונד מיט
 איהם אַכטציג מאַננספערזאָ=
 נען . (ט) פֿאַן דען נאַכקאַמ=
 מען יואב'ס, עבדיה זאָהן
 יחיא'ל'ס אונד מיט איהם
 צווייג הונדערט אַכטצעהן
 מאַננספערזאָנען . (י) פֿאַן דען
 נאַכקאַממען שלומית, בן
 יוספיה אונד מיט איהם הונ=
 דערט אונד זעכציג מאַננס=
 פערזאָנען . (יא) פֿאַן דען נאַכ=
 קאַממען בכי'ס, זכריה זאָהן
 בכי'ס אונד מיט איהם אַכט
 אונד צוואַנציג מאַננספערזאָ=
 נען . (יב) פֿאַן דען נאַכקאַממען
 עזר'ס, יוחנן זאָהן הקטן'ס
 אונד מיט איהם הונדערט אונד
 צעהן מאַננספערזאָנען . (יג) פֿאַן דען נאַכקאַממען אדניקם'ס דיא לעטצטען וועלכע היעסען,
 אליפלט

יעואל

ר ש י

(ו) עבד בן יונתן. כך שמו: (יג) אחרונים. שהיו אחרוני' ללכת אחרי עזרא:

ב א ו ר

להבדילו מן שכניה בן יחזיאל לקמן פסוק ה' (מדברי הראב"ע). (י) בן יוספיה, אמר הראב"ע
 לא הזכיר שמו כאחרים ואולי היה שמו כך, ואף שבא בשתי מלות כבר מכינו כיוצא בזה ונפרט
 שכן הנה מחוברות במק"ף. (יג) אחרנים, רש"י פי' שהיו האחרונים ללכת אחרי עזרא ע"כ,
 וא"כ הזכיר זה לגנאי כי אמרו ללכת; והמכס רש"ד אמר והזכיר זה, לפי שעלו כבר ממשפחה
 הזאת עם העלות הגילה בפעם הראשון (לעיל ב' י"ג). אולם יקשה הלוא רוב המשפחות
 הזוכרים כבר נא זכרם שם, ומדוע העיר רק כהן שהם האחרונים? ולכן לדעתי הענין הוא,
 כי מכל המשפחות אשר זכר, עוד נשארו מהם אנשים בארץ מגוריהם כנכל אשר לא עלו גם
 בפעם הזה, אבל מבני אדוניקם לא נשאר עתה עד אחד כנכל כי כלם עלו, ויחורגם (דיו
 אטלטען). והנה חסר ה"א הדעת כי ראוי האחרונים, אך בעבור פגישת שלשה אומות גרוות
 (ואם נחשב גם הרי"ג לגרונית נדעת יש מהמדקדקים יהיו מספרם ארבעה) לכן נשמטה הה"א
 כאשר

יעזראל ושמעיה ועמהם ששים
 הזכרים: (יד) ומבני בגוי עותי
 וזכור ועמהם שבעים הזכרים:
 (טו) ואקבצם אל-הנהר הבא
 אל-אהוא ונחנה שם ימים
 שלשה ואבינה בעם ובכהנים
 ומבני לוי לא-מצאתי שם:
 (טז) ואשרחה לאליעזר לאריאל
 לשמעיה ולאנתן וליריב
 ולאנתן ולנתן ולזכריה
 ולמשלם ראשים וליויריב
 ולאנתן מבינים: (יז) ואוצאה

אליפלט, יעזאל אונד שמעיה
 אונד מיט איהנען ועבציו
 מאננספערזאנען. (יד) פאן
 דען נאכקאטמען בנוי'ם, עותי
 אונד זכור אונד מיט איהנען
 זי עבציו מאננספערזאנען.
 (טו) איך פערזאממעלטע זיא
 אן דעם פלוססע דער אין דען
 (סטרוקת) אהוא לייפט, וויר
 לאגערטען דאזעלכסט דרייא
 טאגע, איך כוסטערטע דאז
 פאלק אונד דיא פריעסטער
 דורך, אונד דא איך דאזעלכסט
 קיינען פאן דען זאנהנען לוי'ם
 פאנד; (טז) זא זאנדטע איך
 נאך אליעזר, אריאל, שמעיה
 אלנתן, יריב, אלנתן, נתן,
 זכריה, משלם, דען הייפטערן,
 אונד נאך וויריב אונד אלנתן
 דען וויזען. (יז) אונד נאב

יעזאל קיי. וזכור קיי. ואציה קיי. אוחם

ר ש י

(טו) אל הנהר הבא. אל הנהר הנובע: אל אהוא. אל אוחו הנהר: ונחנה שם. והיו חנויים שם:
 ואבינה בעם. נחתי לני להבין בעם אשר נקבלו עמי: (טז) ואשלחה לאליעזר וגו'. ראשים גדולי: מבניו.
 חכמים היו: (יז) ואזוה אוחם וגו'. שלמים וכוותי לדבר אל אדו שהוא גדול וחשוב אשר
 נכספיו

ב א ו ר

כאשר הערנו ע"ז הרבה פעמים. (טו) הנהר הבא אל אהוא, הנכון שאין זה שם מקום כאשר
 חשבו קלת רק הוא שם נהר, ונמו שפירש"י אל הנהר הנובע אל אהוא אל אוחו הנהר והיה
 הנהר הזה אשר שפך מימיו אל אהוא בלתי נודע בשם לכן הגביל אוחו בשם הנהר הגדול אהוא,
 ומה שאמר להלן (כ"א) על הנהר אהוא, הנה נאמר כי אחרי אשר ישן שלשת ימים על הנהר
 הבא אל אהוא ואסף אליו הלויים במנואר, היה הולך ונסוע עד הנהר אהוא עלמו ושם קרא
 לוס, וכן נראה דעת הראש"ע שהוא שם נהר ולא עיר, שהרי כתב לקמן על הנהר אהוא חסר
 הנוסמך כי ראוי על הנהר נהר אהוא; ולדעת המפרשים שהוא שם מקום לריכס אנו למלאות
 החסרון על הנהר אלל אהוא ואז אין מקום לסמיכות כנודע. (טז) ואשלחה, אמר הראש"ע
 הם היו שלמים והלמ"ד היא המורה על הענס וטעמו לעלם אליעזר והזכרים ע"כ, בוונתו
 כמו שכתב הרד"ק במכלול בשמוש הלמ"ד וז"ל: ויש (למ"ד) שמירה על העלם עלמו כמו מלת
 את ויספיק הענין זולתה, עיין בדבריו כי הביא משלים רבים לזה, אולם נאן יותר נראה כי
 הכוונה שלם להניחם לפניו (ער טיקטע נאך חידנען), כי כן שמוש הלמ"ד בכמה מקומות (עיין
 ספר המלים להכנס געזעניוס בתחלת פוח למ"ד). והנה הפסוק הזה מחובר אל שלפניו, כי
 שעורו כאשר בינותי בעם ולא מלאתי מן הלויים אז שלחתי (דח—זק). מבינים, חכמים וחנויים
 (רש"י וראב"ע); והחכם רש"ד פי' מענין מנין עם חלמיד (ד"ה ח' נ"ה ח') מורים, וגם זה
 נכון

אותם על-אדו הראש בכספיה
 המקום ואשימה בפיהם דברים
 לדבר אל-אדו אחיו הנתונים
 בכספיה המקום להביא לנו
 משרתים לבית אלהינו:
 (יח) ויביאו לנו כיד-אלהינו
 הטובה עלינו איש שכר מבני
 מחלי בן-לוי בן-ישראל ושרביה
 ובגיו ואחיו שמנה עשר:
 (יט) ואת-חשביה ואתו ישעיה
 מבני מררי אחיו ובניהם
 עשרים: (כ) ומן-הנתינים שנתן

איהנען אויפטרענע אן אדו,
 דאז הויפט אים אַרמע כספיה,
 איד לענטע איהנען דיא וואָר-
 טע אין דען מונד, דיא זיא מיט
 אדו אינד זיינעם ברודער דיא
 אים אַרמע כספיה אַננע-
 שטעללט וואָרען, רעדען זאָלל-
 טען, אום אונו דיענער פֿיר
 דען טעמפעל אונוצערעם נאָט-
 טעם צו ברינגען. (יח) זיא
 בראַכטען אינו, דאָ דיא האַנד
 אונוצערעם גאָטטעם, גיטיג
 אויבער אונו וואַלטעטע, איי-
 נען פֿערשטאַנדיגען מאַן, פֿאָן
 דען נאַכקאַממען מחלי'ס דעם
 זאָהנעם לוי'ס דעם זאָהנעם
 ישראל'ס, דיעזער מיט נחמין)
 שרביה, מיט זיינען זאָהנען
 אונד ברידערן וואָרען אַכט-
 צעהן. (יט) פֿערנער דען חשביה

הנתינים קרי. א' דגושה. דוד

אונד מיט איהם ישעיה פֿאָן דען נאַכקאַממען מררי'ס מיט זיינען ברידערן אונד איהרען זאָהנען צוואַנציג. (כ) אונד פֿאָן דען אונטערגעכענען (דיענערן דעם הייליגטהו'ס) וועלכע דוד אונד

ר ש י

בכספיה: על אדו. אל אדו: ואשימה בפיהם. שמי בפיהם: דברים לדבר. בשליחותי אל
 אדו ואחיו שהם נתונים ומיושבים בכספיה להביא לנו משרתים לעבוד בבית המקדש: בכספיה.
 שם מקום צבאל: אחיו. שם אדם: הנחונים. נמו הנתינים. ועל כן נכתב בוי"ו:
 (יח) כיד אלהינו. כאשר היחה הכלחתו של הקב"ה עלינו: איש שכל. חכס: מבני מחלי
 וגומר. כולם הללו לויים: (כ) ומן הנתינים. ומן העבדים נתינים שנתן דוד המלך ושרי ישראל

ב א ר

נון. (יז) בכספיה המקום, יראה לי לפי שכל המחוז שהיה על חוף ים (קאספיה) היה נקרא
 כספיה (עיון בדברי החכם געזעניוס ערך זה), לכן באר שהכוונה על כספיה המקום שנקרא
 כן בפרט. אחיו, הנכון בדעת הראש"ע שחבר וי"ו העטוף ושעורו ואחיו. הנתינים, יפה העיר
 החכם רש"ד כי פירוש הראש"ע שהם נתינים ממש לא ימישב לפי הענין, שהרי מחובן הספור
 נראה שעיקר גממת עזרא היה להביא הלויים ולא הנתינים, גם ממה שבא פסוק י"ט ומן
 הנתינים נראה שעד עתה לא דבר מהם, ולכן אבחר אני בדעת החכם הנ"ל שהוא על פי
 הכתיב (ובמ"ש רש"י) שהיה להם לאדו ואחיו משמרת פקודה במקום הזה, אך יראה לי שהיו
 פקידו המלך לכן את מקומם לא הניחו, כי לא מלינו שאדו ואחיו עבדו עלו כי לא יכלו לעזוב
 את משמרתם. (יח) איש שכל, לא הזכירו הכתוב, ויתכן שהוא שרביה הנזכר והוי"ו נוסף
 בוי"ו ואיה וענה, או הוי"ו מוסיף על הענין ולא ראה להזכירו פעמים, וכן הפירוש איש שכל
 שרביה ושרביה ובניו ואחיו היו י"ח והוא הנכון (הראש"ע). (כ) הנתינים, לדעת חז"ל המה
 בעלמם הגבועונים שנתן כבר יהושע לחוטבי עבים ולשואבי מים, וכ"כ הראש"ע לעיל (ב' מ"ג)
 כי מימות דוד ואילך היו נקראים הגבועונים נתינים, וזה מסכים למה שפרשתי בנאורי לספר
 יהושע

תרגום אשכנזי

אונד ויינע פֿירשטען אלס אונ-
טערגעבענע צום דיענסטע
דער לעוויטטען בעשטיממט
האטטע, וואָרען צווייאַ הונ-
דערט אונד צוואַנציג, דיאָ אל-
לע מיט נאָמען אויפֿגעצייכעט
וואָרען. (כא) דאָזעלכסטאַם
פֿלוססע אהוא, ליעם איך איין
פֿאַסטען אויסרוען, דאָס וויר
אונד דעמיטהיגן פֿאַר אונזע-
רעם גאָטטע, אום פֿאָן איהם
אינע גליקליכע ריזע צו ער-
ביטטען, פֿיר אונד אונזערע
קינדער, אונד אלל אונזערע
האַבע. (כב) דען איך שאַטטע
מיד קריענסמאַכט אונד ריי-
טער פֿאָן דעם קעניגע צו פֿער-
לאַנגען, אום אונד אויף דער
ריזע פֿאַר פֿיינדען צו שיטצען,

עזרא ח

דויד וְהַשָּׂרִים לַעֲבֹדַת הַלְוִיִּם
נְתִינִים מֵאֲתִים וְעֹשֵׂרִים כָּל־
נֶקְבוֹ בְשֵׁמוֹת: (כא) וְאַקְרָא שֵׁם
צוֹם עַל־הַנְּהַר אַהוּא לְהַתְּעַנּוֹת
לִפְנֵי אֱלֹהֵינוּ לְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ דֶרֶךְ
יִשְׂרָאֵל לָנוּ וּלְטַפְּנוּ וּלְכָל־
רִכּוּשֵׁנוּ: (כב) כִּי בִשְׁתֵּי רִשְׁאוֹל
מִן־הַמֶּלֶךְ חֵיל וּפָרָשִׁים לְעֹזְרֵנוּ
מֵאוֹיֵב בְּדֶרֶךְ כִּי־אָמְרָנוּ לְמֶלֶךְ
לֵאמֹר יַד־אֱלֹהֵינוּ עַל־כָּל־
מִבְּקָשָׁיו לְטוֹבָה וְעֵז וְאִפּוֹ עַל

כל

וויל וויר צום קעניגע געוואַנט האַטטען: דיא האַנד אונזערעם גאָטטעם וואַלטעט איבער
אַללען דיא איהן זוכען, גיטיג, ויינע געוואַלט אונד זיין צאָרן אַבער, איבער אַללען דיא איהן
פֿער=

ר ש י

עלו עמסם: (כא) להתענות. ליטב בתענית: דרך ישרה. שיליכנו המקום לשלום: (כב) כי
בזשתי. שהרי נתביישתי מן המלך שלא רלתי לשאול לו רכב ופרשים כדי לתיירנו: כי אמר
שהרי בכר אמרנו אל דריוש המלך שהקב"ה מטיב למנקשיו וסופך אפו ומתתו על עוזבי
ויעזר

ב א ו ר

יהושע (פרשה ט'), כי קודם שהיה המקדש על מכונו היו תנבעונים גם עבדים לעדת ישראל
לעשות רביהם אס ילאו לנבא, אך כאשר הכין דוד את בית ה' והעמיד כהנים לעבודתם
ולויס לאירס, אז ייחד הגבעונים האלה רק לעבודת בית ה' באשר דכר יהושע ע"ש, ומיזס
הפוא והלאה היו נקראים נתינים; וירידי מהר"ם ג"מ יחנר בתרגומו נתינים עם מלת שנתן
הקודם וענינו שנתן דוד והשרים נתינים לעבודת הלויס ולא כהתכס רש"ד וזה נכון. (כא) צום,
יאזר על אסיפת עם בכלל כמו שכתב הרד"ק בשרשים וזה ג"כ כוונת רש"י באן שפי' להתענות
"ליטב בתענית, ואס תהיה לום מענין תענית לריבין אנו לפרש להתענות מענין ההכנעה,
וכמו שתרנו קלת המעתיקים; אולם ירדי התכס המתרגם אמר וז"ל: לדעתי יהיה לום תענית
ובהיות לום הוראתו לפעמים אסיפת עם ולפעמים תענית, לריך מחנר הספר לפרש דבריו
על ידי מלת להתענות, כי לום שלפנינו הוא תענית, ואולי זאת כוונת רש"י עכ"ל. לפני
אלהינו, לכבודו או להפיק רנון מאתו. לנו, מתי מספר ובלתי מלומדי מלחמה. ולטפנו,
שאס גם אנתו נעמוד על נפשו, הן טפנו יהיו לבז, ולכל רכושנו, ואס גם נגן בעדס מי
יפיל את רכושנו מיד עושק וזכה נשמר ערך וסדר השמות. (כב) אמרנו, בלשון רבים כי אין
ספק שרבים מיועלי המלך והשרים דברו על לב המלך בעסק הזה נעלת עזרא. לטובה, להטיב
להם. ועזו ואפו, השרש עזו יאמר גם על הממשלה בפרך (התרג דריקענד), כמו ומלך עז

ימשול

כָּל-עֲזָבָיו: (כג) וּנְצוּמָה וּנְבִקְשָׁה
 מֵאַרְהֵינוּ עַל-זֹאת וַיַּעֲתָר לָנוּ:
 (כד) וְאַבְדִּילָה מִשָּׂרֵי הַכְּהֹנִים
 שְׁנַיִם עָשָׂר לְשִׁרְבִיּוֹת חֲשֻׁבִיּוֹת
 וְעִמָּהֶם מֵאַחֵיהֶם עֲשֶׂרָה:
 (כה) וְאַשְׁקוּהָ לָהֶם אֶת-הַכֶּסֶף
 וְאֶת-הַזָּהָב וְאֶת-הַכֵּלִים תְּרוּמַת
 בֵּית-אֱלֹהֵינוּ הַהֵרִימוּ הַמֶּלֶךְ
 וַיַּעֲצִיּוּ וְשָׂרָיו וְכָל-יִשְׂרָאֵל
 הַנִּמְצְאִים: (כו) וְאַשְׁקָלָה עַל-
 יָדָם כֶּסֶף כְּכָרִים שֵׁשׁ-מֵאוֹת
 וַחֲמִשִּׁים וְכָל־יְכֶסֶף מֵאָה
 לְכְּכָרִים זָהָב זָהָב מֵאָה כְּכָר:

יתיר ו'

ובשורי

חרגום אשכנוי צה
 פֶּעֶרְלֵאֶסְסֶעֶן . (נג) דָּאָרוּם
 פֶּאָסְטֶעֶטֶען וויר, אונד ער-
 בֶּאָטֶהען וְאַלְבֶּעס פֶּאָן אונזע-
 רעם גֶּאָטֶטֶע, (וויא ער זיך
 אויך פֶּאָן אונז ערביטטען
 ליעס). (נד) איך זאָגֶדֶרֶטֶע
 פֶּאָן דען אָכֶערֶסטען פֶּרִיעֶ-
 סטערן צוועלף אויס, דען
 שרביה חשביה אונד מיט איה-
 נען נאָך צעהן פֶּאָן איהרען
 ברודערן. (נה) דיעזען וואָג
 איך דאָ וילבער, גאָלד אונד
 דיא געראַטֶהע צו, (נעהזיך)
 דאָ געשענק פֶּיר דאָ וויזאונ-
 זערעס גֶּאָטֶטֶעס, וועלכֶּעס,
 דיא זיך (לו בבל) בעפֿיֶנדֶרֶענֶען,
 דער קעניג זיינע ראָטֶהע אונד
 פֶּירשטען אונד פֶּיעלע פֶּאָן
 ישראל, געשענקט האָטטען.
 (נו) איך וואָג איהנען דאָהער
 צו, זעכס הונדערט אונד פֿינפֿ-
 ציג טאַלענטען) זילבער, אונז-
 טער דיעזען טאַלענטען וואָרען

הונדערט זילבערנע געראַטֶהע, אויך אָן גאָלדֶרֶענען (גערעטֶהען) וואָרען הונדערט טאַ-
¹ זיעהע חֶבֶען קַסֶפּ. ז ווערז כב חכמערקונג.

ר ש י

(כג) ויעתר לנו. וקבל חפלתנו שבאנו לירושלם לשלום: (כד) ואבדילה. וכאשר הייתי שם
 על נהד שהוא הבדלתי משרי הכהנים ושקלתי להם הכסף והזהב ליתן באזכרות בית ה':
 (כה) ההרימו. אשר הרימו: הנמצאים. כבבל: (כו) וכלי כסף מאה לככרים. ככר כלי:

ב א ו ר

ימשול בס (ישעי' י"ט ד'), ומזה גוי עז פנים (דברים כ"ח נ'). (כג) ונצומה, כאן הוראתו
 כמשמעו חענית כדרכו ככל מקום אם לא יבוא בהחליות פעל ק ר ח. ויעתר לנו, הראב"ע
 אמר שנודע לו הדבר הזה בתלום או ע"י נביא, ואין צורך לזה שאם גם עזרא בעלמו כתב הספור
 הזה, הנה אין ספק כי סידר את דבריו רק כאשר בא אל המנוחה ולא בדרך במלון אורחים,
 ואז כבר ידע כי הלכות ה' את דרכם, ולפ"ז יהיה ויעתר לנו מאמר מוסגר. (כד) לשרביה,
 גם כאן אמר הראב"ע כי הלמ"ד הונכנס יורה על העלם (עיין לעיל פסוק ע"ז נמה שבארנו שם).
 והנה פה אין לפרש הלמ"ד כ"א במקום את כמו הרגו לאכזר (ש"ב ג' ל'). (כה) ואשקלה,
 יראה לי כי הנהר שהוא (אם גם אנתנו כל ידענו היום איה מקומו), היה בקנה גבול ארץ
 נושבת, ומעתה באו אל המדבר אשר שם יחפשו גדודי השוברים באהלים לשלל שלל ולבנו צו
 לעוברי דרך, ולכן נפל עתה על עזרא אימתה ופחד, ולזה השביל למאור הכסף והזהב והכלים
 אשר לבית ה' אל אנשי מיל נאמני רוח אשר יעמדו בפרץ לעמות כברה, ובחמחולות שכלם ידעו
 להסתיר המטאון הזה מעיני השודד. ההרימו. הה"א הוא הונכנס על הפעלים העוברים כמו
 ההלכות השנה והטעם אשר (ראב"ע), ובוונתו כי אך בפעל עבר מליו ה"א במקום אשר ולא
 בעתיד, ולא כדעת הרד"ק במכלול שגם בעתידים הדין בן, כי לא הביא ראיה לזה. (כו) מאה
 לככרים, כתב הראב"ע כאלו אמר וכלי כסף למאקל הככרים מאה ע"כ, כוונתו לדעת כי בשא

חרגום אשכנזי

לענטע. (כז) דיא גאלרענען בעכער ווארען צוואנציג, אן ווערטה טויענד דאריקען¹, אונד צווייא קאסטליכע קו פפערנע געראטהע, פאם טרעפל ססטען גאלדאהנלי. כען שיממער. כח איך שפראך צו איהנען: איהר זייד דעם עויגען הייליג, דיא געראטהע זינד הייליג, אונד דאז וילבער אונד גאלד איזט איינע שפענע דע דעם עויגען דעם גאטטע אייערער פאטער. (כט) זייד דאהער זארגפאלטיג אונד וואכזאם, ביז איהר עם אין דען צעללען דעם טעמפעלס

עזרא ח

(כו) וכפורי זרוב עשרים לאדרכנים אלף וכלי נחשת מצהב טובה שנים חמורת כזהב: (כח) ואמרה אליהם אתם קדש ליהודה והכלים קדש והכסף והזהב נדבה ליהודה אלהי אבותיכם: (כט) שקדו ושמרו עדת שקלו לפני שרי הכהנים והלויים ושרי האבת

לישראל

דעם עוויגען, פאר דען אבערן דער פריעסטער אונד לעוויטטען, פאר דען פאמיליענהייפ. טערן

¹ זיעהע קבען קחש. ב ווערסט מ'זעעקוקג.

ר ש י

(כז) וכפורי. מזרקים: לאדרכונים אלף. מין מטבע אלף דרכונים היו בעשרים כפורי זהב הללו: מוכהב. משל נחשת: מוכהב. מין מטבע של נחשת: טובה. ל' נקבה קורא לנחשת: שנים. שני כלים חמורות כזהב הכלים קורא חמורות בל' נקבה: (כח) חליהם.

ב א ו ר

מאות וחמשים הנכרים שזכר היו כהם מאה כלים ולא פירש את משקלם אך סרע כלי זהב (כי מלת כלי עומדת במקום שנים) כי היו מאה נכר, להראות כי גם כלי זהב הרבו להחזיק, והיתר משא מאות וחמשים היה כסף וזהב אם במטבעות או בזמרים. (כז) לאדרכנים, האלף נוסף והוא כטעם דרכונים (ראב"ע) והוא מטבע ידוע וכלעת ידיו בתרגומו, ואמר כי עשרים הכפורים היו שוים אלף אדרכנים. מצהב, נגזר מן זהב וכן שער זהב (ויקרא י"ג ל'), ואמר הראב"ע מוכהב מאורט, ואלו ענינו מוכהב זהב (פערקוודעט), וכח עוד כי מכהב וטיבה וכן שנים וחמורות הוא זכר ונקבה כמו ורות גדולה וקוק (מ"ב י"ט י"ח), וכבר הוגיש גם רש"י בזה עיין פירש"י. וידידי החכם המזרחים אמר וז"ל: לדעתי יהיה כלי נחשת נסמך אל חמורת כמו ודניאל איש חמורת, טובה אם מקרה ומכהב נסמך אליו ע"ד עטרת שנת טובתך (חללים ס"ה י"ב) וסרס המקרא ופרשהו: וכלי נחשת חמורת שנים, מכהב טובה כזהב, וא"כ יפלו דברי ראב"ע ורש"י וכן תרגמתי עכ"ל. (כח) אחש קדש, אשר זה להכניס כי פקודת המשמרת הזאת הוא להם לכבוד ולחפזות, ולזה אל יתשלו בעבודתם ויהיו עיניהם תמיד פקוחות על הסוכר הזה לבל יקראו חסין נדרך. (כט) שקדו ושמרו, שקד ענינו הפקידה והזריזות ומהירות, ואמר הראב"ע מלת שקד חסרה והוא על וראוי כמו שוקד אני על דברי (ירמיה ח' י"ב), לשקוד על דלתותי (אשלי ח' ל"ד) והטעם שקדו עליהם ועל הכסף והזהב ע"כ, ועליו נחש חס אשד ושכח כי מלאנו פעל שקד לענין הזריזות והתמדה וההשתדלות בדבר אף בלי קשור מלת על כמו אשד שקד שומר (חללים קכ"ז א'), שקדתי ואהיה כספור (סס ק"ב ב'), אולם בזאת אין שנה לבני הראב"ע כי הוא נאח המקומות האלה ג"כ בחסרון על, כי על שקדתי פירש שקדתי על מקום אשד לבדי, ועל אשד שקד שומר אמר מלת שקד כמו לשקד על דלתותי וכן פירש רש"י שם על חנם כופה בה האומר. עד ח שקלו, הנה הרמיו להם כי שרי הכהנים יקחו מהם כפואס ליושלים את הכסף הזה במשקל וכל גונבת יום וגונבת לילה מידם ינקאו

ע ז ר א ח

לְיִשְׂרָאֵל בִּירוּשָׁלַם הַלְשֻׁכוֹת
בֵּית יְהוָה: (ל) וְקָבְלוּ הַכֹּהֲנִים
וְהַלְוִיִּם מִשְׁקַל הַכֶּסֶף וְהַזָּהָב
וְהַכֵּלִים לְהָבִיא לְיִרוּשָׁלַם לְבֵית
אֱלֹהֵינוּ: (לא) וְנִסְעָה מִנְּהַר אֲהוּא
בְּשָׁנִים עָשָׂר לְחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן
לָלֶכֶת יִרוּשָׁלַם וְיִדְאֲלֵהֵינוּ הִיתָה
עֲלֵינוּ וַיִּצְלָנוּ מִכַּף אוֹיֵב וְאוֹרֵב
עַל־הַדֶּרֶךְ: (לב) וְנָבֵא יִרוּשָׁלַם
וַיָּשֶׁב שָׁם יָמִים שְׁלֹשָׁה:
(לג) וּבַיּוֹם הָרִבִּיעִי נִשְׁקַל הַכֶּסֶף
וְהַזָּהָב וְהַכֵּלִים בְּבֵית אֱלֹהֵינוּ
עַל יַד־מְרִמּוֹת בֶּן־אוֹרִיָה הַכֹּהֵן
וְעַמּוֹ אֶלְעָזָר בֶּן־פִּינְחָס וְעַמָּהם
יֹזָבֵד בֶּן־יִשׁוּעַ וְנוֹעֲדִיָה בֶן־בְּנָוִי
הַלְוִיִּם

ת ר ג ו מ א ש כ נ ו י צ ו

טעון ישראל'ס צו ירושלים צו:
געוואנגען האבען ווערדעט .
(ל) אינד דיא פריעסטער אונד
לעוויטטען איבערנאחמען דאן
געוואנגענע זילבער אונד גאלד ,
אינד דיא געראטהע , אום זיא
נאך ירושלים אין דען טעמפל
אונדערעס נאטטעס צו ברינגען
גען . (לא) אונד זאך בראכען
וויר , דען צוועלפטען טאג דעס
ערשטען מאנאטה'ס פאם
שטראהמע אהוא אויף , אום
נאך ירושלים צו ציעהען , אונד
דיא האנד אונדערעס נאטטעס
וואלטעטע איבער אונד , אינד
שיצטע אונד פאר דער האנד
דעס פינדעס אונד לוערערס
אם ווענע . (לב) וויר קאמען
ענדליך נאך ירושלים , אונד
רוהעטען דאועלכסט דרייא
טאגע אויס , (לג) אונד אם
פירטען טאגע ווארדע דאן
זילבער אונד גאלד , אונד דיא
געראטהע אים טעמפל אונד
זערעס נאטטעס צוגעוואנגען ,
אין דיא האנד דעס פריעסטערס מרמיות זאהן אוריה'ס , מיט וועלכעם אלע זאך
פנחס וואך , אונד מיט וועלכען בירדען יוזבד זאהן ישוע'ס אונד נועדיה זאהן בנוי'ס דיא
לע

ר ש י

לאותן שרי הכהנים: (כט) הלשכות בית ה'. כדי ליתן בלשכות הבית: (לא) בשנים עשר
לחודש הראשון. בשנים עשר לניסן: ויד אלהינו היתה עלינו. להכליתנון על הדרך אשר
הלכנו

ב א ו ר

ינקאו . הלשכות , הנכון לדעתי כי ה"א היא במקום אשר באשר מלינו הרבה פעמים (עיין
מכלול לרד"ק) , וכי"ת של בירושלים מושך עלמה ואחרת עמו , ושעורו אשר בלשכות בית ה' ,
וזה מושב על הכהנים והלויים שהמה בלשכות בית ה' , והמאמר ושרי הצבות לישראל בירושלים
הוא מאמר מוסגר , ולכן באה מלת ירושלים באחנת , ואמר בדרך ההעברה כי גם שרי ישראל
אשר יהיו בירושלים יהיו באותו מעמד עת יסקלו את הכסף והזהב , ולהמטרים דרכים שונים
גזה וכל דרך איש ישראל בעיניו , וידידי הזכר המתרגם אשר: הני"ת בירושלים מושך עכאה ואחנת
עמה (כדכרינו) , ומלת הלשכות מחוברת עם מאמר עד חשקלו וגו' כלומר עד חשקלו בהלשכות
בית ה' לפני שרי כהנים לויים וישראלים , כי כן יבואר לקמן (ל"ג) נשקל הכסף וגומר בנית
אלהינו עב"ל , וכן מתורגם . (לא) ויד אלהינו , ולזה לא חקר לנו דבר מכל הכסף והזהב
והכלים

הַלְוִיִּם: (לד) בַּמִּסְפָּר בַּמִּשְׁקָל
 לְכֹל וַיִּכְתֹּב כָּל־הַמִּשְׁקָל בְּעֵת
 הַהִיא: (לה) הַבָּאִים מִהַשְּׁבִי בְנֵי־
 הַגּוֹלָה הַקְּרִיבּוּ עִלּוֹת וּלְאַדְהֵי
 יִשְׂרָאֵל פְּרִים שְׁנַיִם־עָשָׂר עַל־
 כָּל־יִשְׂרָאֵל אִיָּקִים וְהַשְּׁעִים
 וְשִׁשָּׁה כִּבְשִׁים שִׁבְעִים וְשִׁבְעָה
 צִפִּירֵי חֲטָאֹת שְׁנַיִם עָשָׂר הַכֹּל
 עָלֶיהָ לַיהוָה: (לו) וַיִּתְּנוּ וְאֶת־דָּתֵי
 הַמֶּלֶךְ לְאַחַשְׁדָּרְפָּנִי הַיִּמָּלֵךְ
 וּפְחֻזֹּת עֵבֶר הַנְּהַר וְנִשְׂאוּ אֶת־
 הָעֵם וְאֶת־בֵּית הָאֱלֹהִים:

ט (א) וּכְכִלּוֹת אֱלֹהִים נִגְשׂוּ אֵלַי
 הַשָּׂרִים לֵאמֹר לֹא־נִבְדְּלוּ הָעֵם
 יִשְׂרָאֵל וְהַכֹּהֲנִים וְהַקְּוִיִּם מֵעַמִּי

הארצות

ט (א) אֵלֶם טַאָן רִיעוּעֵם פֶּאָל־לְבַרְאָכְט הָאָטְטֵע, טראָטען דיא אָכערסטען צו מיר אונד
 שפראַכען: דאַז פֶּאָלֵק יִשְׂרָאֵל, דיא פריעסטער אונד לעוויטטען, קעננען פֶּאָן דען
 פֶּעל־

ר ש י

הלכנו עליה: (לד) במספר במשקל לכל. מספר הנלים ומשקלם כאשר קבלוהו כך היה נשקל
 כולו כאשר פרעוהו: (לה) הבאים מהשבי בני הגולה. הללו אשר באו עם עזרא: הקריבו
 עולות. הכל עולה והוראת שעה היתה: (לו) ויתנו את דתי המלך. הללו עולי גולה ספרו
 מכות דריוש המלך לגדולי המלך רואי פניו: ופחות. כמו ופחות: עבר הנהר. אותן של
 כל ארץ ישראל הן בצנר הנהר ליושבי בבל: ונשאו. שהיו מנשאין ומסיעין:
 ט (א) אלה, דברים הללו אשר ספרו דתי המלך והשרים של ישראל: לאמר. וכן אמרו

ב א ו ר

והנלים והיה בידם להשלימם אל שרי הכהנים כאשר יבאר. (לה) בני הגולה, כתב רש"י
 הללו אשר באו עם עזרא, כוונתו כי שעור הכתוב הבאים עתה מן השבי מנני הגולה הקריבו,
 כי גם אותם שעלו כבר עוד היו נקראים בני הגולה. על כל ישראל, אמר הרשב"ע פירס
 שנים עשר בוגד אבות ישראל (כלומר שלא היה זה נגד שבטי ישראל אשר התאספו עתה כי לא
 עלו רק יהודה ובנימן ומעט מיתר השבטים) רק מספר האלים וכנשים כפי יכלתם ואין להם
 טעם. (לו) ויחנו, לא פירש מי הם הנותנים, ואולי מוסב על בני הגולה הבאים משבי אונד
 בפאוק הקידם.

לעוויטטען וואָרען. (לד) נאָך
 צאָהל אונד געווייכט פֶּאָן אַל־
 לעם, אונד אַללעם געווייכט
 וואָרדע זאָגלייך אויפֿגעשריע־
 בען. (לה) אונד דיא זאָ עכען
 אויס דער געפֿאָנגענשאַפֿט
 צוריקגעקאָממענען פֿערטריע־
 בענען, בראַכטען דעם גאָט־
 טע יִשְׂרָאֵל'ס גאַנצאַפֿפֿער
 דאַר, צוועלף שטיערע פֿיר
 גאַנץ יִשְׂרָאֵל, זעכס אונד
 ניינציג ווידער, זיעכען אונד
 זיעבענציג לאַמאַער, אונד
 צוועלף ציענענכאָקע צובזינד־
 אָפֿפֿער, אַללעם דיעזעס
 (השפֿערטען זיח) אַלס גאַנצאַ־
 פֿפֿער צום עוויגען. (לו) זיא
 (דיח לזריקגעקאָממענען) איבער־
 גאַבען אויך דיא כעפֿעהלע
 דעם קעניגס דען שטאַטהאַל־
 טערן דעם קעניגס אונד דען
 לאַנדפֿאַלענערן דיעסזייטס
 דעם שטראָהמעס, וועלכע
 דאַז פֶּאָלֵק אונד דען טעמפעל
 גאָטטעס אונטערשטיצטען.

ט (א) אֵלֶם טַאָן רִיעוּעֵם פֶּאָל־לְבַרְאָכְט הָאָטְטֵע, טראָטען דיא אָכערסטען צו מיר אונד
 שפראַכען: דאַז פֶּאָלֵק יִשְׂרָאֵל, דיא פריעסטער אונד לעוויטטען, קעננען פֶּאָן דען
 פֶּעל־

הָאֲרָצוֹת כְּתֻבָּתֵיהֶם לְכַנְעֲנֵי
הַחֲתִי הַפְּרָזִי הַיְבוּסִי הָעַמֹּנִי
הַמִּצְרִי וְהָאֱמֹרִי: (ג) כִּי-
נִשְׂאוּ מִבְּנֹתֵיהֶם לָהֶם וּלְבָנֵיהֶם
וְהִתְעַרְבוּ זָרַע הַקֹּדֶשׁ בְּעַמִּי
הָאֲרָצוֹת וַיֵּד הַשָּׂרִים וְהַסִּגְנִים
הִיָּתָה בְּמַעַל הַזֶּה רְאוּנָה:
(ג) וּכְשָׁמְעִי אֶת-הַדְּבָר הַזֶּה
קָרַעְתִּי אֶת-בְּגָדֵי וּמְעִילִי
וְאָמַרְתָּה מִשְׁעַר רֹאשֵׁי וּזְקָנֵי
וְאִשָּׁבָה מִשׁוּמָם: (ד) וְאֵלַי יֹאסְפוּ
כָּל חֵרֵד בְּדַבְּרֵי אֱלֹהֵי-יִשְׂרָאֵל
עַל

הַפֶּלְקֶרֶן דָּעַר לְאַנְדְּרִישָׁאֶטְעֵן
נִיכְט אונטערשיעדען ווערדען,
זאָ וויא איהרע גרייעל, דיא
דעם כנעני, חתי, פרוזי, יבוס,י
עמוני, מואבי, מצרי, אמורי
אייגען זינד. (ג) דען זיא האָ-
בען פֿאַן איהרען טאַכטערן,
פֿיר זיך אונד איהרע זאָהנע
צו ווייבערן גענאַטמען, אונד
האַבען זיך גענענזייטיג פֿער-
מישט, דער הייליגע זאַמע
מיט דען פֿאַלקערן דער לאַנד-
שאַטען; אונד דיא האַנד דער
אַכערסטען אונד פֿאַרשטע-
הער וואָר אין דיעזער מיססע-
טהאַט דיא ערשטע. (ג) אונד
אַלס איך דיעזע נאַכריכט האָר-
טע, צערריס איך מיינען ראָק
אונד מאַנטעל, רויפֿטע פֿאַן
מיינעם קאַפֿע אונד באַרטע

האָרע אויס, אונד זאַם ערשטאַררענרען אַנב ליקס. (ד) עס פֿערזאַממעלטען זיך צו
מיר אללע, דיא דען וואָרטע דעם נאַטטעס ישראל'ס צופֿאַלגע¹, וועגען דער פֿערגע-
¹ ד. ה. דער געטטיכען זעהרע לזאָגנע.

ר ש י

לי: (ב) היזה בעל הזה ראזונה. שהם החזילו למעיל מעל להחזין בנויי הארלות:

ב א ו ר

ט (א) העם ישראל, אשר הנסמך ועזרו העם עם ישראל (ראנ"ע). כחעבתיהם, רש"י
וראנ"ע לא פתרו לנו ענין כ"ף הדמיון, ואפרשים האחרונים יש מי שאומר שלא הרמיקו
מהם אף שידעו את תועבותיהם וחרגום (טרוטן חיהרער גריילע), ויש מי שאומר כאשר ראוי
להרמיק בעבור תועבותיהם, ולדעתי יונן בחילוף כ"ף נבי"ת כלומר לא נכללו מהם בתועבותיהם
כי יען נשאו מננותיהם והתערבו זרע קדש בעמי הארלות, הנה גם המה ילכו בחקותיהם
ויעשו בתועבותיהם. לכנעני, הלמ"ד לכאר נמו לכסף ולנחשת, ומשבת כל השמות הנאים עמה,
כי שעורו להכנעני להחתי וגומר. וידידי החכם המתרגם בהערותיו אחר: לדעתי הנ"ף של
בתועבותיהם יורה על הדמיון והשווי כמשמעו, ומלת נכללו הוראתה נפעל ולא התפעל, והלמ"ד
של לכנעני הוא יחס שאליו וענינו לא נכללו ונכרו עם הקדש מעמי הארלות כלומר עם הקדש
ידמו וישו ממש לעמי הארלות כאשר ידמו תועבותיהם משא לתועבות אשר לעם הארץ עכ"ל
וכן מתורגם. (ב) והתערבו, ההתפעל בנאן יורה על פעולת החילוף (וועכאַעלזווירקונג) כמו
למה תתראו וכאשר הערנו על זה כמה פעמים, כי זרע הקדש התערב בעמי הארלות, ועמי
הארלות התערבו בזרע הקדש, ויראה לי כי המעל הזה היה באחוס שכבר עלו מנבל בפעם
הראשון, וכאשר ישבו בארץ ישראל ובניבותיה התחתונן בנויי הארלות. (ג) משומם, כמוותשנ
תמר ושוממה (ש"כ י"ג כ') וגם זה מענין חרבן ושוממה כמו שיאמר בעל לזון אשכנזי (ער זחה
לערטטעהרט חוים); אולם לידדי החכם המתרגם דרך אחרת נבאור שרש שמש ושעיפיו,
עיין דינאל (ט' כ"ז) נבאורו ונתרגמו אס, כי לפי דרנו זאת תרגמו כאן. (ד) חרד בדברי,

הונג דער ענטלאַססענען אונ-
 רוהיג וואַרען, אונד איך זאָס
 ערשטאַררענדען אַנבליקס,
 ביז צור צייט דעם אַבענדאָ-
 פֿערס. (ה) אונד צור צייט
 דעם אַבענדאָפֿפֿערס שטאַנד
 איך וועגען מיינעם פֿאַ-
 סטענס אויף⁽¹⁾, אינדעם איך
 מיינען ראָק אונד מאַנטעל
 אַבערמאַהלס צעררים, דאַן
 פֿיעל איך אויף מיינע קניע,
 ברייטעטע צום עוויגען מיינעם
 גאַטטע, מיינע האַנדע אויס,
 (ו) אונד שפראַך: מיינאַטט!
 אַך שאַמע מיך אונד ער-
 ראַטהע, צודיר, מיינאַטט!
 מיינען בליק צו ערהעבען, דען
 אויגזערע מיססעטהאַטען
 שטייגען בין צודעם, וואָס אי-
 בער אונזערעם הויפטע
 שוועכט⁽²⁾, אונד אונזערע

על מעל הגולה ואני יושב משומם
 עד למנחת הערב: (ה) ובמנחת
 הערב קמתי מתעניתי ובקרעי
 בגדי ומעילי ואכרעה על ברפי
 ואפרשה כפי אל יהוה אלהי:
 (ו) ואמרה אלהי בשתי וגכלמתי
 להרים אלהי פני אלהי כי
 עונתינו רבו למעלה ראש
 ואשמתנו גדלה עד לשמים:
 (ז) מימי אבותינו אנהנו באשמה
 גדלה עד היום הזה ובעונתינו
 נתנו אנהנו מלכינו כהגיננו בידו

מלכי

שולד איזט זאָ גראָס בין צום היממעל. (ז) פֿאַן דען צייטען אונזערער פֿאַטער אָן, בין
 אויף דיעזען טאַג, זינד וויר אין גראָסער שולד געוועזען; אונד וועגען אונזערער מיססע-
 טהאַטען וואירדען וויר, אונזערע קעניגע אונד פֿריעסטער, דער געוואַלט דער
 (1) חוק עטותם לו געניעמען. (2) ד. ה. בני לו דען ווקלקען. קע-

ר ש י

(ד) מזומס. עלוב ושומס כמו (יחזקאל ג') שבעת ימים משמים בחוכם: (ה) מתעניתי.
 שלא אכלתי אותו יום: (ו) נתנו כמו נתנו. דגש הנו"ן תחת חסרון נו"ן אחת כמו (ד"ה

ב א ו ר

השר חרד מזינו כמעט עם כל היחוסים, עם לא"ר אף לזאת יחרד לבי (איוב ל"ז א'), עם
 מ"ס ויחרדו כלסור ממלרים (הושע י"א י"א), עם אל ויחרדו איש אל אקיו (בראשית מ"ב
 כ"ח), ועם על כי היה לבו חרד על ארון ה' (שמואל א' ד' ג'), וא"כ כל ידעתי מה החרדה
 הזאת אשר חרדו קנת האפרשים על כי נקשר פה וכן להלן (י' י"ג) עם ביה"ת ואף כי שגס הני"ת
 תשמש במקום על כמו שכתב הרד"ק במכלול בהוראתה ע"ש; אולם באמת כאן נקשר הפעל
 עם על כי הכוונה ע"י דברי אלהי ישראל (כלומר על פי מכותיו) הוא חרד על מעל הגולה.
 (ח) מתעניתי, לדעת ידידי החכם המתרגם ענין תענית כפירוש רש"י ע"ש והמ"ס היא
 הסנה כלומר לפי שהיה במנחת ערב לעת נטות היום סוף התענית לכן קם לאכול לחם וכן
 מתורגם. ובקרעי, המעתיקים יעתיקו כענין ובנגדי הקרועים; אולם יחזקאל גם לפרש המקור
 כמשמעו כי כאשר עמד עוד הוסיף לקרוע בגדו ומעילו. (ו) אלהי, הוא לקריאה כי מרוב
 דבקותו באלהים זכר אותו פעמים כדרך בהתפעלויות האמיתיות. רבו, רבנ ורבה ענין אחד
 להם (ראש"ע), ולדעת ידידי החכם המתרגם מלת רבו איננה פה מהוראת הנפל כי אם נרדפת עם
 פעל גדלה שאחריה, כמו וחרבי ותגדלי (יחזקאל י"ז ז'), וכן מתורגם. למעלה ראש, עד
 הדבר שהוא מעל לראשינו והיא הרקיע, והיא המאמר האחרון רק כפל ענין במלות שונות.

תרגום אישכנוי צח

מַלְכֵי הָאָרְצוֹת בַּחֶרֶב בְּשִׁבִי
 וּבְבוֹזָה וּבְכִשָׁת פָּנִים כְּהַיּוֹם הַזֶּה:
 (ד) וְעַתָּה כְּמַעַט־רַגַע הִירְתָה
 תַּחֲנֹנֶה מֵאֵת יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
 לְהִשְׁאִיר לָנוּ פְּלִיטָה וּלְתַת־לָנוּ
 יְתֵד בְּמִקּוֹם קִדְשׁוֹ לְהִאִיר עֵינֵינוּ
 אֱלֹהֵינוּ וּלְתַתְּנוּ מַחִירָה מֵעַט
 בְּעַבְדַּתְנוּ: (ט) כִּי־עַבְדִּים אָנַחְנוּ
 וּבְעַבְדַּתְנוּ לֹא עֹזְבוּנו אֱלֹהֵינוּ
 וַיִּטְעַלְנוּ חֶסֶד לְפָנֵי מַלְכֵי פָרַס
 לְתַת־לָנוּ מַחִירָה לְרוֹמִם אֶת־בֵּית
 אֱלֹהֵינוּ וּלְהַעֲמִיד אֶת־חֶרְבְּתֵינוּ

קעניגע אנדערער לאַנדער,
 דעם שווערדטע, דער געפֿאַנ-
 גענשאַפֿט, דעם רויבע אינד
 דער שמאַך פֿריוו געגעבען,
 וויא עס אַם טאַנע ליעגט.
 (ה) אונד נון איזט איינען קליי-
 גען אויגענבליק. פֿאַן דעם עווי-
 גען אונזערעם גאַטטע גנאָדע
 געשעהען, אונז איינען איבער-
 רעסט צו ערהאַלטען, אונד
 אונז איינען שטיצפונקט צו
 געבען און זיינעם הייליגען אַר-
 טע, דאַס אונז אונזער גאַטט,
 אונזערע אויגען ערלייכטעטע,
 אונד אונז אין אונזער ער-
 דיענסטבאַרקייט, אין וועניג
 לעבענסגענוס שענקטע
 (ט) דען, וויר וואָרען דיענסט-
 באַר, אונד אין אונזערער
 דיענסטבאַרקייט פֿערליעס
 אונז אונזער גאַטט ניכט, ער

וואַנדטע אונז דיא גנאָדע דער קעניגע פֿאַן פֿערווען צו, דאַס זיא אונז דען לעבענסגענוס
 שענקטען, אונזער גאַטטעסהויו וויעדער אויפֿצופֿיהרען, דעססען טימער הערצו-
 שטעל.

ר ש י

ב' י"ד) כי עליך נשענו כמו נשענו. וכן (בראשית ל"ד) ונתנו את בנותינו כמו ונתנו: כהיום
 הזה. כמו שנראה היום זה שכבר גלו עשרת השבטים ועדיין נשארו בכבל הרנה מן הגולים:
 (ח) ועתה כמעט רגע. לפי שעה: תחנה. כמו חניכה: ולתת לנו יתד. לקבוע אותנו
 בארץ ישראל. יתד כמו (ישעיה כ"ב) ותקעתיו יתד במקום נאמן: מחי מעט. חיים מועטים:
 (ט) כי עבדים אנחנו. לכרוש מלך פרס: לא עזבונו. לא עזב אותנו: ויע. לשון מפעיל

ב א ו ר

(ו) בחנו, עבר בזנין נפעל משרש נתן ומסרו שתי הקלות. כהיום הזה, עיין פירוש רש"י
 וכן מחורגס; גם נוכל לפרש שהכ"ף יורה על השעור והקרוב כמו כאלפים חמה וכדומה והענין
 כמעט היום הזה היינו בחרב ובזני וגומר, ובוה ימשך הפסוק הזה הטוב אל הבא ועתה
 כמעט רגע, כאשר יבין המאביל. (ח) יחד, יתד נאמר על העץ (פֿעֶןֶןֶן) אשר עליו האהל
 נשען, כמו שזא במלאכת המזבן פעמים רבות, והוא אל ג"כ על הדבר התקיף וחזק שיש
 לסמוך עליו כמו מאזנו פנה ממנו יתד (זכריה י"ד), וכן ענינו כאן מקום קבוע כמ"ש רש"י;
 אולם גם המסמר בקיר שתולין עליו לרכי הבית (נאגעל) נקרא יתד ואזה ותקעתיו יתד
 במקום נאמן וגומר ותלו עליו כל כבוד בית אביו (ישעיה כ"ב כ"ג וכ"ד). אלהינו, גם זה
 לקריאה. (ט) כי עבדים, אשר החכם רש"י פסוק זה הוא מאמר מוסגר ופסוק י' מחובר
 לפסוק ח', וזה טעם של כפילת מלת ועתה לפי שהפסיק בענין, אבל אין לורד לזה, כי
 כבר יתפרש כפשוטו והוא לפי שאמר ולתתנו מחיה אשר כי באמת עבדים (היינו) אנחנו
 (ומסר מלת הים כדרכי) נשאל האדרגה וה' נטה עליו חסד ועתה מה נאמר וגומר, כי
 אכרי

שטעללען, אונד אונז וואָהנ־
היטטען צו געשטאַמטען אין
יהודה אונד ירושלים. (י) וואָס
זאללען וויר נין, אונזער גאָטט!
דיעזעס נאָך זאָנען? דאָ וויר
אַבערמאָהלס דיינע געבאָטהע
פֿערלאַססען האַבען, (יא) דיא
דוא אונז דורך דיינע דיגענער
דיא פראָפֿעטען געגעבען,
נעהמליך: „דאָ לאַנד, וואָ-
ריין איהר קאָמט עס איינצו-
נעהמען, איזט איין פֿערוואָר-
פֿענעס לאַנד, וועגען דער פֿער-
וואָרפֿענהייט דער פֿאַלקער
דער לאַנדשאַפֿטען, וועגען
איהרער נרייעל, דאָ זיא עס
פֿאַן איינעס ענדע כיו צום אַנ-
דערן מיט איהרער אונרייניג-
קייט אַנפֿיללען. (יב) איהר
זאָלט דאָהער ניכט אייערע
טאַכטער איהרען זאָהנען גע-
בען, אינד איהרע טאַכטער
ניכט אייערן זאָהנען צו ווייבערן
נעהמען, איהר זאָלט איהרען
פֿריעדען אונד איהר גליק

וְלִתְּ-לָנוּ גֵדֵר בִּיהוּדָה
וּבִירוּשָׁלַם: (י) וְעַתָּה מַה-נֹאמֵר
אֲלֵהֵינוּ אַחֲרֵי-זֹאת כִּי עֲזַבְנוּ
מִצְוֹתֶיךָ: (יא) אֲשֶׁר צִוִּית בְּיַד
עֲבָדֶיךָ הַנְּבִיאִים לֵאמֹר הָאָרֶץ
אֲשֶׁר אַתֶּם בָּאִים לְרִשְׁתָּהּ אָרֶץ
גְּדָה הִיא בְּגִדַת עַמֵּי הָאָרֶצוֹת
בְּחֻעֲבֵתֵיהֶם אֲשֶׁר מְלֹאָה מִפֶּה
אֲלֵפֶה בְּטִמְאַתָּם: (יב) וְעַתָּה
בְּנוֹתֵיכֶם אֲלֵתְתָנוּ לְבָנֵיהֶם
וּבְנֹתֵיהֶם אֲלֵתְשָׂאוּ לְבָנֵיכֶם
וְלֹא-תִדְרָשׁוּ שְׁלָמָם וְטוֹבָתָם
עַד-עוֹלָם לְמַעַן תִּחְזְקוּ וְאַכְדָּתֶם
אֶת-טוֹב הָאָרֶץ וְהוֹרֵשְׁתֶּם
לְבָנֵיכֶם עַד-עוֹלָם: (יג) וְאַחֲרֵי

כל

עוויגליך ניכט זיכען, דאָמיט איהר מאַכטיג ווערדעט, דאָזכעסטעדעס לאַנדעס געניע-
סעט, אונד עס עוויגליך אויף אייערע נאָ-קאָמטען פֿערערבעט. (יג) אונד נאָך אַל-
לעם

ר ש י

כמו מטה הטע עליו חסדו: גדר. שהיו גודרין גדר לשאר מלותיו: (יא) גדה. עמאה
וגעולה: (יב) והורשתם. את הארץ לבניכם עד עולם: (יג) ואחרי כל הכא עליו. אחרי

ב א ו ר

אחרי שהגדילו ה' לעשות עמנו מעלנו צו מעל. גדר, הראב"ע פתר גדר בעדנו שכל נהיה למרמס,
והכנס רש"ד אמר ארץ מיוחד' ומובדל' שאינם כריכי' עוד להיו' מספור וספורד בשאר ארצות, ולי נראה
שהוא כמו גדרות לכנאכס (כמדבר ל"ב כ"ד), ויהי' היסוד גם גדר גם גדרה או גדרת
(עיין שרשים), והוא כמו שכתב הרד"ק כי כל כותל שאינו בנין חזק כבנין הבתים והחומות
נקרא גדר, ואמר שעתה יש להם ניהודה וניוושלים כעין גדרות (היטטען), כי עוד לא היה
להם מושב עיר חומה ובתים בנוים לתלפיות, ואמר בלשון יסוד כי לכל איש ואיש נתן גדר.
(יא) גדה, אמר הראב"ע ענין רחוק כחרגומו (כי חרגום של גדה ריחוק) ומשקלו ג'ה
ע"כ, כוונתו שהיא מן הכפולים ומן גדר ע"ט גזה מן גוז ולא גדה כאשר הסתפק בזה הרד"ק,
עיין שרש גדר וגדה. בגדרה, ע"י גדת עמי הארצות. (יב) הארץ, מלת הארץ עומדת
במקום שלה כי שעורו למען תחזקו בארץ ואכלתם את טוב הארץ והורשתם את הארץ וגומר,
או כדעת יודי החכם הסתרגס כי מלת תחזקו ענינו כמו וסזקת והיית לאיש, ותעמוד

ע ו ר א ט

כָּל־הַבָּאֵלֵינוּ בְּמַעֲשֵׂינֵינוּ הַרְעִים
וּבְאֲשַׁמְתָנוּ הַגְדֵלָה כִּי וְאַתָּה
אֲרֵהֵינוּ חֲשֵׁכָה לְמִטָּה מֵעוֹנֵנוּ
וְנִתְתָה לָנוּ פְּלִיטָה כְּזֹאת:
(י) הַיָּשׁוּב לְהַפֵּר מִצְוֹתֶיךָ
וּלְהַתְחַתֵּן בְּעַמֵי הַתְּעֵבוֹת הָאֵלֹהִים
הֲלוֹא תֵאָנֶפֶת בְּנוֹ עַד־כִּלְיָה לְאִין
שְׂאֵרֵיתֶוּ פְּלִיטָה: (טו) יְהוָה אֲרֵהֵי

ישראל

ח ר ג ו מ א ש כ נ ו י צ מ

לעם. וואס ווענען אינזערער
באזען האנדלונגען אונד גרא-
סען פערשולדונג, איבער אונז
געקאממען, ווען דוא אונזער
גאטט איבער אונז ווייט אונ-
טער אונזערער מיססעטהאט
ענטבעהרונגען בעשטימטעסט
אונד אונז געגענוואריט'נע
רעטטונג פערליעהעסט ;
(י) זאלטען וויר וויעדערום
דיינענעכאטהע פערלעטצען,
אונד אונז מיט דיעזען גרייל-
פאללען פאלקערן פערשווא-
גערן? ווירדעסט דוא ניכט

איבער אונז צירנען ביו צור פערטילגונג, אהנע ערהאלטונג אונד רעטטונג? (טו) עווי-
גער

ר ש י

כל המעשה הרע אשר הגיע עלינו במעשינו הרעים : חשכת למטה מעווינו . מנעת מעוונותינו
עד למטה שנפחת עווינו על כפרת גלותינו ויש לנו לפותרו בעיני זה מנעת עלמך מלנכות
ממנו כל עווינו וגבית ממנו למטה מן העוונות ולא פרעת מאנו ככל חטאתינו : (יד) הנשוכ .
אם נשוב : הלא תאנף בנו . תמים המתקיימת :

כי

ב א ו ר

הארץ במקום שנים בלבד . (יג) כי אחא , זה מאמר מוסגר כי הפסוק הנז' נמשך על המאמר
ואחרי כל הנז' וגומר ומלת כי הוא למח' כמ"ש הרד"ק כמה פעמים כלומר באמת כי בכל
הזרות אשר מלאונו אתה חשבת למטה וגומר . חשבה , רבו המפרשים במאמר הזה עיין
רד"ק וראב"ע , והנכון לדעתנו פירוש רש"י , וידידי הכנס המחרגם אמר וזה לשונו : לדעתי
המאמר כי אתה וגומר הוא מענין התפלה ואינו מאמר מוסגר וסלח כי הוראתה אם , וכך
הוא הענין אחרי כל הנז' עליו וגומר אם אתה אלהינו נחמלה יסרתנו , ומגיעת הטוב אשר
מועת ממנו המעטת , בערך אל עוננו הרכ , והשארנו בארץ שנינו לפליטה גדולה ,
הנשוב אחרי עשותך כל אלה עמנו להפך וגומר , בן נ"ל וכן תרגמתי עכ"ל . (יד) בעשי החעבות ,
הכוונה העמים העושים התועבות האלה אך בא נסמיכות ענין להורות על הסוּך כאלו
העמים האה החועבות עמם וזה דרך מליצה כוודע . הלוא האנף , כלומר אם גם עד הנה
חשבת למטה וגומר הן עתה לא תחוס עוד . (טו) ה' אלהי , שיעור הפסוק לדעתי הוא ,
לדיק אתה כי תאנף בנו עד כלם כי אף שנשארנו רק פליטה כהיום הזה , בכל זאת עודנו
לפניך באשמתנו ומי יעמוד לפניך על זאת כלומר איה אמלא מלאך מליץ אחד לעמוד לפניך
על זאת ולהשיב חרון אפך מעלינו . אולם ידידי הנ"ל בהערותיו לתרגומו אמר וז"ל : לדעתי
כי נשארנו הוראת כי אם , כמו כי חסגע שור אינך (שמות כ"ג ד') (ווען) כאשר הערתי
לעיל פסוק י"ג , כי אין הוראת כי , אמנם , כמו כי לי כל הארץ (שמות י"ט ה') (וזה הלויך) ;
לעמוד לפניך לדעתי כמו למספטיך עמדו היום (תהלים קי"ט ט"א) (פֶּתַח גְּעִירֵיכֶם הינטרעטען) ;
ויהי לפי המאמר ה' אלהי וגומר מחובר עם כי אין לעמוד וגומר בסוף הפסוק , כלומר ה'
הלוא לדיק אתה , ומספטיך בלדק לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו , אם אתה הגדלת לעשות
עמנו להשאיר לנו פליטה כהיום הזה , ואנחנו בכל זאת לא חדלנו מלפשוע אליך והכנו לפניך
באשמתנו חמיד , אמנם אין איש ממנו יהין לעמד לפניך במשפט על זאת ע"ד לא יקומו
רשעים במשפט , בן נראה לי נאות לפי האשך הכמונים וכן תרגמתי ; עכ"ל .

ונשים

ישראל צדיק אתה כי נשארנו
פליטה כהיום הזה הננו לפניך
באשמתינו כי אין לעמוד לפניך
עזראת:

גער, גאָטט ישראל'ס! דוא
ביוט יא אַללנערעכט, ווען
וויר צור עררעטמונג ערהאל-
טען זינד, וויא עס אים פאגע
ליעגט, אונד דעננאך פאָר דיר
אין אונזערער פֿערשולדונג בע-
שטעהען, וואָהר ליד! וואָ
וואַגט עס ניצמאנד היעריבער
פֿאָר דיר (פֿאָר געריכט) הינצו-
טרעטען! —

י (א) וכהתפלל עזרא וכהתודתו
בכה ומתנפל לפני בית
האלהים נקבצו אליו מישראל
קהל רב מאד אנשים ונשים
וילדים כי בכו העם הרבה בכה:
י (ב) ויען שכניה בן יהואל מבני
עולם ויאמר לעזרא אנהנו
מעלנו באלהינו ונשב נשים
נכריות מעמי הארץ ועתה יש-
מקוה לישראל עזראת: (ג) ועתה

י (א) אַלס עזרא בעטעטע,
אונד וויינענד, פֿאָר
דעם גאָטטעסהויזע הינגע-
שטרעקט, דיח זינדען) בעקאנג-
טע, פֿערזאָממעלטע זיך צו
איהם איינע זעהר גראָסע מענ-
גע אויס ישראל, מאַנגער,
ווייבער אונד קינדער, דען
אויך דאָ פֿאַלק האַטטע פֿיעל
געוויינט. (ב) דאָ האָב שכניה
זאָהן יהואל'ס פֿאָן דען נאָכ-
קאָממען עילם'ס אָן אונד
שפראַך, צו עזרא: וויר האַ-

בען אינו נעגען אונזערן גאָטט פֿערנאָנגען אונד פֿרעמדע ווייבער גענאָטמען, פֿאָן דען פֿאַל-
קערן דעם לאַנדעס, ישראל האַלט אויך יעצט דעסוועגען איינע פֿערזאָמלונג, (ג) וויר
וואָל.

ר ש י

(טו) כי אין. אין נח מעשים טובים בנו לעמוד ולהתקיים לפניך על עבירה זו:
י (א) בכה. כמו בני: (ב) ונושנ. והושננו: יש מקוה. יש מקוה לישראל על כך שהם
יכולים להוכיח נשים הנכריות והנולד מהם ולהוכיח כל הנשים הנולדים מן הנשים
הנכריות

ב א ו ר

י (א) ונשים וילדים, טף למה באו? ויראה לי כי שעורו ונשים עם ילדים כלומר עם ילדיהם,
והנה היו הנשים הנכריות עם הנשים אשר נולדו להן מני ישראל אשר באו להתחנן
על נפשם לבלתי לשלחם אִם על הנשים, כי נכר הרגישו כי כלמה עליהם הרעה מאת עזרא
ושרי יהודה וזה סנת נביה. הרבה בכה, ראוי להיות בכה הרבה והוא כמו שאחי נחקי
כל רבים עמים (תהלים פ"ט נ"א). (ב) ונשב, הושננו אותן בניתנו להיות גברת הבית כי
אלו לפלגשים לוקחו לא היה זאת עול כל כך. ועתה יש, לדעת הראב"ע חסר ה"א השאלה
(ורבים כאלה כמונח במכלול), ושעורו היו מקוה ויהי נמשך אל הפסוק שלאחריו באופן הוה
היו מקוה ואם יש עמה זאת נעשה. מקוה, כמו מקוה ומכרו בד"ה (א' ב"ט ט"ו), ואין מקוהו
כן דעת כל המפרשים, ולדעתי יש לפתור המאמרים האלה באופן יותר נאות והוא כי מקוה
מענין ומקוה סוחרי המלך (מלכים א' י' נ"ח), ואמר שכניה אל עזרא הנה עמה יש אסיפה
לישראל על דבר זה כי המאספו ראשי העם להסיר המכשלה הזאת ולזה עמה נכרת ברית וגומר.

נְכַרְת־בְּרִית לְאֱלֹהֵינוּ לְהוֹצִיא
 כָּל־נָשִׁים וְהַנּוֹלֵד מֵהֶם בְּעֶצְת
 אֲדָנִי וְהַחֲרָדִים בְּמִצְוֹת אֱלֹהֵינוּ
 וּכְתוּרָה יַעֲשֶׂה: (ו) קוֹם כִּי־עָלֶיךָ
 הַדָּבָר וְאִנְחָנוּ עִמָּךְ תּוֹק וַעֲשֶׂה:
 (ה) וַיָּקָם עֲזָרָא וַיִּשְׁבַּע אֶת־שָׂרֵי
 הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם וְכָל־יִשְׂרָאֵל
 לַעֲשׂוֹת כַּדָּבָר הַזֶּה וַיִּשְׁבַּעֵו:
 (ו) וַיָּקָם עֲזָרָא מִלְּפָנֵי בֵּית
 הָאֱלֹהִים וַיֵּלֶךְ אֶל־לִשְׁכַּת יְהוֹחָנָן
 בֶּן־אֱלִישִׁיב וַיֵּלֶךְ שָׁם לֶחֶם לֶאֱ־
 אָכַל וּמִים לֶאֱ־שָׁתָה כִּי מִתְאַבֵּל
 עַל־מַעַל הַגּוֹלָה: (ז)

וואַללען דאָהער מיט אונזרעם
 גאַטטע איינען בונד שליעסען,
 דאָס וויר אַללע יענע ווייבער
 אונד וואָס פֿאַן איהנען נעכאַה־
 רען איזט, נאָך דעם בעשלוס־
 סע מיינעם העררן אונד דע־
 רער, דיא זיך, אין פֿאַלגע
 דעם געכאַטהעם אונזערעם
 גאַטטעם, בעאינרוהגען,
 ענטפֿערנען, אונד זאָ ווירד
 נאָך דעם געועטצע געשעהען.
 (ו) שטעהע אויף! דען דיר
 ליענט דיעזעס זאָב, אונד וויר
 ווערדען דיר בייאשטעהען,
 זייא גור שטאַנדהאַט אונד
 אונטערניס עס. (ה) דאָ שטאַנד
 עזרא אויף, אונד ליעס דיא
 זכערסטען דער פֿרועסטער,
 לעוויטטען אונד דעם גאַנצען
 ישרא'ל'ס שוואַרען, דאָס זיא
 דיעזען וואַרטען געמאַס טהון
 וואַללען, אינד זיא שוואורען.
 (ו) דאָן מאַכטע זיך עזרא אויף,

קיל

פֿאַם גאַטטעסרויזע הינוועג, אונד גינג אין דיא צעללע דעם יהוחנן זאָהנס אלישיב'ס, ער
 גינג דאָהין ער גענאָס וועדער שפייזע נאָך טראַנק, דען ער טרויערטע איבער דיא פֿער־
 געהונג דער (חזיס דער געפֿהנגענטפֿט) ענטלאַססענען. (ז) זיא ליעסען דורך יהודה
 אונד

ר ש י

הנכריות: (ג) בעלת ה'. בעלתו וברכנו של הקב"ה: והחרדים צמלות אלהינו. ויראי שמים
 יוליאוס: וכתורה יעשה. העושה המעשה הזה אשר יוכיא אשתו ובניו הנכרים: (ד) ול מנו
 עמך

ב א ו ר

(ג) אדני, לדעת רש"י הוא קדש יען בא בקמץ הנו"ן אשר זה לא יבוא רק בשם הנכבד,
 ואף שרד"ק בשם אהן הכיא בני אדני (שופטים ו' ט"ו) בקמץ נו"ן והוא מיל ואחיו החזיק
 המדקדק המפואר ר"ש דובני בנאורו לספר בראשית (י"ח ג') וע"ש גם בתקון סופרים, הנה גם
 שם בשופטים חרגס יונתן נבעו ה', ואף הרד"ק עלמו הכיא שם דעת יונתן שהוא קדש
 ופירש הענין לפי שטמו ע"ש (ומן התימה כי בשרשים העלים עינו מדעת יונתן שלא כדרכו
 וגם החכם ר"ש דובני לא הרגיש בזה), אולם בכל זאת כפי הפשוט הוא כאן סול ובנגד עזרא
 נאמר ואין מקרא יולא מידי פשוטו. והחרדים במציה, ככוונה המרדכי במלות ה' לעשותם
 (ועיין לעיל פרשה ט' סמוך ד'). וכתורה יעשה, הוא מאמר בפני עלמו כאשר יורה ע"ז
 האמת במלת אלהינו והענין כי על פי זה אם נוליא הנשים הנכריות יעשה כדת התורה.
 (ה) וכל ישראל, ענינו שרי ישראל כמו שאמר להלן (ח') בעלת השמים והזקנים.
 לשלש

אונד ירושלים אן דיא ענטלאַס-
סענען דען אויסרוף ערגעהען,
זיך אין ירושלים צו פֿערוואַס-
מעלן; (ח) אונד ווער ביז צו
ענדע דרייער טאָנע דעם בע-
שלוססע דער אָבערסטען אונד
עלטעסטען געמאַס ניכט קאָ-
מע, דעססען גאַנצע האַבע
זאָללטע פֿערבאַנגט אונד ער
זעלבסט פֿאָן דער געטינדע
דער ענטלאַססענען אויסגע-
שלאָססען ווערדען. (ט) דאָ
פֿערוואַממעלען זיך ביז צו
ענדע דרייער טאָנע אין
ירושלים, אַללע מאַנגער
יהודה'ס אונד בנימין'ס, עס
וואָר דער ניינטע מאַנאַטה,
אַס צוואַנציגסטען טאָנע דעם-
זעלבען, דאָ גאַנצע פֿאַלק
ליעס זיך אויף דעם פֿרייען
פלאַטצע פֿאַר דעם גאַטטעס-
הויזע גיעדער, ציטטערנד
פֿאַר דעם בעפֿאַרשטעהענדען
אונד פֿאַר רענען. (י) דאָ טראַט
דער פֿריעסטער עזרא אויף
אונד שפראַך צו איהנען: איהר
האַכעט אייך פֿערגאַנגען, אונד
פֿרעמדע ווייבער גענאַממען

קול ביהודה וירושלם לכל בני
הגולה להקבץ ירושלם: (ח) וכל
אשר לא יבוא לשלשת הימים
בעצרת השרים והזקנים יחרם
כל רכושו והוא יבדל מקהל
הגולה: (ט) ויקבצו כל אנשי-
יהודה ובנימן וירושלם לשלשת
הימים הוא חדש התשיעי
בעשרים בחדש וישבו כל־העם
ברחוב בית האלהים מרעידים
על־הדבר ומהגשמים: (י) ויקם
עזרא הכהן ויאמר אלהם אתם
מעלתם ותשיבו גשים נכריות
לר־וסיף על־אשמת ישראל:
(יא) ועתה תנו תודה ליהוה אלהי-
אבותיכם ועשו רצונו והבדלו

מעמי

אום ישראל'ס שולד צו פֿערמעהרען. (יא) לענט גון דעם עוויגען, דעם גאַטטע אייערער
פֿאַטער איין (זיכרען) בעקענטנים אַב, טהועט זיינען וויללען, אונד זאָגערט אייך פֿאָן דען
פֿעל-

ר ש י

עמך. להיות מסכימין עסך: (ז) קול. כרוז: (ח) לשלשת הימים. לסוף שלשת הימים:
(ט) חדש התשיעי. הוא חדש כסליו: מרעידים על הדבר. מחיראים על הדבר. מחיראים
היו ממכשול על עבירה זאת: ומהגשמים. וסן הגשמים היו רעדים עליהם שם היו רעדים
ועלובים: (יא) תודה. וידוי:

והעת

ב א ו ר

(ח) לשלשח הימים, לסוף שלשת הימים (רש"י), כי עיקר הוראת הלמ"ד היא התכליתית.
(ט) מרעידים, עומד וכנר זכרנו זה (עיין דניאל י"א). על הדבר, כיכנר נודע להם תכלית
האסיפה ויש מהם אשר פגעם רוחם בקרבם על המעל אשר מעלו בה', ויש אשר הרע בעיניהם
לעזוב את אשת חיקם ובניהם הנאכזרים. ומהגשמים, גם אותם שלא התגאלו בנשים וכריות
מרעידים

ע ז ר א י

תרגום אשכנזי קא

מַעֲמֵי הַיָּאָרֵץ וּמִן-הַנְּשִׁים
הַנְּכַרְיוֹת: (יג) וַיַּעֲנוּ כָּל-הַקְּהָל
וַיֹּאמְרוּ קוֹל גָּדוֹל כֵּן כַּדְּבַר־יְהוָה
עָלֵינוּ לַעֲשׂוֹת: (יד) אָבֵל הָעַם רַב
וְהָעַת גְּשָׁמִים וְאִין כַּח לַעֲמֹד
בַּחוּץ וְהַמְּלָאכָה לֹא-לְיוֹם אֶחָד
וְדָא לְשָׁנִים כִּי-הָרַבִּינוּ לַפֶּשַׁע
בְּדַבַּר הַזֶּה: (יד) יַעֲמְדוּ-נָא שְׂרִינוּ
לְכָל-הַקְּהָל וְכָל אֲשֶׁר בְּעָרֵינוּ
הַהֲשִׁיב נְשִׁים נְכַרְיוֹת יִבְאֵן לְעֵתִים
מְזֻמָּנִים וְעַמָּהֶם זְקֵנֵי-עִיר וְעִיר

יחיר י' ושפטיה

פאלקערן דיעועם לאנדעם
אונד דען פֿרעמדען ווייב גרן
אַב! (יג) דאָ אַנטוואָרטעטע
דיא גאַנצע פֿערזאַמלונג,
אונד שפראַך מיט לויטער
שטיממע: אַלואַ, וויא דוא
געזאַגט, ליעגט אונז צו טהון
אַב! (יד) אַבער, דאַן פֿאַלק
איזט צאַהלרייך, דיא צייט
רעגנעריש אונד מאַן איזט
ניכט אים שטאַנדע אים פֿרייען
צו בלייבען, אויך איזט דיעועם
געשאַפֿט ניכט פֿיר איינען
אַדער צוויי טאַגע, דען פֿיע-
לע פֿאַן אונז האַבען אין דיע-
זעם שטיקע געפֿרעפֿעלט.
(יד) מאַכטען דאָך אונזערע
אַבערסטען דיא גאַנצע פֿער-
זאַמלונג פֿערטרעטען, אונד

אַללע אין אונזערן שטאַרטען, וועלכע פֿרעמרע ווייבער גענאַממען (יח) חוכר נחך) צו בע-
שטימטען צייטען היהער קאַממען, אונד מיט איהנען דיא עלטעסטען יעגליכער שטאַרט
אונד

ר ש י

(יג) והעת גשמים שהגשמים יורדים עלינו: והמלאכה והחמקת עבירה זו אין אתם
וכל לחקן כל כך במהירות: (יד) לכל הקהל. עם כל הקהל: הושיבו. אשר הושיבו:
עד

ב א ו ר

מרעידים מפני הגשם. (יב) כן כדברך, עלינו לעשות כדברך ממש ולא נפיל דבר, וידידי
החכם המחרגם אמר שהוא כמו כמוני כמוך כלומר כדברך כן עלינו לעשות וכן מחורגם-
לעמוד בחוץ, כי עוד לא ננחה העיר ירושלים על חלה ולא היה להם מקום
ללון. והמלאכה, יראה לי שלא היה זאת חסד השמים האנשים האנשים ישרים את נאותיהם
ובניהם מעל פניהם ולשלא האומללים האלה אל נפשם באין משען ומשענה כי זה יהי עול
גמור, לא כפי משפט תורת אלהים חיים אבי יתומים ודין אלמנות ולא כפי יושר הכרעת
השכל והלדק, כי, אם האבות מטאו אלה הלאן מה עשו? ולזה הונח צעני כי השמים אשר
על מדין להוליא הנשים מבעליהן גם המה חמרו והשתדלו להמליח מחיה להנדמים האלה כפי
ראות עיניהם ובערך צעני כל איש ואיש ובפי כבוד ביתו כי ירבה או ימעט ולא מהיה
האשה ובניה עטופים ברעב ובחוסר כל בראש כל חולות — והנה לדבר הזה לריך זמן רב
והיה מן הכבד שיעשה במעמד זקני העיר ושופטיה, כי המה ידעו אודות איש ואיש ומה
שראו להשית עליו, וכן כתב הראב"ע לקמן וישימו בנים לפי ראשי האבות להמיען מה
יעשה להם או יגרשום או אם יקרבו. (יד) יעמדו, השמים אשר המה במקום כל הקהל
יעמדו בירושלים ולעתים מזמנים יבואו האנשים אשר הושיבו נשים נכריות, לירושלים עם
זקני עירם (מטעם שנכתי) לפני השמים. ההשיב, ה"א במקום אשר (הראב"ע) וכבר דברנו

הַהֲשִׁיבוּ נָשִׁים נְכַרְיֹת עַד יוֹם
אֶחָד לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן: (יח) וַיִּמְצְאוּ
מִבְּנֵי הַכֹּהֲנִים אֲשֶׁר הֲשִׁיבוּ נָשִׁים
נְכַרְיֹת מִבְּנֵי יִשׁוּעַ בֶּן-יֹצְדָק
וְאָחִיו מַעֲשִׂיָה וְאַלְיָעֹזֶר וַיְרִיב
וַגְּדַלְיָה: (יט) וַיִּהְיֶה יָדָם לְהוֹצִיא
נָשִׁיהֶם וְאֲשָׁמִים אֵיךְ-צִאן עַל-
אֲשָׁמָתָם: (כ) וּמִבְּנֵי אִמֶּר חֲנַנִּי
וְזַבְדִּיָה: (כא) וּמִבְּנֵי חָרָם
מַעֲשִׂיָה וְאַלְיָה וְשִׁמְעִיָה וַיְחִיאל
וְעֹזִיָה: (כב) וּמִבְּנֵי פִשְׁחֹר
אֶלְיָוִעַיִנִי מַעֲשִׂיָה יִשְׁמַעְאֵל
נַחְנָאֵל יוֹזְבֵד וְאַלְעֶשָׂה: (כג) וּמִן-
הַלְוִיִּם יוֹזְבֵד וְשִׁמְעִי וְקַלְיָה הוּא
קְלִיטָא פְּתַחְיָה יְהוּדָה וְאַלְיָעֹזֶר:

ומן

ר ש י

את תיקון המעשה מן האנשים אשר הושיבו נשים נכריות כי הוליאם לחדש הראשון עד יום אחד בניסן: (יט) ידם. עלתם כמו הנה יד יואב בכל זאת (שואל ב' י"ד): על אשמתם. הוראת שעה היתה: (כ) ומבני אמר. כל אלו נהנים עד ומן הלויים וגו':

ויש

ב א ו ר

אמר הראב"ע הבי"ת במקום שנים ויכלו בכל באנשים ההושיבו ע"כ. ויהיו אנשים ההושיבו באור של בכל, והוורד לזה לפי שגא בכל בחולם ואם תחונר אל אנשים היה ראוי בק"ח, וגם הננייה חעיד על הפירוש הזה. (יט) ויהנו ידם, כתב הראב"ע רמו לחקיעת נפ בשבועה או נתינת יד כאדם המוסר עלמו לאחר לעשות רכונו ושאלתו וכן נתנו יד (איכה ה' ו'), מסרנו עלמנו להם ע"כ. והחנס געועניום הרביב שתי הוראות האלה עיין בספר המלים שלו ערך יד כי אין להאריך בדברים שכבר נאמרו ונשנו. ואשמים, הראב"ע אמר תואר השם ונתנו יד האשמים להקריב איל לאן, ורד"ק בשגשים פירש ואשמים באיל כלומר באו באיל לאן להתודות שהם אשמים וגם לדעתו הוא חאר כי הרבוי מן אָשָׁם שהוא הקרבן ראוי אָשָׁמִים כמאפט פֶּעַל ונאמת לא מזינו מן אשם שענינו קרבן הרבוי נתי"ו רק נדחו"ל אשמות. (כג) הוא קליטא, הנקרא גם קליטא.

ושימו

(כעהוזיק) וועלכע פֿרעמרע וויי= בער גענאָממען, ביז צים ער= שטען טאָגע דעם ערשטען מאָנאָטהעס צוענדע. (יה) עס פֿאַנדען זיך פֿאַן דען פֿריע= סטערן, וועלכע פֿרעמרע וויי= בער גענאָממען; פֿאַן דען נאַכ= קאָממען ישוע'ס זאָהנעס יוצדק'ס אונד זיינער ברירער מעשיה, אליעזר, יריב אונד גדליה. (יט) זיא נאָבען איהרע האַנד דאָרויף, איהרע ווייבער צוענטפֿערנען, אונד (במחטען) אַלס שטראַפֿבאַרע איינען ווידער פֿיר איהרע שולד. (כ) פֿאַן דען נאַכקאָממען אמר'ס, חנני אונד זבדיה. (כא) פֿאַן דען נאַכקאָממען חרם'ס, מעשיה, איה שמעיה, יחיאל אונד עויה. (כב) פֿאַן דען נאַכקאָממען פֿשחור'ס, אליועיני, מעשה, ישמעאל, נחנאל, יוזבד אונד אלעשה. (כג) פֿאַן דען לעוויטטען יוזבד, שמעי, קליה דאָז איזט קליטא, פתחיה יהודה אונד אליעזר.

(כד) ומן המשרדים אלישיב
 ומן השערים שלם וטלם ואורי:
 (כה) ומישראל מבני פרעש
 רמיה ויזיה ומלכיה ומימן
 ואלעזר ומלכיה ובניה:
 (כו) ומבני עילם מתניה זכריה
 ויחיאל ועבדי וירמות ואליה:
 (כז) ומבני זתוא אליועני אדישיב
 מתניה וירמות וזבד ועזיזא:
 (כח) ומבני בכי יהוחנן חנניה ובי
 עתלי: (כט) ומבני בני משלם
 מלוד ועדיה ישוב ושאלי רמות:
 (ל) ומבני פחת מואב עדנא
 וכלל בניה מעשיה מתניה
 בצלאל ובנוי ומנשה: (לא) ובני
 הרם אליעזר ישיה מלכיה
 שמעיה שמעון: (לב) בנימן מלוד
 שמריה: (לג) מבני השם מתני
 מתתה זבד אליפלט ירמי
 מנשה שמעי: (לד) מבני בני
 מעדי עמרם ואאל: (לה) בניה
 בדיה כלוהי: (לו) וניה מרמות
 אלישיב: (לז) מתניה מתני
 ויעשו: (לח) ובני ובנוי שמעי:
 (לט) ושלמיה ונתן ועדיה:

ורמוז קני כלוהו קני ויעשי קני ככנדי

(כד) פאן דען זאנגערן אלישיב,
 פאן דען טהארווארטערן שלם
 טלם אונד אורי. (כה) פאן
 ישראל, פאן דען נאכקאממען
 פרעש'ס, רמיה, יזיה, מלכיה,
 מימן, אלעזר, מלכיה אונד
 בניה. (כו) פאן דען נאכקאמ-
 מען עילם'ס, מתניה, זכריה,
 יחיאל, עבדי, ירמות אונד
 אליה. (כז) פאן דען נאכקאמ-
 מען זתוא'ס, אליועני, אדישיב,
 מתניה, ירמות, זבד אונד
 עזיזא. (כח) פאן דען נאכקאמ-
 מען בכי'ס, יהוחנן, חנניה,
 זבי, עתלי. (כט) פאן דען נאכ-
 קאממען בני'ס, משלם, מלוד,
 עדיה, ישוב, שאל אונד רמות.
 (ל) פאן דען נאכקאממען דעס
 לאנדפאלעגער'ס מואב'ס,
 עדנא, כלל, בניה, מעשיה,
 מתניה, בצלאל, בנוי אונד
 מנשה. (לא) פאן דען נאכ-
 קאממען חרם'ס, אלעזר,
 ישיה, מלכיה, שמעיה,
 שמעון, (לב) בנימן, מלוד,
 שמריה. (לג) פאן דען נאכ-
 קאממען חשם'ס, מתני,
 מתתה, זבד, אליפלט, ירמי,
 מנשה, שמעי. (לד) פאן דען
 נאכקאממען בני'ס, מעדי,
 עמרם אונד אואל, (לה) בניה,
 בדיה, כלוהו, (לו) וניה,
 מרמות, אלישיב, (לז) מתניה,
 מתני, יעשי, (לח) בני, בנוי,
 שמעי, (לט) שלמיה, נתן,
 עדיה

ע ז ר א י

(מ) מְכַנְדְּבֵי שְׂשֵׁי שָׂרֵי: (מא) עֲזָרָא
וְשֶׁרְמִיָּהוּ שְׂמַרְיָה: (מב) שְׁקוּם
אֲמַרְיָה יוֹסֵף: (מג) מְבַנֵּי נְבוֹ
יַעֲיָאֵל מִתְתִּיָּה זְבַד זְבִינָא יְדוֹ
וְיִזְאֵל בְּנֵיה: (מד) כָּל-אֵלֶּה נְשָׂאֵי
נָשִׁים נְכָרִיּוֹת וַיֵּשׁ מֵהֶם נָשִׁים
וַיִּשְׂמוּ בָנִים:

ידי קרי. נשאו קרי.

ח ר ג ו מ א ש כ נ ו י ק ג

עריה, (מ) מכנדבי, ששי,
שרי, (מא) עזראל, שלמיהו,
שמריה, (מב) שלוט, אמריה,
יוסף, (מג) פאן דען נאכקאט-
מען נבויס, יעאל, מתתיה,
זכר, זבינא, ידי, יואל,
בניה. (מד) אללע דיעזע,
האטמען פֿרעמדע ווייבער גע-
נאממען, אונד מעהרערע פֿאן
איהנען, דענען דיעזע ווייבער
אויך קינדער צור וועלט
זעצטען.

ר ש י

(מד) ויש מהם נשים וישמו בנים. ויש מקלתן שהיו להם נשים נכריות שנולדו להם מהם
בנים והכל הולידו הנשים והבנים:

ב א ו ר

(מד) וישמו בנים, יש מהם שהיו להם נשים וכבר הולידו מהן בנים (רש"י ראב"ע ור"ק),
שאם תהיה הכוונה כי יש מן הנשים אשר ילדו היה ראוי להיות מהן, אולם מפעל וישמו
אין להניח ראיה שאז על הזכרים כי כבר אמרנו כי בעתיד הרבות יתחלפו כמה פעמים
הנקבות בזכרים.